

# Bachelorthesis

2017-2018

Nijmegen School of Management Radboud University, Nijmegen

GEZINNEN IN EEN STEDELIJKE OMGEVING:

Een onderzoek naar de populariteit van buurten  
onder gezinnen met kinderen in 's-Hertogenbosch

**Student:** Rutger Koop (S1013612)

**Supervisor:** drs. J.M. van de Walle

**Versie:** Definitief

GEZINNEN IN EEN STEDELIJKE OMGEVING:

# Een onderzoek naar de populariteit van buurten onder gezinnen met kinderen in 's-Hertogenbosch

Student: Rutger Koop (S1013612)

Datum: 28 juni 2018

Universiteit: Radboud Universiteit Nijmegen

Faculteit: Faculteit der Management Wetenschappen

Opleiding: Pre-master Human Geography

Supervisor: drs. J.M. van de Walle

## Voorwoord

Deze bachelorthesis is geschreven als afsluiting van het jaar pre-master Geografie Planologie en Milieu. Het onderwerp van de bachelorthesis is gezinnen met kinderen in de stad. In de thesis is onder andere gekeken naar de woonvoorkeuren van gezinnen met kinderen. De reden waarom mensen voor een bepaalde plek kiezen is iets dat ik altijd al interessant heb gevonden vandaar deze insteek.

Graag wil ik ook een aantal mensen bedanken die mij geholpen hebben tijdens het schrijven van de bachelorthesis. Allereerst wil ik Robin Hörst en Kevin Wesselink bedanken die mij hebben geholpen met het enquêteren van de gezinnen met kinderen in 's-Hertogenbosch. Door hun inzet is het enquêteren een stuk sneller gegaan. Ook wil ik graag de gezinnen met kinderen in 's-Hertogenbosch bedanken die bereid zijn geweest om mij te helpen met het invullen van de survey. Deze groep is tenslotte de bron geweest voor het onderzoek. Daarnaast wil ik ook alle andere bekenden bedanken die de survey gedeeld of ingevuld hebben. Tot slot wil ik graag mijn thesis begeleidster Jackie van de Walle bedanken voor de feedback, tips en goede inzichten tijdens deze periode.

Rutger Koop  
Nijmegen, juni 2018

## Samenvatting

De stad wordt steeds belangrijker en het aantal mensen dat in steden woont neemt toe. Gezinnen met kinderen hebben altijd al in de stad gewoond, zo ook in de Brabantse stad 's-Hertogenbosch. Waar de stad vroeger vooral een negatief imago had is dit beeld nu gekanteld. Verwacht wordt dat het aantal kinderen in de grote steden stabiel blijft of zelfs licht zal toenemen. Herstructurerings- en VINEX-wijken geven jonge gezinnen de kans om dicht bij de stad te wonen. De toename in het aantal tweeverdieners, een steeds hoger opleidingsniveau, meer files en treinvertraging zorgen ervoor dat steeds meer gezinnen in de stad komen wonen.

In deze bachelorthesis is onderzoek gedaan naar wat de populariteit van de verschillende buurten in 's-Hertogenbosch verklaart voor gezinnen met kinderen. De belangrijkste bron hiervoor is een survey waaraan 269 gezinnen met kinderen hebben deelgenomen. Met behulp van het statistische programma SPSS en het open-source geografisch informatie systeem QGIS zijn de resultaten van de survey geanalyseerd. De hoofdvraag van het onderzoek is: *'wat verklaart de populariteit van bepaalde buurten voor gezinnen met kinderen in 's-Hertogenbosch om daar te wonen?'*.

Het onderzoek is maatschappelijk relevant omdat het belangrijk is voor buurten om gezinnen met kinderen te huisvesten. Kinderen zijn belangrijk voor de leefbaarheid van een gebied. De wetenschappelijke relevantie is dat het onderzoek inzichtelijk maakt wat de woonwensen van gezinnen met kinderen zijn. Het inzichtelijk maken zal beleidsmakers helpen om buurten aantrekkelijker te maken en beter in te spelen op de wensen van gezinnen met kinderen. Daarnaast is er nog weinig onderzoek gedaan naar gezinnen met kinderen in middelgrote steden als 's-Hertogenbosch.

Enkele begrippen en concepten die een belangrijke rol spelen in het onderzoek zijn migratiestromen binnen de stad, ruimtelijke ordening en beleid, woonwensen en woonvoorkeur van gezinnen met kinderen, leefbaarheid en het belang van voorzieningen.

Gezinnen met kinderen hebben altijd al in de gemeente 's-Hertogenbosch gewoond. Gemeentelijke herindelingen en uitbreiding hebben ervoor gezorgd dat dit aantal in de loop der jaren is toegenomen. Populaire buurten waar veel gezinnen met kinderen wonen zijn De Kruiskamp, Broekland en De Hoven. Broekland en De Hoven zijn gelegen in de VINEX-wijk De Grootte Wielen. Beide buurten hebben een nieuwe woningvoorraad die vooral gezinnen met kinderen aanspreekt. Nieuwbouw trekt veel gezinnen met kinderen aan. Het voordeel hiervan is dat vaak nog eigen wensen meegenomen kunnen worden in het ontwerp en de kosten voor het onderhoud vrij laag zijn. Daarnaast zijn er veel leeftijdsgenootjes voor de kinderen te vinden. Populaire buurten voor gezinnen met kinderen bevinden zich vooral verder van het stadscentrum. Zo blijkt dat naarmate de afstand tot het stadscentrum van 's-Hertogenbosch toeneemt het aantal gezinnen met kinderen groter wordt.

Als gekeken wordt naar wat gezinnen met kinderen naar de stad trekt zijn dat onder andere: reisafstand tot belangrijke locaties, kenmerken van de woning, prijsniveau, kenmerken van de woonomgeving en de bekendheid van een bepaalde plek. De kenmerken van de woning hebben vooral in nieuwe buurten de doorslag gegeven om voor een bepaalde buurt te kiezen. De locatie van werk is een steeds minder belangrijke rol geworden bij het kiezen van een bepaalde buurt. Bereikbaarheid is daarentegen nog wel belangrijk. Vooral vrouwen vinden het belangrijk om dicht bij het werk te wonen om zo de zorgtaken voor het gezin makkelijker te kunnen combineren.

Een meerderheid van de respondenten met wetenschappelijk onderwijs als hoogst genoten opleiding is niet werkzaam in de gemeente 's-Hertogenbosch. Bij alle andere hoogst genoten opleiding is wel een meerderheid werkzaam in de gemeente 's-Hertogenbosch. Als het gaat om de bereikbaarheid van een woning wordt openbaar vervoer als niet belangrijk ervaren door gezinnen met kinderen.

Het imago van een buurt is belangrijk als het gaat om het aantrekken van gezinnen met kinderen. Een slecht imago zorgt niet per se voor minder gezinnen met kinderen maar wel voor een andere bevolkingssamenstelling. Dit is onder andere zichtbaar in de buurt De Kruiskamp. De gemiddelde woningwaarde heeft grote invloed op een buurt. Zo hebben buurten met een lage gemiddelde woningwaarde meer niet westerse allochtonen, een lager gemiddeld inkomen en woont er een hoger percentage huishoudens met een laag inkomen. Het kapitaal van gezinnen bepaalt hier de mogelijkheden voor het kiezen van een bepaalde buurt. Gezinnen zijn afhankelijk van het aanbod van woningen. Echter het aanbod is schaars, de huizenprijzen zijn alleen maar blijven stijgen. Gemiddeld kost een woning in de gemeente 's-Hertogenbosch nu €305.00. Gezinnen geven ook aan dat het lastig wordt gevonden om een woning te vinden die aan al hun eisen voldoet. Dit is vooral het geval in buurten rond het centrum.

Als het gaat om voorzieningen zijn vooral de speelplekken, groenvoorziening en een school belangrijk. Voorzieningen bepalen hoe aantrekkelijk een buurt wordt gevonden. Bij redenen om te kiezen voor een bepaalde buurt wordt dicht bij alle belangrijke voorzieningen dan ook vaak genoemd in buurten rondom het stadscentrum. Opvallend is dat de aanwezigheid van een school ook belangrijk wordt gevonden in buurten waar zelf geen school te vinden is.

Uit dit onderzoek is gebleken dat over het algemeen de geënquêteerden gezinnen tevreden zijn over de woonlocatie. Gemiddeld wordt hier een rapportcijfer van een 8,1 voor gegeven. Uit de resultaten blijkt niet dat er een buurt is die beduidend slechter scoort. Ook het aantal onvoldoendes was minimaal. Veel gezinnen met kinderen geven aan de stad niet te willen verlaten. In bijna alle buurten is stad het meest gegeven antwoord op de vraag waar zou u naar toe verhuizen als u zou verhuizen. Een uitzondering hierop zijn de VINEX-buurten Broekhoven, De Hoven en Empel-oost. De respondenten uit deze buurten zien zich meer los van 's-Hertogenbosch en zouden dan ook eerder kiezen voor een dorp.

# Inhoudsopgave

<b>1. Introductie</b>	<b>1</b>
1.1 Achtergrond	1
1.2 Onderzoeksdoel	4
1.3 Onderzoeksvraag	4
1.3.1 Deelvragen	4
1.4 Relevantie	5
1.4.1 Maatschappelijke relevantie	5
1.4.2 Wetenschappelijke relevantie	5
1.5 Onderzoeksmodel	6
1.6 Leeswijzer	7
<b>2. Theoretisch framework</b>	<b>8</b>
2.1 Definitie gezinnen met kinderen	8
2.2 Migratiestromen binnen de stad	9
2.3 Ruimtelijke ordening en beleid	10
2.4 Woonwensen en woonvoorkeur van gezinnen met kinderen	12
2.5 Drie soorten kapitaal noodzakelijk voor het vinden van een woning	15
2.6 Voorzieningen	16
2.7 Leefbaarheid	17
2.8 Conceptueel model	18
<b>3. Methodologie</b>	<b>20</b>
3.1 Research strategie	20
3.1.1 Kwantitatief onderzoek	20
3.2 Data verzameling	21
3.2.1 Manier van dataverzameling	21
3.2.2 Representativiteit	22
3.2.3 Extra databronnen	23
3.2.4 Overzicht gebruik van data per deelvraag	23
3.2.5 Het analyseren van de survey resultaten	24

<b>4. Resultaten</b>	<b>26</b>
4.1 Waar wonen gezinnen met kinderen het liefst in 's-Hertogenbosch?	28
4.1.1 Gezinnen met kinderen door de jaren heen	29
4.1.2 Invloed afstand tot het stadscentrum	29
4.1.3 Buurten met veel kinderen	31
4.2. Wat zijn economische redenen van gezinnen met kinderen om voor een plek in de stad te kiezen?	35
4.2.1 Locatie van het werk	35
4.2.2 Het belang van openbaar vervoer	38
4.3 Welke afwegingen maken gezinnen met kinderen bij het kiezen van het wonen in een stedelijkwoonmilieu?	41
4.3.1 Wat trekt gezinnen met kinderen het meest aan de stad?	41
4.3.2 Belang van familie	42
4.3.3 Kenmerken van de woning	43
4.3.4 Imago	44
4.3.5 Gelijkgestemden	44
4.3.6 De stad, een dorp of het platteland	45
4.3.7 Tevredenheid overheerst onder gezinnen met kinderen	46
4.3.8 Hoelang woont u al in de gemeente 's-Hertogenbosch?	48
4.4 Wat voor invloed hebben voorzieningen op het vestigen van gezinnen in bepaalde buurten?	50
4.4.1 Overall scores van de respondenten	51
4.4.2 Aanwezigheid van een school	52
4.4.3 Groenvoorziening	54
4.4.4 Speelplekken	54
4.4.5 Aanwezigheid van een sportvereniging	57
4.4.6 Aanwezigheid van supermarkt	58
4.4.7 Onderzoek naar de buurt	58
4.5 Wat voor invloed hebben huizenprijzen op het aantrekken van gezinnen met kinderen	60
4.5.1 Nieuwbouw	61
4.5.2 Het vinden van een nieuwe woning	61
4.5.3 Verschillen hoge en lage gemiddelde woningwaarde	62
4.5.4 De invloed van de gemiddelde woningwaarde op een buurt	61

<b>5. Conclusie &amp; aanbevelingen</b>	<b>64</b>
5.1 Conclusie	64
5.2 Aanbevelingen	66
<b>6. Reflectie</b>	<b>67</b>
<b>7. Bibliografie</b>	<b>68</b>
<b>Bijlage I: De 19 grootste steden van Nederland met het percentage huishoudens met kinderen (CBS StatLine, 2017)</b>	<b>71</b>
<b>Bijlage II: Ligging van de verschillende buurten</b>	<b>72</b>
<b>Bijlage III: Berekening van de steekproefgrootte</b>	<b>74</b>
<b>Bijlage IV: Vierkantstatistiek CBS, aantal 0 tot 15 jarige</b>	<b>75</b>
<b>Bijlage V: De survey gehouden onder 269 gezinnen met kinderen in 's-Hertogenbosch</b>	<b>76</b>
<b>Bijlage VI: VINEX locaties in Nederland</b>	<b>85</b>
<b>Bijlage VII: Kaart met de verdeling van de respondenten per buurt</b>	<b>86</b>
<b>Bijlage VIII: Percentage huishoudens met kinderen door de jaren heen per buurt</b>	<b>87</b>
<b>Bijlage IX: SPSS output</b>	<b>89</b>

# 1. Introductie

## 1.1 Achtergrond

De stad wordt steeds belangrijker voor mensen. Het percentage van de wereldbevolking dat in steden woont is in de loop der jaren van 43 procent in 1990 toegenomen naar 54 procent in 2014. Verwacht wordt dat dit aantal alleen maar zal blijven groeien tot 66 procent in 2050 (Ruimtevolk, 2015, p. 8) (United Nations, 2014). Kerngebieden van deze groei zijn vooral Azië en Afrika, maar ook in Nederland wordt verwacht dat de trek naar de stad blijft toenemen. In Nederland zijn vooral de grote steden Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht in trek. Berekeningen van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) (2016a) wijzen er op dat in deze steden het aantal inwoners in 2030 met maar liefst 15 procent toe zal nemen ten opzichte van 2015. Een verklaring die hiervoor gegeven wordt is het hoge aantal twintigers en dertigers die in de stad komen wonen en een toename als gevolg van immigratie (CBS, 2016b).

Niet alleen het aantal mensen dat in de steden woont neemt toe, ook de totale bevolking in Nederland neemt toe. In 2016 passeerde Nederland de grens van 17 miljoen inwoners (CBS, 2016c, p.12). Voorspellingen zijn dat de komende jaren de Nederlandse bevolking nog verder zal groeien. Hierbij moet echter wel de kanttekening gemaakt worden dat verwacht wordt dat de bevolkingsgroei minder snel zal groeien als voorheen. Vooral in de jaren 2015 tot 2025 wordt een grotere toename verwacht. Er wordt vanuit gegaan dat Nederland in 2030 17,8 miljoen inwoners telt en 18,1 miljoen inwoners in 2040 (CBS, 2016c, p.13).

Als gevolg van suburbanisatie werd het aantal gezinnen dat woonachtig is in de stad kleiner, maar sinds de jaren 90 is er een ommekeer gaande (Boterman & Karsten, 2015). Boterman en Karsten (2015) stellen dat Parijs een van de eerste grote steden in Europa was met een toename van het aantal gezinnen. Ook andere steden zoals Berlijn en New York zagen het aantal gezinnen met kinderen toenemen. Jarenlang was het beeld dat de geboortes voornamelijk plaatsvonden op het platteland. Op het platteland is tenslotte veel ruimte, minder criminaliteit en minder verkeersdruk. Ideaal voor opgroeiende kinderen. Het imago van de stad was slecht, niet een plek waar je graag je kinderen wil groot brengen (PBL, 2014). Dat beeld is nu aan het kantelen. De geboortecijfers in de grote steden stijgen. Herstructurerings- en VINEX-wijken bieden jonge gezinnen meer ruimte en de kans om dichterbij de stad te wonen. Hierdoor wordt verwacht dat het aantal kinderen in de grote steden stabiel blijft of zelfs licht zal toenemen (PBL, 2014). Steeds meer jongeren trekken naar de steden en minder mensen verlaten de stad.

### **Gezinnen met kinderen blijven vaker in de stad wonen**

Gezinnen met kinderen weten steeds beter de stad te vinden en blijven vaak wonen in de stad waar ze gestudeerd hebben. Young urban professionals (Yup's) zijn nu volwassen geworden en combineren het carrière maken met het ouderschap (Boterman & Karsten, 2015). Voornamelijk gezinnen met veel kapitaal blijven in de stad wonen. Belangrijke motieven hiervoor zijn onder andere: ruimtelijke nabijheid van voorzieningen en werk, het sociaal aantrekkelijke klimaat en de eigen vriendenkring. Deze trend blijft naar verwachting nog wel even voortduren. Daarnaast krijgen Nederlanders ook een steeds hoger opleidingsniveau en komen er meer tweeverdieners. File en treinvertraging zorgen ervoor dat een centrale woonlocatie steeds belangrijker wordt (Boterman & Karsten, 2015).

## **Tegengeluid**

Waar Boterman en Karsten heel stellig zijn is er ook een tegengeluid hoorbaar. Zo stelt het CBS (2016b) dat steeds meer gezinnen de stad verlaten na de geboorte van het eerste kind. Van de stellen die in 2012 een kind kregen verhuisde 14 procent binnen vier jaar naar een andere gemeente (CBS, 2016b). In de grote steden was dit percentage echter nog veel hoger. In Amsterdam verliet 40 procent binnen vier jaar na de geboorte van het eerste kind de stad en ging opzoek naar een geschikte plek in de buurt van de stad. 10 procent verhuisde naar Amstelveen, 9 procent naar Haarlem. In Utrecht bedroeg dit 34 procent waarvan 60 procent verhuisde naar een andere plaats binnen diezelfde provincie. In Rotterdam verliet 28 procent de stad en in Den Haag 27 procent (CBS, 2016b). Een mogelijke verklaring voor het wegtrekken van gezinnen met kinderen heeft volgens Julen (2017) te maken met de gezinsonvriendelijkheid van de stad: hoge huizenprijzen en te weinig aanbod van huizen.

## **Het onderzoek**

Een stad waar juist het aantal gezinnen met kinderen licht is gestegen, zie bijlage I, is de Brabantse stad 's-Hertogenbosch. Het onderzoek zal zich dan ook richten op gezinnen met kinderen in deze stad. Middels dit onderzoek zal meer inzicht verkregen worden in de motieven van gezinnen met kinderen om in bepaalde buurten te wonen. Wat maakt een buurt nu zo aantrekkelijk voor gezinnen met kinderen om er te wonen?

Een belangrijk onderdeel van het onderzoek zal zijn het kwantitatief onderzoek waarin een groep van 269 respondenten gevraagd is om aan te geven wat hen heeft doen besluiten om voor een specifieke buurt in 's-Hertogenbosch te kiezen.

## **Het onderzoeksgebied**

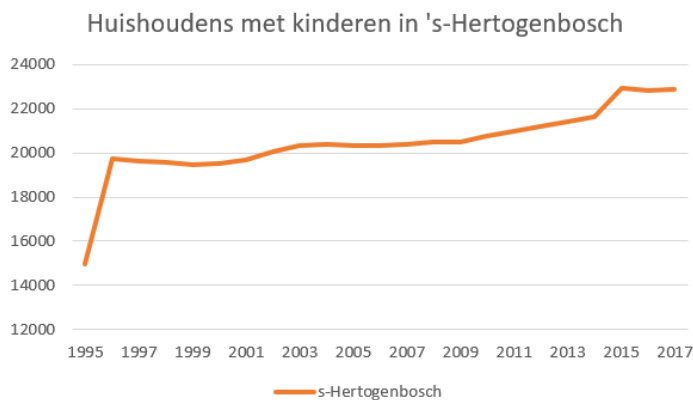
Het onderzoek zal zich focussen op de gemeente 's-Hertogenbosch en haar verschillende buurten. In figuur 1.1 zijn de verschillende wijken van 's-Hertogenbosch terug te vinden en in bijlage II zijn de verschillende buurten terug te vinden.

's-Hertogenbosch is een middelgrote stad met een rijke historie en telt 143.373 inwoners (CBS StatLine, 2017). In de stad is een combinatie te vinden van oud en nieuw. Aan de achterzijde van het station en aan de rand van het centrum is een compleet nieuwe wijk gebouwd. Het stadscentrum vormt het kloppend hart van de stad waar volop ruimte is voor winkelen, horeca, cultuur en dienstverlening. 's-Hertogenbosch staat op de vijfde plek als het gaat om aantrekkelijke steden om te wonen volgens Atlas voor de gemeenten 2016. Ook is de stad meerdere keren achter elkaar uitgeroepen tot meest gastvrije stad van Nederland (N.b., 2013).



**Figuur 1.1:** De verschillende wijken in 's-Hertogenbosch (Wijken in 's-Hertogenbosch, N.b.).

Dat 's-Hertogenbosch een aantrekkelijke stad is om te wonen voor gezinnen met kinderen blijkt onder andere uit het feit dat er veel gezinnen in de stad wonen, maar liefst 22.871 (CBS StatLine, 2017). Met 32 procent heeft 's-Hertogenbosch het hoogste percentage meerpersoonshuishoudens met thuiswonende kinderen van de steden in Brabant, zie bijlage I. In de loop der jaren is in 's-Hertogenbosch een toename zichtbaar in het aantal huishoudens met kinderen, zie figuur 1.2. Mede hierom is 's-Hertogenbosch als onderzoeksgebied gekozen.



**Figuur 1.2:** Het aantal huishoudens met kinderen in 's-Hertogenbosch door de jaren heen (CBS StatLine, 2017).

## 1.2 Onderzoeksdoel

Uit de literatuur is gebleken dat er verdeeldheid is over het feit of gezinnen nu wel of niet uit de stad trekken. Uit data van het CBS (2017) blijkt echter dat het aantal gezinnen met kinderen in 's-Hertogenbosch licht toe is genomen. Maar, wat verklaart nu het feit dat gezinnen met kinderen een bepaalde voorkeur geven om te wonen in een bepaalde buurt?

Het doel van het onderzoek is om te kijken wat de motieven zijn van gezinnen met kinderen in 's-Hertogenbosch om voor een specifieke buurt te kiezen. Dit zal gedaan worden middels een combinatie van deskresearch en een survey waarin gezinnen met kinderen gevraagd wordt naar redenen waar rekening mee gehouden wordt bij het kiezen van een buurt. De conclusies die naar aanleiding van dit onderzoek naar voren komen kunnen beleidmakers of andere betrokkenen op provinciaal of gemeentelijk niveau helpen om de stad aantrekkelijker te maken voor kinderen en deze groep te voorzien in hun (woon)wensen. Het feit dat slechts weinig bekend is over de motieven waarom gezinnen met kinderen een bepaalde buurt verkiezen boven een andere buurt maakt het interessant om te onderzoeken.

## 1.3 Onderzoeksvraag

Eerder is al gebleken dat 's-Hertogenbosch een lichte toename kent in het aantal gezinnen met kinderen en ook een hoog percentage gezinnen met kinderen huisvest maar het blijft onduidelijk wat nu precies de redenen zijn voor populaire kinderrijke buurten. Mede daarom wordt in dit onderzoek gekeken naar de motieven die ten grondslag liggen aan het kiezen van een buurt om te wonen.

De hoofdvraag luidt dan ook: 'wat verklaart de populariteit van bepaalde buurten voor gezinnen met kinderen in 's-Hertogenbosch om daar te wonen?'.

### 1.3.1 Deelvragen

De onderzoeksvraag is opgedeeld in verschillende deelvragen. Het beantwoorden van de verschillende deelvragen helpt om antwoord te vinden op de onderzoeksvraag. De deelvragen zijn als volgt geformuleerd:

1. 'Wat zijn de buurten in 's-Hertogenbosch waar gezinnen met kinderen zich graag vestigen?'
2. 'Wat zijn economische redenen van gezinnen met kinderen om voor een plek in de stad te kiezen?'
3. 'Welke afwegingen maken gezinnen met kinderen bij het kiezen van het wonen in een stedelijk woonmilieu?'
4. 'Wat voor invloed hebben voorzieningen op het vestigen van gezinnen in bepaalde buurten?'
5. 'Wat voor invloed hebben huizenprijzen op het aantrekken van gezinnen met kinderen?'

## 1.4 Relevantie

### 1.4.1 Maatschappelijke relevantie

Steden worden een steeds populairdere plek om te wonen voor families met kinderen. Belangrijk is dat de woonomgeving aansluit bij de wensen van een gezin met kinderen. De komst van jonge gezinnen stelt de stad voor een uitdaging. Karsten (2017) is van mening dat de stad juist een positieve bijdrage kan hebben op de ontwikkeling van kinderen. Waar de drukte van de stad voor sommige gezinnen wellicht niet ideaal lijkt kan ook worden gedacht in kansen. Zo is de stad een smeltkroes van verschillende culturen en leren kinderen al van jongs af aan met verschillende mensen om te gaan. Daarnaast is er altijd een vriendje of vriendinnetje in de buurt om mee te spelen. Hoe kan de stad een aantrekkelijke plek worden of blijven waar gezinnen met kinderen zich graag vestigen? Karsten is van mening dat altijd in het belang van het kind gedacht moet blijven worden. Zo moet vermeden worden dat de stad niet veranderd in een omgeving zonder groen. Gezinnen met kinderen vinden het juist belangrijk om in een aantrekkelijke omgeving met veel groen te wonen (Karsten, 2017).

Het onderzoek zal helpen de specifieke wensen van gezinnen met kinderen in beeld te brengen zodat hier uiteindelijk beter op ingespeeld kan worden.

Wanneer veel gezinnen met kinderen wegtrekken door een onaantrekkelijke woonomgeving kan dit leiden tot een maatschappelijk probleem. Jonge kinderen worden gezien als de graadmeter van de stad. Kinderen zorgen namelijk voor leven en een aantrekkelijk straatbeeld. Ook wordt benadrukt dat jonge kinderen bijdragen aan de verscheidenheid van de stad (Boterman & Karsten, 2015). Wat je als stad graag zou willen is juist een zo divers mogelijke stad met gemengde wijken. Dit maakt een wijk een fijne plek voor een grote groep verschillende mensen.

### 1.4.2 Wetenschappelijke relevantie

Veel van de literatuur en onderzoeken die gedaan zijn naar gezinnen in de stad door onder andere Lia Karsten, Willem Boterman en het CBS gaan over de grote steden zoals Amsterdam, Rotterdam en Den Haag. Er is echter weinig literatuur te vinden over andere (kleinere) steden. Mede hierom wordt gekeken naar de voorkeuren voor een bepaalde buurt bij gezinnen met kinderen in een middelgrote stad als 's-Hertogenbosch. De middelgrote stad is erg in opkomst en steeds meer gezinnen geven de voorkeur aan stedelijk wonen (Groot, Dam, & Amsterdam, 2015). Door te weinig beschikbare woningen in de grote steden zoeken mensen andere populaire steden om te wonen (BPD, N.b.). Het feit dat meer gezinnen voorkeur geven aan stedelijk wonen heeft als gevolg dat er nieuwe uitdagingen ontstaan. Zo moeten bijvoorbeeld het aantal voorzieningen aangepast worden op het aantal kinderen dat in een bepaalde buurt woont (Boterman & Karsten, 2012). Het inzichtelijk maken van de motieven van gezinnen met kinderen om in bepaalde buurten te wonen kan een stad helpen hier beter op inspelen door het beleid beter af te stemmen op de wensen van de gezinnen met kinderen. Hierdoor blijft de stad een aangename plek voor gezinnen met kinderen om te wonen en wordt voorkomen dat deze groep wegtrekt uit de stad.

Dit onderzoek zal zich van andere onderzoeken onderscheiden door te kijken naar een middelgrote stad verder weg van de Randstad met andere kenmerken. Zo is het meest opvallende verschil met de Randstad de bevolkingsomvang. De gehouden survey zal meer inzicht geven in de aspecten die belangrijk worden gevonden door gezinnen met kinderen bij het kiezen van een buurt. Verder maakt de survey de eigenschappen of kenmerken van deze respondenten inzichtelijk.

Ook de verschillende gebruikte concepten geven een meerwaarde aan het onderzoek. Zo zijn verschillende concepten in de survey verwerkt om een vergelijking te maken tussen de literatuur en wat de respondenten in 's-Hertogenbosch aangeven. Daarnaast kan ook gekeken worden naar de onderlinge relaties tussen concepten of begrippen. Enkele concepten die naar voren zullen komen in het onderzoek zijn de woonvoorkeuren van gezinnen met kinderen, het belang van voorzieningen en de belangrijkste redenen om voor de stad te kiezen. Deze concepten samen geven een goed beeld over wat belangrijk is voor gezinnen met kinderen in 's-Hertogenbosch. Tot slot zal het gebruik van open data in combinatie met de eigen data een waardevolle toevoeging zijn omdat op deze manier de context duidelijker wordt.

## 1.5 Onderzoeksmodel

Om inzichtelijk te maken hoe het onderzoek zal verlopen is een onderzoeksmodel opgesteld. Het onderzoek is verdeeld in vier verschillende stappen.

De eerste stap in het onderzoek is literatuuronderzoek om op de hoogte te zijn van de meest relevante informatie die al reeds bekend is over het onderwerp. Het literatuuronderzoek zal daarnaast dienen als input voor het opstellen van de survey. Door het bestuderen van relevante literatuur zal duidelijk worden wat voor soort gegevens belangrijk zijn om te verzamelen van de respondenten.

De tweede stap is het verzamelen van de data middels een survey. Het doel van de survey is om zo veel mogelijk gegevens te verzamelen die een representatief beeld geven. Daarnaast moet het uiteindelijk mogelijk zijn om statistische verbanden waar te kunnen nemen.

Als derde stap zullen de verzamelde gegevens geanalyseerd worden. Dit zal gedaan worden middels SPSS. De resultaten die uit de survey naar voren komen zullen aangevuld worden met informatie verkregen middels het literatuuronderzoek. Met behulp van QGIS zullen de resultaten op de kaart weergegeven worden zodat hier ook ruimtelijk naar gekeken kan worden. Meer over de manieren waarop de data geanalyseerd zal worden is terug te vinden in paragraaf 3.2.

Uiteindelijk zullen de verzamelde gegevens uit de survey gebruikt worden om de deelvragen en de hoofdvraag te beantwoorden. De resultaten bieden inzicht voor beleidsmakers en andere onderzoekers in de motieven bij het kiezen van een buurt om in te wonen voor 's-Hertogenbosch.

Het model met daarin de verschillende fases is weergegeven in figuur 1.3.



**Figuur 1.3:** Het research model.

## 1.6 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 zal ingegaan worden op het theoretisch framework. Het theoretisch framework bevat de belangrijkste concepten en begrippen die van belang zijn voor het onderzoek zoals: de definitie van gezinnen met kinderen, migratiestromen binnen de stad, ruimtelijke ordening en beleid, leefbaarheid, woonwensen en woonvoorkeur van gezinnen met kinderen, de invloed van drie soorten kapitaal op het vinden van een woning en leefbaarheid. Ook zal in hoofdstuk 2 het conceptueel model worden toegelicht.

Hoofdstuk 3 zal een toelichting geven op de dataverzameling en de onderzoeksmethode die gedurende het onderzoek is toegepast. Zo zal bij de onderzoeksmethode het kwantitatief onderzoek toegelicht worden en bij dataverzameling zal ingegaan worden op de manier van dataverzameling, representativiteit, de gebruikte databronnen, de gebruikte data per deelvraag en de verschillende manieren waarop de resultaten van de survey zijn geanalyseerd.

De onderzoeksresultaten zullen gepresenteerd worden in hoofdstuk 4. Allereerst zullen de algemene resultaten van het onderzoek beschreven worden, zoals het aantal respondenten en de kenmerken van de respondenten. De eerste deelvraag in paragraaf 4.1 zal ingaan op de plekken waar de gezinnen met kinderen in 's-Hertogenbosch wonen. In paragraaf 4.2 wordt ingegaan op de economische redenen van gezinnen met kinderen om te kiezen voor een plek in de stad. De afweging die gezinnen met kinderen maken bij het kiezen van het wonen in een stedelijk woonmilieu staat centraal in paragraaf 4.3. In paragraaf 4.4 zal gekeken worden naar de invloed van voorzieningen op het vestigen van gezinnen met kinderen in bepaalde buurten. Tot slot zal in paragraaf 4.5 de invloed van huizenprijzen op het aantrekken van gezinnen met kinderen bekeken worden. Na de resultaten volgt de conclusie met daarbij enkele aanbevelingen. Tot slot wordt een reflectie op het onderzoek gegeven.

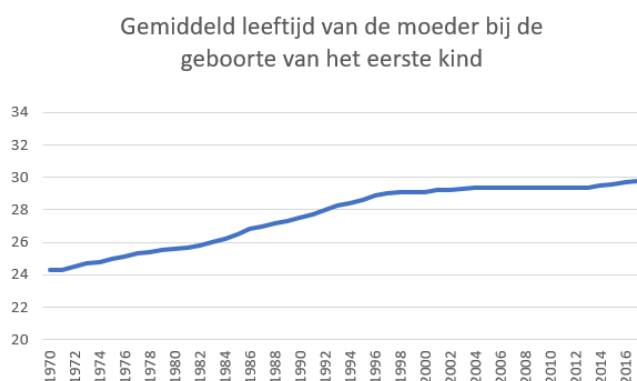
## 2. Theoretisch framework

In dit hoofdstuk zal ingegaan worden op het theoretisch framework. Allereerst zal ingegaan worden op het begrip gezinnen met kinderen en welke groep onder deze definitie valt. Vervolgens zal in paragraaf 2.2 ingegaan worden op migratiestromen binnen de stad aan de hand van het concept van de Britse geograaf Fielding. Paragraaf 2.3 gaat over de invloed van ruimtelijke ordening en beleid. In paragraaf 2.4 zal ingegaan worden op de woonwensen en woonvoorkeur van gezinnen met kinderen. Paragraaf 2.5 zal ingaan op de drie soorten kapitaal die noodzakelijk zijn voor het vinden van een woning. De invloed van voorzieningen zal in paragraaf 2.6 worden toegelicht. Paragraaf 2.6 zal ingaan op leefbaarheid. Tot slot zal in paragraaf 2.7 het conceptueel model toegelicht worden.

### 2.1 Definitie gezinnen met kinderen

Het gezin heeft de afgelopen jaren een flinke verandering ondergaan. Waar traditioneel het gezin bestond uit twee gehuwde ouders met één of meerdere thuiswonende kinderen is dit traditionele beeld langzamerhand verdwenen. Steeds meer Nederlandse stellen krijgen kinderen zonder te trouwen en door het toegenomen aantal scheidingen zijn er ook steeds meer eenoudergezinnen (Aalders, 2004). Bij eenoudergezinnen is vaak de alleenstaande vader of moeder verantwoordelijk voor het opvoeden van de kinderen. Ook de leeftijd waarop vrouwen hun eerste kind krijgen is in de loop der jaren gestegen. Zo stelt Aalders (2004) dat de gemiddelde leeftijd waarop vrouwen kinderen krijgen een kwart eeuw geleden 25 jaar was en in 2004 is dit gestegen naar 29 jaar, zie figuur 2.1. Recenter onderzoek van het CBS (2018) toont aan dat deze leeftijd verder is blijven stijgen. In 2017 is de leeftijd waarop vrouwen hun eerste kind krijgen in Nederland 29,8 jaar.

Verreweg de meeste gezinnen met kinderen, 1,6 miljoen, bestaan uit ouders die gehuwd zijn. Dit is de grootst vertegenwoordigde groep gezinnen met kinderen in Nederland. Daarnaast zijn er in Nederland 413.443 niet-gehuwde paren met kinderen en 557.426 eenoudergezinnen (CBS StatLine, 2016).



**Figuur 2.1:** De gemiddelde leeftijd van de moeder bij de geboorte van het eerste kind (CBS StatLine, 2017).

Tijdens het onderzoek zal voortdurend de term gezinnen met kinderen terugkomen. Om meer duidelijkheid te geven over het begrip gezinnen met kinderen zal in het onderzoek de definitie van gezinnen met kinderen gebruikt worden die ook door het CBS gehanteerd wordt. Het CBS ziet gezinnen met kinderen als meerpersoonshuishoudens met thuiswonende kinderen. Onder thuiswonende kinderen vallen ook adoptie- en stiefkinderen, maar geen pleegkinderen (CBS StatLine, 2017). Er wordt geen onderscheid gemaakt in gehuwde, ongehuwde koppels of alleenstaande ouders. Voor dit onderzoek zijn alleen gezinnen met kinderen meegenomen waarvan tenminste één kind 18 jaar of jonger was. De reden hiervoor is dat de vragen in de survey vooral gericht zijn op ouders van kinderen tussen de 0 en 18 en bij gezinnen met oudere kinderen ligt deze fase al verder achter hen. Wanneer deze toch meegenomen worden in de resultaten zou dit een minder betrouwbaar resultaat kunnen opleveren. Daarnaast is het ook mogelijk dat de kinderen niet meer thuis wonen of dat de ouders niet meer op de plek wonen waar de kinderen zijn opgegroeid.

### **2.1.1 Twee groepen gezinnen met kinderen**

Volgens Karsten en Fielder (2016) wonen in de stad twee groepen gezinnen met kinderen. De eerste groep zijn de gezinnen met kinderen die geen keus hebben en in de stad moeten wonen door het gebrek aan financiële middelen. Deze groep is afhankelijk van de stad voor het vinden van een woning en kan het zich niet veroorloven om naar duurdere wijken buiten de stad te verhuizen. De andere groep heeft wel een keus en beschikt over meer financiële middelen. Voor deze groep biedt de stad veel mogelijkheden op het gebied van werk, cultuur en consumptie.

## **2.2 Migratiestromen binnen de stad**

In 1992 beschreef de Britse geograaf Fielding de migratiestromen in en naar Zuidoost-Engeland. Volgens Fielding (1992) kan dit proces het beste omschreven worden als een roltrap. De roltrap kent verschillende fases. Zo kenmerkt de eerste fase zich door jongeren die op de roltrap stappen. Voor hen is de stad een aantrekkelijke plek om te wonen. De stad heeft vele voorzieningen (zoals een universiteit, horeca en winkels), in de meeste gevallen een aantrekkelijk historisch stadscentrum en in de stad zijn de banen te vinden. Deze factoren trekken veel jongeren aan. Wanneer jongeren klaar zijn met de opleiding en de arbeidsmarkt gaan betreden gaan ze op de roltrap omhoog. Het maatschappelijk en economisch kapitaal wordt vergroot. De tweede fase richt zich voornamelijk op het maken van carrière op de arbeids- en woningmarkt. In fase drie verlaat deze groep de stad en gaat op zoek naar een plek om te wonen, (vaak) buiten de stad (Planbureau voor de Leefomgeving, 2015).

Manting en Van Dam (2015) voegen daar aan toe dat dit fenomeen niet alleen zichtbaar is in stedelijke regio's maar ook zichtbaar is binnen stadsgewesten, buurten of wijken. Het effect van de stad als roltrap is in de loop der jaren veranderd doordat gezinnen toch in de stad kunnen blijven wonen door nieuw gebouwde VINEX-wijken aan de rand van de stad (Manting & Van Dam, 2015) of herstructureringsprojecten. Bij het concept stad als roltrap spelen verschillende dimensies een rol: de sociaal economische dimensie waarbij het vooral draait om de mobiliteit van jongvolwassenen, de ruimtelijke dimensie waarbij iedere fase een andere woonplek binnen een stadsgewest hoort en de demografische dimensie waarbij het gaat om instroom, verblijven, uitstroom en levensloop.

Iedere levensfase heeft een specifieke plek die als aantrekkelijk wordt ervaren. Zo is het ommeland de meest ideale woonlocatie voor gezinnen met kinderen volgens Manting en Van Dam (2015). Het ommeland wordt gekenmerkt door rust en ruimte en is een ideale plek voor kinderen om op te groeien. Het wegtrekken van gezinnen met kinderen heeft ook gevolgen voor de stad. Welvarende hoog opgeleide jonge mensen trekken weg wat zorgt voor een inkomstdaling in de stad en een inkomensstijging in het ommeland.

Dat jonge gezinnen zich tegenwoordig langer in fase 2 van de roltrap bevinden en ook langer in de stad blijven wonen heeft verschillende oorzaken. Een van deze oorzaken is het eerdergenoemde gegeven dat vrouwen op een steeds latere leeftijd kinderen krijgen. Hier komt bij dat vrouwen in de stad later kinderen krijgen dan in andere gebieden aldus Manting en Van Dam (2015). Ook is de perceptie van de stad in de loop der jaren veranderd. Waar eerst juist het beeld was dat de stad vooral vies en onveilig was is dit beeld nu niet meer juist. De kwaliteit van de woningen in de stad, de publieke ruimte en voorzieningen zijn beter geworden. De combinatie van werken in de stad en de beschikbare voorzieningen hebben ertoe geleid dat de stad aantrekkelijker is geworden voor gezinnen met kinderen. Meer over de invloed van ruimtelijke ordening en beleid is te lezen in paragraaf 2.3. Een meerderheid van de gezinnen met kinderen geeft volgens Manting en Van Dam (2015) aan de stad niet te willen verruilen voor een andere plek zoals bijvoorbeeld een dorp of het platteland. Ook de crisis heeft ervoor gezorgd dat gezinnen met kinderen minder snel uit de stad vertrokken. De onzekerheid die de crisis met zich meebracht zorgde ervoor dat een verhuizing en een eventueel vertrek uit de stad werd uitgesteld. Als het gaat om mobiliteit is zichtbaar dat jongvolwassenen steeds minder waarde hechten aan grenzen bij het zoeken van een nieuwe woonlocatie. In de meeste gevallen wordt ervoor gekozen om te blijven wonen in het Daly urban system. Onder het daily urban system wordt verstaan het gebied waarbinnen de dagelijkse woon- en werkverplaatsingen plaatsvinden (ANS Verkeer & Ruimte, N.b.).

## **2.3 Ruimtelijke ordening en beleid**

De veranderingen in de loop der jaren op het gebied van ruimtelijke ordening hebben ertoe geleid dat meer gezinnen met kinderen in de stad zijn gaan wonen. Verdichting en herstructurering hebben ervoor gezorgd dat gezinnen langer of zelfs permanent in de stad blijven wonen. Hierdoor zijn er meer mogelijkheden voor gezinnen om in de stad te kunnen wonen (Manting & Van Dam, 2015).

Verdichting is een strategie die is toegepast om de toenemende vraag naar het stedelijk wonen en de toenemende druk op de woningmarkt op te vangen. Deze strategie is een intensieve manier van het gebruik van de ruimte (Beuken, 2016). Sinds 2002 is een kwart van alle nieuwe woningen gebouwd binnen bestaand stedelijk woongebied. Verdichting richt zich dan ook voornamelijk op verwaarloosde terreinen in de stad aldus Claassens en Koomen (2017). Een keerzijde van verdichting is dat dit vaak ten koste gaat van groen.

Onder herstructurering wordt verstaan het vernieuwen van oudere gebieden zodat deze weer opleven. Zichtbaar is dat vooral kapitaalkrachtigere en hoger opgeleide gezinnen met kinderen uit deze gebieden wegtrekken (Kleinhans, 2005). Bij herstructurering kan er bijvoorbeeld gekozen worden om een grotere diversiteit aan woningen te construeren in een bepaalde buurt. Dit zal zorgen voor een hogere diversiteit in de bevolkingssamenstelling. Een hogere diversiteit aan woningen maakt een bepaald gebied aantrekkelijker voor groepen die hier voorheen niet te vinden waren.

“Herstructurering dient meer kwaliteit en keuzemogelijkheden te bieden aan midden- en hogere inkomensgroepen en op die wijze bij te dragen aan de economische structuurversterking van de steden en de ruimtelijke mismatch van woonwensen en woonkwaliteit te verminderen” (Kleinhans, 2005, p. 11). Daarnaast wordt gesteld dat herstructurering bijdraagt aan een verbetering van de leefbaarheid van een buurt (Kleinhans, 2005).

Naast deze maatregelen is er ook volop ingezet op het creëren van nieuwe woonmilieus aan de randen van de steden middels VINEX. VINEX wordt gezien als een nieuwe belangrijke strategie op het gebied van ruimtelijke ordening. In 1991 besloot de regering dat er tussen 1995 en 2008 ongeveer 835.000 nieuwe woningen bijgebouwd moesten worden. 455.000 van deze woningen kregen het label ‘VINEX’, wat staat voor Vierde Nota Extra (Lörzing, H., Klemm, W., Leeuwen, M. V., & Soekimin, S., 2006, p. 21). De locatie van deze VINEX-wijken werd zorgvuldig gekozen. Criteria voor het selecteren van deze locaties waren volgens Lörzing et al. (2006, p. 25) onder andere “de ligging ten opzichte van het centrum van de stad, met als voorkeursvolgorde: eerst benutten van mogelijkheden in het stedelijke gebied, vervolgens aan de rand ervan en pas daarna verder weg gelegen mogelijkheden in aansluiting op bestaande kernen. De ontsluiting door stedelijk/stadsgewestelijk openbaar vervoer en langzaam verkeer. De samenhang tussen wonen, werken, voorzieningen, recreatie en groenstructuur en als laatste openbare ruimten vrijwaren van verstedelijking, mede ten behoeve van natuur, openlucht recreatie en landbouw” (Lörzing et al., 2006, p. 25). Daarnaast werd geprobeerd om het openbaar vervoer en het gebruik van de fiets te stimuleren.

Landelijk gezien wonen er veel kinderen in VINEX-wijken. Het CBS (2016d) stelt dat een kwart van de VINEX-bewoners jonger is dan 15 jaar. In de grote steden ligt dit percentage rond de 17 procent. Ook het inkomen van de gezinnen met kinderen die in een VINEX-wijk wonen is vaak hoger, vaak zijn beide ouders werkzaam. Huishoudens met een lager inkomen wonen vaker in de stad dan in VINEX-wijken (CBS, 2016d).

### **2.3.1 De invloed van nieuwbouw op gezinnen met kinderen**

De komst van de nieuwe VINEX-wijken heeft een grote invloed gehad op de bevolkingssamenstelling (PBL, 2010). In de VINEX-wijken zijn vooral veel gezinnen met kinderen komen wonen. Gezinnen die wonen in VINEX-wijken in de grote steden geven aan dat ze eigenlijk liever in de stad waren blijven wonen. Door het gebrek aan gezinswoningen en te dure huizenprijzen is deze groep genoodzaakt te kiezen voor VINEX (Boterman & Karsten, 2012).

## **2.4 Woonwensen en woonvoorkeur van gezinnen met kinderen**

De komst van kinderen zorgt ervoor dat in veel gevallen een nieuwe, vaak ruimere woning wordt gezocht. Belangrijk voor het vinden van een geschikte nieuwe woning zijn de woonwensen. Woonwensen kunnen gezien worden als het ideaalbeeld van een bepaalde plek die mensen hebben (van Rheenen, 2015). Niet altijd kan voldaan worden aan deze woonwensen. Er moet tenslotte wel een plek beschikbaar zijn die aan de woonwensen voldoet. Het beschikbare aanbod op een bepaald moment speelt hierin een grote rol. Hierbij moet de kanttekening gemaakt worden dat een woonvoorkeur in realiteit niet per se overeen hoeft te komen met de keuze die uiteindelijk is gemaakt.

### **2.4.1 Wat bepaald waar gezinnen gaan wonen?**

In de literatuur worden verschillende factoren genoemd als het gaat om de woonbehoefte. Zo zijn volgens Van den Berg (1986) de drie belangrijkste factoren: de kwaliteit van de woonlocatie, de aanwezigheid van voorzieningen en werkgelegenheid. Hierbij is het zo dat niet alle factoren even belangrijk zijn voor gezinnen met kinderen. Uit onderzoek van Wee (1994) blijkt ook dat kenmerken van de woning, prijsniveau en de bekendheid van een bepaalde plek invloed hebben op waar gezinnen vestigen.

Het klassieke woonbehoefteonderzoek gaat echter uit van twee factoren: economische en demografische factoren. Zo heeft bijvoorbeeld de financiële situatie, de grootte van het gezin en de leeftijd van de kinderen invloed op de voorkeur. Echter stellen Karsten, Reijndorp & Van der Zwaard (2006) dat het klassieke woonbehoefteonderzoek niet de lading volledig dekt, een bredere context is noodzakelijk. Economische en demografische factoren alleen zijn niet meer voldoende om de woonvoorkeur van mensen te bepalen. Zo blijken ook tijd-ruimtelijke budgetten, sociale netwerken, identiteit constructies en familiegeschiedenissen van belang. Zo zorgen sociale netwerken ervoor dat mensen verplichtingen en binding krijgen met een bepaalde plek. Met binding wordt bedoeld de band die iemand heeft met een plek bijvoorbeeld doordat iemand lang in een bepaald gebied als kind heeft gewoond. Binding met een bepaalde plek blijkt in sommige gevallen belangrijker te zijn dan een wel overwogen keuze (Karsten & Felder, 2016). De uiteindelijke woonkeuze is dan ook vaak een combinatie van toevalligheden en eigen voorkeuren. Karsten en Felder (2016) stellen dat vooral de tijdruimtelijke nabijheid van voorzieningen en plekken een belangrijke rol spelen in de keuze van gezinnen met kinderen om voor een specifieke plek te kiezen. Korte afstanden tot kindgerichte voorzieningen als een school, opvang, speelplekken en andere voorzieningen gericht op kinderen zijn een pre. Het belang van voorzieningen zal verder toegelicht worden in paragraaf 2.7.

### **2.4.2 Kenmerken van de woning**

Een bepalende factor die in de literatuur genoemd wordt als het gaat om een reden voor het kiezen van een bepaalde buurt om te wonen is het type huis. Een huis moet tenslotte een fijne plek zijn waar mensen zich thuis voelen. Wee (1994) geeft verschillende redenen aan die van belang zijn voor mensen bij het kiezen van een woning. Zo zijn kenmerken van het huis als aantal kamers, woningtype en de prijs van de woning belangrijk.

Ook de ligging van een buurt is van invloed op het aantrekken van gezinnen met kinderen. Zo stelt Karsten (2015) dat naarmate de afstand die afgelegd moet worden om het stadscentrum te bereiken groter wordt het aantal huishoudens met kinderen toeneemt. Het is van belang voor gemeentes om goed na te denken over waar gebouwd gaat worden want wanneer er huizen aan de rand van de stad gebouwd worden kan dit zorgen voor een vertrek van gezinnen uit andere delen van de stad.

Op zoek gaan naar een nieuwe woning valt tegenwoordig niet mee. De problemen van een overspannen woningmarkt spelen echter niet alleen in de grote steden. De NVM classificeert ook regio's buiten de randstad zoals Zwolle, Enschede en 's-Hertogenbosch als overspannen (NVM, 2018). Daar komt bij dat het kopen van een woning voor veel mensen een ingrijpende beslissing is. Voordat mensen overgaan tot het kopen van een huis, zal er eerst een lange tijd nagedacht worden of de woning geschikt is en moet bekeken worden of de woning gefinancierd kan worden.

### **2.4.3 Diversiteit en gelijkgestemden**

Diversiteit en verscheidenheid wordt door mensen aangegeven als een pre als het gaat om wonen in de stad. Een reden hiervoor is dat op deze manier kinderen leren omgaan met mensen van verschillende culturen en hier later profijt van zullen hebben (Boterman & Karsten, 2012).

Waar voor bepaalde mensen diversiteit van belang is speelt wordt door andere gezinnen juist het wonen met gelijkgestemden als belangrijk ervaren. Uit de literatuur blijkt dat sociale binding erg belangrijk is. Gezinnen met kinderen kiezen graag voor het wonen met gelijkgestemden (Karsten & Felder, 2016). Wanneer de verschillen tussen verschillende mensen te groot worden blijkt dat het contact vaak niet verder gaat dan groeten. Herkenbaarheid speelt hierin een belangrijke rol. Het wonen met gelijkgestemden geeft gezinnen met kinderen een bepaald gevoel van veiligheid en draagt bij aan het plezierig wonen. Het voordeel van wonen met gelijkgestemden is dat je weet wat je aan elkaar hebt, je deelt dezelfde interesses met elkaar en overlast van elkaar wordt zo veel mogelijk beperkt (Visser & van Dam, 2006). Echter moet de buurt ook niet te uniform zijn. Zoals eerder gesteld wordt diversiteit door sommige gezinnen met kinderen juist als een aantrekkelijke eigenschap van de stad gezien (Boterman & Karsten, 2012). Een belangrijke invloed hierop hebben het soort huizen. Wanneer woningen dezelfde uitstraling hebben en er weinig onderlinge verschillen zijn zullen hier vooral huishoudens komen wonen die sterk qua eigenschappen met elkaar overeenkomen.

### **2.4.4 Imago**

Een belangrijk onderdeel als het gaat om plekken waar gezinnen graag wonen is het imago van een buurt. Hierbij speelt sociale reputatie een belangrijke rol. Een slechte reputatie van de wijk kan ook de reputatie van het gezin aantasten. Het imago wordt bepaald door een aantal factoren waaronder bevolkingssamenstelling, inkomensniveau en werkloosheid (van Rheenen, 2015).

Een slecht imago trekt een andere groep gezinnen aan. Hierin speelt ook de hoeveelheid kapitaal van een gezin een belangrijke rol. Gezinnen met minder kapitaal kunnen zich het niet veroorloven om ergens anders te gaan wonen en zijn aangewezen op de goedkopere wijken of wijken met een slechter imago. Door het slechte imago zijn deze buurten ook goedkoper om te wonen (Visser & van Dam, 2006). Bij gezinnen met veel kapitaal is het juist andersom, deze groep kan het zich wel veroorloven om sneller een andere wijk te kiezen dan gezinnen met minder kapitaal. Meer over kapitaal is te lezen in paragraaf 2.5

#### **2.4.5 Locatie van het werk**

De locatie van het werk is vaak een bepalende factor als het gaat om het kiezen van een woning. Het drukke bestaan van gezinnen met kinderen zorgt ervoor dat de tijd die gezinnen hebben efficiënt gebruikt moet worden. Een strategische plek voor de keuze van de woning is hierin dan ook essentieel (Karsten et al., 2006). Echter stelt Lörzing et al. (2016) dat bij het kiezen van een woonplaats werk een steeds kleinere rol is gaan spelen, bereikbaarheid daarentegen is wel belangrijker geworden. Tegenwoordig oriënteert men zich niet alleen meer op de eigen stad maar wordt er breder gekeken naar een groter netwerk van steden (Lörzing et al., 2006).

De keuze om op een bepaalde plek te wonen wordt mede beïnvloedt door de bereikbaarheid. Plekken met een hoge bereikbaarheid vanuit waar gemakkelijk een andere stad bereikt kan worden zijn meer in trek. Hoe groter de reistijd tussen woning en werk des te onaantrekkelijker het overbruggen van deze afstand wordt (Wee, 1994), vooral als men kinderen heeft. Als het gaat om bereikbaarheid speelt niet alleen reistijd een rol. Comfort is hierin ook belangrijk (Van Arendonk, 2010). Zo wordt het vaak moeten overstappen in het openbaar vervoer als iets negatiefs ervaren en moet het reizen makkelijk te combineren zijn met andere dagelijkse activiteiten zoals het doen van boodschappen.

Volgens Karsten en Felder (2016) vinden vooral twee kostverdieners het belangrijk om dicht bij het werk te wonen. Uit onderzoeken van onder andere Turner en Niemeier (1997) en Rosenbloom en Burns (1995) is gebleken dat mannen verder weg werken dan vrouwen. De gemiddelde afstand die afgelegd moet worden door mannen is 21 kilometer, 9 kilometer langer dan de afstand die afgelegd moet worden door vrouwen. Dit verschil wordt volgens van der Klis (2013) verklaard door het feit dat moeders graag dicht bij huis willen wonen om de zorgtaken gemakkelijk te kunnen combineren. Een grotere afstand tussen wonen en werken maakt het lastig om deze taken uit te voeren. Daarnaast zijn zij in een noodsituatie voor het kind ook sneller ter plaatse bij het kind (van der Klis, 2013).

Verder concludeert Wee (1994) dat bij een reistijd van minder dan 30 minuten de woonlocatie vaak random gekozen wordt. Wanneer deze grens overschreden wordt speelt de locatiekeuze voor een woonlocatie een belangrijkere rol.

#### **2.4.6 Verschillen tussen lager en hoger opgeleiden**

Een ander belangrijk aspect voor het kiezen van een woonlocatie is openbaar vervoer.

Zo is voor hoogopgeleiden de woon- en werklocatie veel belangrijker dan voor laagopgeleiden. Bovendien zijn hoogopgeleiden bereid om een langere afstand af te leggen met bijvoorbeeld de trein (Ossokina et al., 2014). Ook kunnen hoogopgeleiden makkelijker een duurdere woonlocatie veroorloven. Belangrijk voor deze groep is ook een goede infrastructuur op het gebied van openbaar vervoer. Laagopgeleiden hechten minder waarde aan lange afstand transportverbindingen. Als gevolg van dit gegeven stelt het Ossokina et al. (2014) dat transportinvesteringen de bevolkingssamenstelling van een regio kan veranderen. Ook stelt de literatuur een verschil tussen lager en hoger opgeleiden als het gaat om de motivatie om stedelijk te wonen. Bij lager opgeleiden is familie vaker een belangrijke motivatie om stedelijk te gaan wonen dan bij hoger opgeleide (Karsten & Felder, 2016).

## 2.5 Drie soorten kapitaal noodzakelijk voor het vinden van een woning

Voor het vinden van een woning stellen Karsten en Felder (2016) dat er drie soorten kapitaal noodzakelijk zijn: economisch kapitaal, sociaal kapitaal en culturele kapitaal (Bourdieu, 1984).

Onder economisch kapitaal wordt verstaan dat de woning betaalbaar moet zijn. De laatste jaren zijn de huizenprijzen echter flink aan het herstellen. Daar komt bij dat veel gezinnen die een verhuisswens hadden, deze de afgelopen jaren hebben uitgesteld als gevolg van de crisis en juist nu op zoek gaan naar een nieuwe woning (Manting en Van Dam, 2015). Grote steden als Amsterdam, Den Haag, Utrecht en Rotterdam zien de prijzen van woningen stijgen. Ook middelgrote steden zoals Groningen, Eindhoven en 's-Hertogenbosch hebben te maken met stijgende huizenprijzen (De Nederlandsche Bank, 2017). Verwacht wordt dat deze trend blijft doorzetten en van grote invloed is op mensen die op zoek zijn naar een nieuwe woning. Daarnaast is er ook sprake van een beperkt woningaanbod. Dit zorgt ervoor dat het voor woningzoekers lastig wordt om een woning te vinden die aan de specifieke woonwensen voldoet. Gezinnen met kinderen dienen over voldoende financieel kapitaal te beschikken om de woning die ze op het oog hebben te kunnen kopen. De stijging van de huizenprijzen zorgt ervoor dat woningen vaak boven de vraagprijs worden verkocht. Volgens De Nederlandsche Bank (2017) is dit mede een gevolg van de hoogopgeleide jongeren met meer kapitaal die naar de stad toe trekken. Het inkomen van een gezin is bepalend of een woning gehuurd of gekocht kan worden. Voor gezinnen met kinderen die afhankelijk zijn van de sociale huursector werkt dit anders. Deze groep is afhankelijk van het aantal punten dat hen is toegekend. Deze punten worden toegekend op basis van het moment van inschrijven en de noodzaak voor het hebben van een woning (Karsten & Felder, 2016).

Naast economisch kapitaal is het kennen van mensen van belang, ook wel sociaal kapitaal genoemd. Wanneer je meer mensen kent zal je eerder op de hoogte zijn van het feit dat er een woning beschikbaar komt of kan er eventueel geld geleend worden om een woning te kunnen financieren (Karsten & Felder, 2016).

Als laatste is vorm van kapitaal is het culturele kapitaal belangrijk. Hieronder wordt verstaan of bijvoorbeeld een buurt goed bekend staat of dat je weet wat fijne plekken zijn voor kinderen om op te groeien. Uit onderzoek blijkt dat woonduur hiervan op invloed is (Karsten & Felder, 2016). Naarmate gezinnen langer in de stad wonen weten ze beter bij wie ze terecht kunnen en wat bijvoorbeeld fijne plekken zijn om te wonen.

## 2.6 Voorzieningen

Voorzieningen hebben een belangrijke invloed op het aantrekken van gezinnen met kinderen. Daarnaast hebben voorzieningen ook een positieve invloed op de leefbaarheid van een buurt. In de literatuur wordt door Karsten (2014) onderscheid gemaakt in drie typen voorzieningen voor gezinnen met kinderen: kindgerichte voorzieningen, gezinsgerichte voorzieningen en een kind/gezinsvriendelijke openbare ruimte.

Onder kindgerichte voorzieningen worden voorzieningen verstaan die zeer specifiek gericht zijn op kinderen. Dit kunnen kinderkledingwinkels zijn, maar ook een kinderopvang of kindervrijtijdsclubs. Het aanbieden van vrijetijdsbesteding is steeds populairder geworden. Traditioneel werd dit aanbod verzorgd door sportverenigingen maar tegenwoordig meer en meer door commerciële aanbieders (Karsten, 2014). Op het feit dat een gezin weinig tijd heeft wordt handig ingespeeld door bijvoorbeeld cursussen tussen de middag aan te bieden. Hierdoor worden ouders ontlast en is het niet meer nodig om eerder van het werk weg te gaan om bij de kinderen te zijn.

Gezinsgerichte voorzieningen zijn algemenere voorzieningen die zich richten op gezinnen met kinderen. Hierbij moet gedacht worden aan een bijvoorbeeld een boekenwinkel of restaurant die zich specifiek richt op kinderen.

### 2.6.1 Voorzieningen maken de stad aantrekkelijk

De nabijheid van voorzieningen maakt een buurt een prettige en aantrekkelijke plek om te wonen (Karsten, 2014). Hierbij moet gedacht worden aan horeca, cultuur, winkels, de aanwezigheid van een school, speelplekken of een historische binnenstad. Veel gezinnen kiezen dan ook bewust voor een huis dicht bij alle belangrijke voorzieningen (De Groot et al., 2010). De aanwezigheid van voorzieningen is cruciaal voor de aantrekkelijkheid van een stad. Een stad met veel voorzieningen wordt als aantrekkelijk ervaren. Voor het vestigen speelt, naast het hebben van voldoende voorzieningen, ook de afstand tot voorzieningen een grote rol. Voor een stad is het van belang om de voorzieningen te behouden, te verbeteren waar nodig en nieuwe voorzieningen aan te trekken (Gemeente 's-Hertogenbosch, 2014).

### 2.6.2 Aanwezigheid van een school

Een school wordt in de literatuur gezien als een belangrijke voorziening voor gezinnen met kinderen. Op school wordt veel tijd doorgebracht en de vriendjes en vriendinnetjes kennen de kinderen van school (Karsten en Felder, 2016). In Nederland woont 97 procent op minder dan 2 kilometer afstand van een basisschool (Galle et al., 2004). Een school moet dan ook niet te ver weg zijn. Veel kinderen worden nog altijd met de fiets gebracht of gaan zelf met de fiets naar school (Karsten en Felder, 2016).

Naast het feit dat het fijn is om een school dicht in de buurt te hebben heeft de aanwezigheid van een school ook een ander effect. De school is namelijk ook een ontmoetingsplek voor ouders. Ouders komen hun kind brengen, ophalen en maken een praatje met de andere ouders uit de buurt. Vaak wordt aan ouders gevraagd om te komen helpen bij activiteiten op de school. Deze activiteiten dragen bij aan de sociale contacten tussen ouders (Knol, 2015).

### 2.6.3 Speelplekken

Speelplekken worden in de literatuur als belangrijke voorzieningen voor kinderen gezien. In de loop der jaren is het aantal kinderen die buiten spelen echter sterk afgenomen. Zo stelt het Kennisplatform Verkeer en Vervoer (2008) dat maar liefst 67 procent van de kinderen in de leeftijdscategorie 5-12 jaar vrijwel dagelijks buiten speelt. Kinderen spelen vaker binnen dan buiten (Jantje Beton, 2018). Steeds meer ouders vinden de omgeving te gevaarlijk voor de kinderen om ze zelfstandig buiten te laten spelen. Dit terwijl kinderen aangeven dat ze buitenspelen leuker vinden dan binnen spelen (Bouw en Karsten, 2004). Karsten en Felder (2016) wijzen erop dat buitenspelen belangrijk is voor opgroeiende kinderen en bijdraagt aan de lichamelijke ontwikkeling van kinderen. Actief buiten spelen zorgt ervoor dat kinderen actiever zijn (De Vries en Veenendaal, 2012), draagt bij aan creativiteit, en sociaal-emotionele groei (Karsten en Felder, 2016).

Onderzoek van Karsten en Felder (2016) toont aan dat vier op de tien kinderen de speelplekken bestempeld als saai. Dit komt omdat speelplekken erg afhankelijk zijn van de leeftijd. De aanwezigheid van speelplekken heeft nog een ander bijkomend voordeel. Zo laat onderzoek een verband zien tussen de aanwezigheid van speelplekken en een afname van criminaliteit en vandalisme (Visscher, 2009, p. 2).

## 2.7 Leefbaarheid

Leefbaarheid is een belangrijk begrip als het gaat om de keuze om ergens te wonen. Tegelijkertijd is leefbaarheid een breed, groot containerbegrip. Een eenduidige interpretatie van het begrip leefbaarheid of 'quality of life' is in de literatuur echter lastig te vinden zo stellen Leidelmeijer en Kamp (2003). De beleving van mensen over het begrip leefbaarheid is voor iedereen anders en ook de belangen van mensen verschillen (Bodd & Hofman, 1999). Om de onderlinge verschillen in het gebruik van de term leefbaarheid te verduidelijken zijn enkele definities van het begrip leefbaarheid ter illustratie opgenomen.

Zo definieert Veenhoven (2000, p. 21) het begrip leefbaarheid als 'de mate waarin deze qua voorzieningen aansluit op de behoeften van de mensen die er in leven'. Van Heulekom (2011) definieert leefbaarheid als hoe aantrekkelijk en/of geschikt een gebied is om er te wonen, te leren, te werken en te recreëren. Om duidelijkheid te scheppen over het gebruik van het begrip leefbaarheid is gekozen om voor dit onderzoek gebruik te maken van de definitie die opgesteld is door het RIGO en RIVM. Deze definitie is: "Leefbaarheid is de mate waarin de leefomgeving aansluit bij de voorwaarden en behoeften die er door de mens aan worden gesteld. Het gaat over de voorwaarden waaronder mensen in een bepaalde omgeving kunnen en willen samenleven" (Van der Wouw, 2011, p.7).

Beide eerdergenoemde definities blijven oppervlakkig, mede om deze reden is gekozen om de definitie van Van der Wouw (2011) voor het gehele onderzoek te gebruiken. Uit deze definitie komt duidelijk naar voren dat leefbaarheid erg afhankelijk is van tijd en plaats en dus ook erg kan verschillen. Daarnaast stelt Veenhoven (2000) dat een situatie om leefbaar te zijn niet ideaal hoeft te zijn. De ene situatie kan door een persoon als leefbaar aangeduid worden terwijl dit voor een ander niet zo hoeft te zijn. Waar dieren vaak slechts één leefbare habitat kunnen hebben is dit voor de mens niet zo (Veenhoven, 2000). Mensen kunnen in verschillende omstandigheden leven en hier ook een verschillende voorkeur aan geven.

Leefbaarheid is een begrip dat door iedereen anders wordt ervaren. Zo kan het ene gezin met kinderen de voorkeur geven aan een omgeving met veel ruimte, groen en rust en een ander gezin wordt heel tevreden van de nabijheid van goede voorzieningen. Om een oordeel te kunnen geven over de leefbaarheid stelt Van der Wouw (2011, p. 13) dat er vier kwaliteiten van leefbaarheid zijn:

1. Het oordeel over kwaliteit van voorzieningen
2. De tevredenheid met samenstelling van de bevolking
3. De tevreden met wijk/dorp als woonplaats
4. Het oordeel over kwaliteit van woonomgeving

Op basis van deze vier verschillende kwaliteiten van leefbaarheid zullen de survey vragen gebaseerd worden om een antwoord te vinden op de hoofdvraag. Alleen relevante onderdelen van het begrip leefbaarheid zullen worden meegenomen in het onderzoek mede omdat de doelgroep van het onderzoek zo specifiek is.

Naast het feit dat ouders graag een leefbare omgeving willen voor hun kind om in op te groeien zijn kinderen essentieel voor een leefbare stad en geven een gehele nieuwe dimensie aan de stad. Niet voor niets dat (Karsten, 2017) stelt dat kinderen belangrijk zijn voor een publieke ruimte, een plek waar mensen samen komen. De manier waarop de woonomgeving is vormgegeven is essentieel voor de bewegingsvrijheid die kinderen nodig hebben. Een goede inrichting van de woonomgeving is hiervoor cruciaal. Daarnaast is de woonomgeving ook belangrijk voor de sociale ontwikkeling en wordt een eigen identiteit ontwikkeld. Belangrijke plekken waar kinderen graag spelen zijn onder andere: de tuin (58%), straat voor eigen huis (46%), plein of grasveld in de buurt (46%), speelplek met speeltoestellen (30%) of de speeltuin (18%) (Kennisplatform Verkeer en Vervoer, 2008).

## 2.8 Conceptueel model

In figuur 2.2 is het conceptueel model terug te vinden. Het conceptueel model is een vereenvoudiging van de werkelijkheid waarin relaties op basis van de literatuur worden verondersteld. In het conceptueel model is de keuze van gezinnen met kinderen voor een bepaalde wijk het onderzoeksobject.

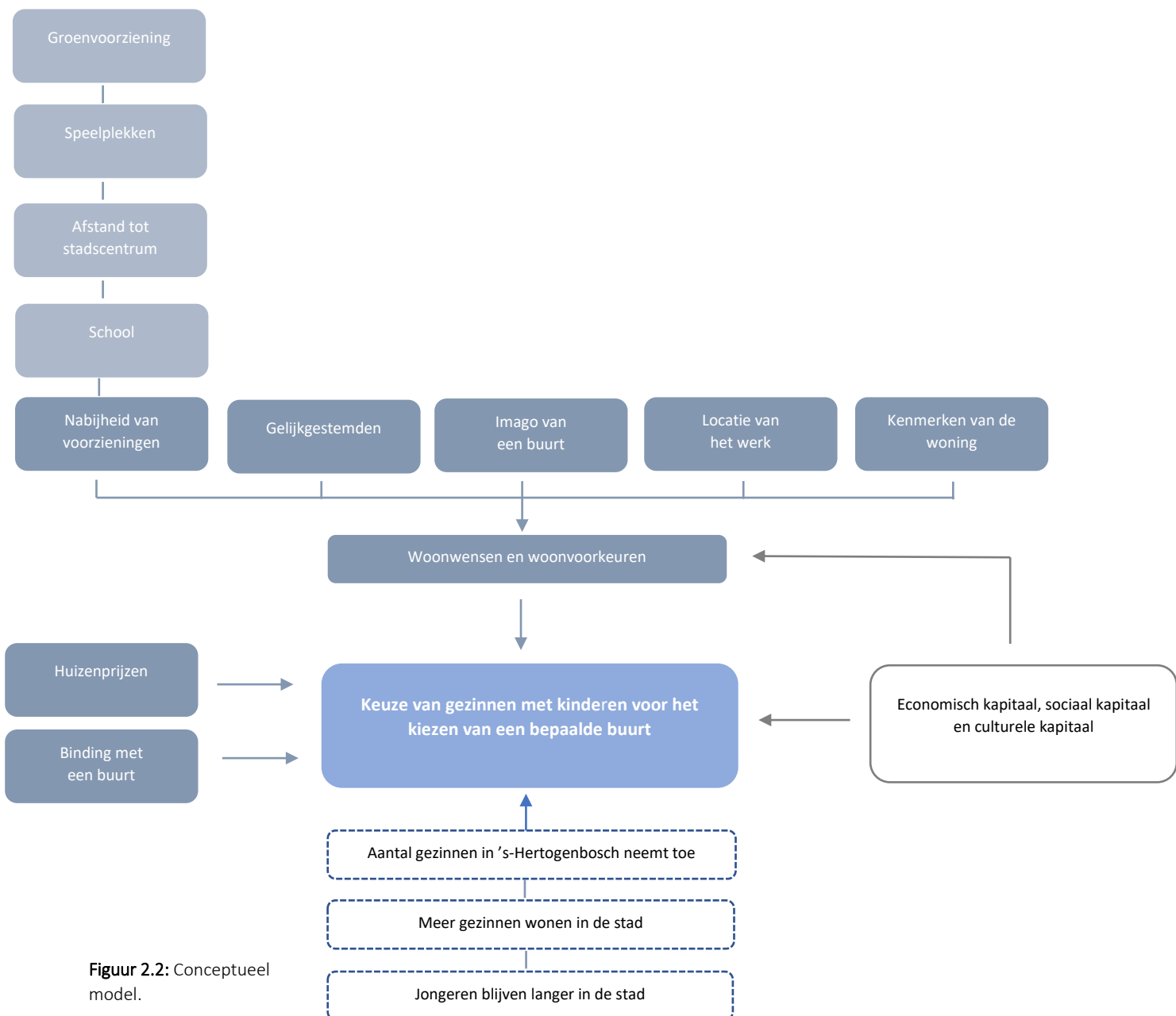
In het model is terug te zien dat de woonkeuze van gezinnen wordt beïnvloed door de woonvoorkeuren. De woonvoorkeuren bestaan weer uit allerlei verschillende factoren. Economisch kapitaal, sociaal kapitaal en culturele kapitaal hebben weer invloed op de woonwensen en op de huizenprijzen. Zo maakt sociaal kapitaal (het kennen van mensen) het makkelijker om een nieuw huis te vinden of om eventueel geld te lenen. Economisch kapitaal maakt het makkelijker om een huis te kopen en cultureel kapitaal helpt om meer inzicht te krijgen in een bepaald gebied.

De woonvoorkeuren zijn voor ieder gezin anders en zijn zeer specifiek. Uit de literatuur blijkt onder andere dat afstand tot het stadscentrum van invloed is op het aantal gezinnen met kinderen, kenmerken van de woning, het soort mensen dat in een buurt woont, imago en de locatie van het werk. Het kapitaal bepaalt mede de woonwensen/woonvoorkeur van gezinnen. Ook de nabijheid van voorzieningen speelt een belangrijke rol, niet alleen als het gaat om het kiezen voor het stedelijk wonen maar ook voor een bepaalde buurt.

Naast de voorkeuren van de gezinnen zelf zijn er ook externe factoren van invloed op de keuze van gezinnen voor het kiezen van een bepaalde buurt zoals binding. De literatuur stelt verder dat vaak de binding het wint van een rationele beslissing. Ook de overheid heeft invloed op waar gezinnen met kinderen wonen. Zo trekt nieuwbouw veel gezinnen met kinderen aan en kunnen gebieden extra aantrekkelijk gemaakt worden voor gezinnen met kinderen.

Middels de survey wordt getoetst wat de belangrijkste redenen zijn om te kiezen voor een bepaalde buurt, hierbij zal ook gekeken worden naar de eigenschappen van de respondenten die een bepaald antwoord geven.

Daarnaast zijn er nog een aantal trends zichtbaar die van invloed zijn op het onderzoeksobject waaronder een lichte toename in het aantal gezinnen met kinderen in 's-Hertogenbosch, het feit dat steeds meer gezinnen in de stad komen wonen en jongeren blijven steeds langer in de stad wonen.



**Figuur 2.2:** Conceptueel model.

### 3. Methodologie

In dit hoofdstuk zal ingegaan worden op de manier waarop het onderzoek is gedaan. In paragraaf 3.1 is de research strategie terug te vinden. Paragraaf 3.2 zal ingaan op data verzameling. Aanbod komt op welke manier de data is verzameld, representativiteit, het gebruik van extra databronnen, een overzicht van data gebruik per deelvraag en het analyseren van de survey resultaten.

#### 3.1 Research strategie

Als onderzoeker zijn er verschillende manieren mogelijk om een onderzoek uit te voeren: het uitvoeren van een survey, experiment, casestudy, grounded theory en desk research (Verschuren & Dolewaard, 2007). Passend bij het onderzoeksdoel en de onderzoeksvraag is er gekozen om kwantitatief onderzoek te doen in de vorm van een survey in combinatie met literatuuronderzoek. De doelgroep voor de survey zijn ouders met kinderen waarvan tenminste een kind 18 jaar of jonger is. De ouders zijn tenslotte degene die de keuze gemaakt hebben om in een bepaalde buurt te gaan wonen. Gezinnen waarvan de kinderen ouder dan 18 jaar zijn worden niet meegenomen. De reden hiervoor is dat deze fase al verder achter hen ligt en uiteindelijk een minder betrouwbaar resultaat zou kunnen opleveren. Daarnaast is het ook mogelijk dat de kinderen niet meer thuis wonen. In de survey is ingegaan op verschillende aspecten die de keuze voor een bepaalde buurt verklaren. Wat wordt belangrijk gevonden door de gezinnen met kinderen? Daarnaast zijn er gegevens over de respondenten verzameld zodat gekeken kan worden wat de kenmerken zijn van de respondenten en deze onderling met elkaar vergeleken kunnen worden.

##### 3.1.1 Kwantitatief onderzoek

Het kwantitatief onderzoek zal inhouden het enquêteren van gezinnen met kinderen die in 's-Hertogenbosch wonen om zo meer inzicht te krijgen in de verschillende motieven. De survey zal opgezet worden op basis van de verkregen inzichten uit de literatuur. Het doel is om van een zo groot mogelijke groep inzichtelijk krijgen wat de motieven zijn voor het wonen in een bepaalde buurt en welke factoren daarin bepalend zijn. Omdat de totale populatie te groot is om te enquêteren wordt er gewerkt met een steekproef. Er is bewust voor deze opzet gekozen omdat een populatieonderzoek onder alle gezinnen met kinderen te veel tijd zou kosten. De steekproef is een gedeelte van de doelgroep van het onderzoek. In totaal zijn er 22.871 gezinnen met kinderen in 's-Hertogenbosch, zie figuur 1.2. Bij een betrouwbaarheidsniveau van 95% is de berekende steekproefgrootte tenminste 267 respondenten. Een verdere toelichting op de grootte van de steekproef is te vinden in bijlage III.

Bij kwantitatief onderzoek staat het cijfermatig resultaten verzamelen van een zo groot mogelijke groep centraal, in dit geval van gezinnen met kinderen uit 's-Hertogenbosch. Het voordeel van kwantitatief onderzoek ten opzichte van kwalitatief onderzoek is dat eventuele persoonlijke vooroordelen van de onderzoeker worden vermeden. Verder onderscheidt het kwantitatief onderzoek zich van kwalitatief onderzoek door een grote steekproef die veel relevante kenmerken van de te onderzoeken doelgroep in zich heeft (Fisher & Julsing, 2014). Voordat de survey is opgesteld is literatuur onderzoek gedaan om te achterhalen welke vragen interessant zijn om te stellen aan de doelgroep.

## 3.2 Data verzameling

Dataverzameling kan op verschillende manieren worden aangepakt. Fisher & Julsing (2014) maken onderscheid in 3 verschillende manieren waarop data verzameld kan worden: ad hoc onderzoek, periodiek onderzoek en continu onderzoek. Bij periodiek onderzoek wordt regelmatig, bijvoorbeeld jaarlijks, hetzelfde onderzoek afgenomen onder de respondenten. Hierdoor is het mogelijk om veranderingen in de tijd waar te nemen. Deze vorm van dataverzameling is voor deze thesis niet haalbaar omdat de tijdsduur van dit onderzoek hier niet geschikt voor is. Wel is het mogelijk voor anderen om een jaar later opnieuw het onderzoek uit te voeren. Wanneer dezelfde vragenlijst nog eens afgenomen zou worden kan gekeken worden naar de verschillen. Bij continu onderzoek worden maandelijks, wekelijks of zelfs dagelijks de gegevens verzameld. Een standaard vragenlijst wordt telkens opnieuw aan de respondenten voorgelegd. Ook deze vorm van dataverzameling is niet haalbaar in verband met de geringe tijd die het onderzoek omvat. Mede om deze reden is er gekozen voor ad hoc onderzoek, het onderzoek zal slechts eenmalig uitgevoerd worden.

### 3.2.1 Manier van dataverzameling

Met behulp van de online survey tool van de Radboud Universiteit Qualtrics is een survey opgesteld. Het maken van een online survey heeft als voordeel dat de respondenten ook de survey online kunnen invullen. Van hen worden de resultaten direct opgeslagen in de online database. Later hoeft niet alsnog alles handmatig ingevoerd te worden. Dit scheelt tijd en een ander voordeel is dat de survey ook online gedeeld en ingevuld kan worden door respondenten. De survey is zo opgezet dat al direct duidelijk is wie de beoogde doelgroep voor het onderzoek is. De eerste vraag is of de respondent uit de gemeente 's-Hertogenbosch afkomstig is. En bij de tweede vraag wordt gekeken of de respondent kinderen heeft. Wanneer het antwoord op deze vragen nee is stopt de survey. Dit zorgt ervoor dat de data niet vervuild wordt met respondenten die er later weer uitgehaald moeten te worden.

In eerste instantie was de bedoeling om de survey voornamelijk te verspreiden via het internet. Dit om een zo groot mogelijke groep respondenten te bereiken die eenvoudig vanuit huis deel kunnen nemen aan het onderzoek. Het online bereik van internet is groot. Volgens Fisher & Julsing (2014) heeft tegenwoordig ruim 90 procent van de huishoudens een internetaansluiting. Echter is gebleken dat het lastig was om de doelgroep te bereiken via het internet. Om deze reden is er over gegaan op een andere strategie om de respondenten te benaderen.

Op verschillende dagen is bij mensen aan de deur aangebeld en gevraagd of ze deel wilden nemen aan de survey. Voorafgaand is er met behulp van data van het CBS gekeken waar de meeste gezinnen met kinderen woonden, zie bijlage IV. Ter plekke is samen met de respondent de survey afgenomen op een tablet of mobiel. Het voordeel van deze manier van werken is dat direct wordt deelgenomen. De kans is namelijk groter dat de survey vergeten wordt wanneer er slechts alleen op de survey gewezen wordt. Voorafgaand is aan de respondenten gevraagd of ze in de beoogde doelgroep vallen. Wanneer een respondent aangaf geen tijd te hebben, maar wel graag zou willen deelnemen aan de survey werd een linkje achtergelaten waarop zelf op een ander tijdstip alsnog de survey ingevuld kon worden. Ook zijn er uitnodigingen achtergelaten in de brievenbus wanneer duidelijk was dat in een bepaald huis een gezin met kinderen woonde. Dit werd duidelijk door bijvoorbeeld naambordjes of speeltoestellen in de tuin. Het achterlaten van een linkje en de uitnodigingen is als extra manier ingezet naast het aanbellen en direct met de respondent de survey invullen. In figuur 3.1 is een overzicht te vinden van de data en tijdstippen waarop de respondenten zijn benaderd. De laatste kolom laat het aantal respondenten zien dat uiteindelijk per wijk deelgenomen heeft aan de survey, dit is inclusief respondenten die later zelf de survey hebben ingevuld.

Tijdens het invullen van de survey gaven sommige respondenten ook uitleg over waarom een bepaalde score gegeven werd of begonnen spontaan te vertellen over de situatie in de buurt. Van deze gesprekken zijn in enkele gevallen quotes opgeschreven. Deze zijn terug te vinden in het verslag.

Datum	Buurt	Tijd	Aantal respondenten
Maandag 7 mei	Boschveld	10.00-17.00	5
	Empel-oost		19
Woensdag 9 mei	De Muntel	12.00-17.00	10
	De Vliert		17
Vrijdag 11 mei	Orthenpoort	12.00-17.00	10
	De Vliert		17
Zaterdag 12 mei	De Hoven	12.00-17.00	44
Maandag 14 mei	Broekland	12.00-17.00	29
Dinsdag 15 mei	De Herven	12.00-17.00	24
	De Meerendonk		8
Woensdag 16 mei	Het Zilverpark	12.00-17.00	7
	Maasoever		20

**Figuur 3.1:** Een overzicht van de data, buurten en tijdstippen waarop de survey is afgenomen.

De laatste kolom laat het aantal respondenten zien dat mee heeft gedaan aan de survey. Dit kunnen ook respondenten zijn die later de survey hebben ingevuld. De tabel geeft niet het totaal aantal respondenten weer omdat hier de respondenten die via de overige manieren mee hebben gedaan niet zijn meegeteld.

Ook is de survey gedeeld op drie andere plekken: HAS Hogeschool, provinciehuis Noord-Brabant en het Jeroen Bosch Ziekenhuis. Op deze plekken werken veel mensen die potentieel in de doelgroep zouden kunnen vallen. Hiervoor zijn contacten benaderd en is gevraagd of de survey binnen deze organisaties gedeeld zou kunnen worden. Verder is de survey gedeeld op Facebook/LinkedIn. Dit heeft er toe geleid dat ook via deze kanalen de survey verder is verspreid en door respondenten is ingevuld.

### 3.2.2 Representativiteit

Uiteindelijk zijn er in totaal 269 respondenten geweest die deelgenomen hebben aan de survey. Enkele opmerkingen die geplaatst moeten worden bij de uiteindelijk 269 respondenten die deelgenomen hebben aan de survey is onder andere dat niet alle buurten met kinderen vertegenwoordigd zijn en dat niet alle buurten even goed vertegenwoordigd zijn. Als er weinig respondenten in een buurt deelgenomen hebben aan de survey is het lastig om iets te zeggen over deze buurt. Zo zijn er enkele buurten waar slechts 1 respondent mee heeft gedaan aan het onderzoek. Daardoor is er bij de deelvragen voor gekozen om alleen de buurten die 5 of meer respondenten hebben te laten zien in de resultaten. Buurten die 5 of meer respondenten hebben zijn: Boschveld, Zuid, Meerendonk, De Muntel, De Vliert, Orthenpoort, Buitenpepers, De Herven, Staatsliedenbuurt, Zilverpark, Maasoever, Broekland, De Hoven en Empel-oost. Het exacte aantal respondenten per buurt is terug te vinden in bijlage III. Wel is er genoeg variëteit in de buurten waar de respondenten vandaan komen. Zo zijn er nieuwbouw buurten en oudere buurten maar ook buurten dicht bij het centrum en verder van het centrum af.

Verder is het van belang te weten dat een groot gedeelte van de respondenten hoogopgeleid is. 207 respondenten, 77 procent, hebben een HBO of WO opleiding als hoogst genoten opleiding. Een oververtegenwoordiging geldt ook voor de respondenten met een koopwoning. Maar liefst 241 respondenten, 90 procent, zijn in het bezit van een koopwoning. Tijdens het enquêteren bleek dat in sommige buurten met veel huurwoningen de bereidheid om mee te doen aan de survey lager was dan in buurten met overheersend koopwoningen. Het zou kunnen zijn dat de resultaten er anders uit zouden zien wanneer er meer respondenten met een huurwoning geënquêteerd waren. Als laatste opmerking moet gezegd worden dat de meeste respondenten vrouw waren. 190 vrouwen tegenover 79 mannen. Wellicht heeft in dit geval het onderwerp van het onderzoek effect gehad op dit verschil.

### **3.2.3 Extra databronnen**

Naast de eigen data die middels kwantitatief onderzoek zal worden verkregen zal er ook gebruikt gemaakt worden van al reeds verzamelde (open) databronnen. Onder open data wordt verstaan: data die vrij gebruikt kan worden, hergebruikt kan worden en opnieuw verspreid kan worden door iedereen (Frankowski, van der Steen, Meijer & van Twist, 2015). In Nederland is veel data beschikbaar gesteld door het ministerie van Binnenlandse Zaken en de Nederlandse gemeentes. Het gebruik van open data in combinatie met de eigen verzamelde data zal leiden tot interessante inzichten. Belangrijke databronnen die gebruikt zijn in het onderzoek zijn: PDOK, CBS Statline, 's-Hertogenbosch buurtmonitor en Geoportaal 's-Hertogenbosch.

Samen met eigen verkregen data zullen dit de belangrijkste bronnen vormen. Bij het gebruik van deze data zal steeds gelet worden op twee verschillende aspecten. Deze aspecten zijn betrouwbaarheid en volledigheid. Betrouwbaarheid is belangrijk omdat wanneer de data niet meer up to date is het een foutief beeld kan geven van de situatie. Ditzelfde geldt voor de volledigheid. Wanneer een databestand niet volledig is wordt het lastig om er iets over te zeggen.

### **3.2.4 Overzicht gebruik van data per deelvraag**

Voor de deelvraag 'wat zijn de buurten in 's-Hertogenbosch waar gezinnen met kinderen zich graag vestigen?' zal voornamelijk gebruik gemaakt worden van open data van het CBS en data verkregen middels de survey.

Voor de deelvragen 'wat zijn economische redenen van gezinnen met kinderen om voor een plek in de stad te kiezen?' en 'welke afwegingen maken gezinnen met kinderen bij het kiezen van het wonen in een stedelijk woonmilieu?' zal voornamelijk gebruik gemaakt worden van literatuur in combinatie met de data verkregen middels de survey. Belangrijke aspecten uit de literatuur zullen worden opgenomen in de survey en getoetst onder de gezinnen met kinderen in 's-Hertogenbosch.

Voor de deelvraag 'wat voor invloed hebben voorzieningen op het vestigen van gezinnen in bepaalde buurten?' zal gebruik gemaakt worden van literatuur, waarna dit vervolgens getoetst wordt in de survey. De resultaten hiervan zullen uiteindelijk ruimtelijk weergegeven worden op een kaart en met extra open data (bijvoorbeeld locaties van supermarkten, scholen etc.) worden aangevuld.

Voor de deelvraag 'wat voor invloed hebben huizenprijzen op het aantrekken van gezinnen met kinderen?' zal er voornamelijk gebruik gemaakt worden van literatuur, waarna dit vervolgens getoetst wordt in de survey. De resultaten hiervan zullen uiteindelijk ruimtelijk weergegeven worden op een kaart en met extra open data (bijvoorbeeld gemiddelde huizenprijzen en het aantal gezinnen dat woont in een bepaalde buurt) worden aangevuld.

### 3.2.5 Het analyseren van de survey resultaten

Met behulp van het statistische programma SPSS en QGIS zijn verschillende analysetechnieken toegepast op de resultaten uit de survey. De verschillende gebruikte analyses zullen hieronder kort besproken worden.

#### Correlatie

Door naar de correlatie te kijken kan er iets gezegd worden over de samenhang tussen twee variabelen. Hiermee kan gekeken worden of er sprake is van statistische significantie (Fisher & Julsing, 2014). Om iets te zeggen over de samenhang is gekeken naar de Pearson Correlation. Dit getal kan een waarde aannemen die ligt tussen de -1 en +1. Een waarde van -1 wijst op perfecte negatieve correlatie, +1 wijst op perfecte positieve correlatie. Waardes dicht bij 0 geven geen verband aan (Mclave, Benson, Sincich, & Knypstra, 2014), zie figuur 3.3 voor de correlatie waardes voor positieve en negatieve correlatie. Om aan te geven of er sprake is van lage, matige of hoge correlatie zijn de volgende waardes gehanteerd, zie figuur 3.2. Waardes tussen de 0,1 en 0,3 duiden op lage correlatie, waardes tussen 0,3 en 0,6 wijzen op matige correlatie en vanaf de waarde 0,6 kan gesproken worden van hoge correlatie.

De notatie van de correlatie is als volgt:  $r(40) = -0,401, p = 0,008$ . Hierbij staat de  $r$  voor de correlatiecoëfficiënt. Tussen de haakjes staat het aantal vrijheidsgraden. Het aantal vrijheidsgraden wordt bepaald door het aantal steekproeven af te trekken van de steekproefgrootte ( $N$ ). De  $p$  staat voor de  $p$ -waarde. In de SPSS output is deze terug te vinden onder 'Sig.' (SPSS Handboek, N.b.).

Waarde	Soort correlatie
0,1 en 0,3	Lage correlatie
0,3 en 0,6	Matige correlatie
0,6 en hoger	Hoge correlatie

**Figuur 3.2:** Coëfficiënt en de bijbehorende soort correlatie (Mclave et al., 2014).

Waarde	Soort correlatie
0,0 en -1,0	Negatieve correlatie
0,0 en +1,0	Positieve correlatie

**Figuur 3.3:** Waardes voor positieve en negatieve correlatie (Mclave et al., 2014).

Naast de Pearson Correlation coëfficiënt is er gebruik gemaakt van de Spearsman rangcorrelatiecoëfficiënt. Dit is een alternatieve maat die gebruikt wordt om de correlatie tussen ordinale data aan te geven (Laerd statistics, N.b.). De interpretatie en notatie van deze coëfficiënt is gelijk aan die van de eerder benoemde Pearson Correlation coëfficiënt.

#### T-Toets

De independent Samples t Test wordt gebruikt om een statistisch verschil aan te tonen tussen twee groepen. Hierbij is uitgegaan van een aantal vereisten. Zo moet bijvoorbeeld de afhankelijke variabele interval of ratio zijn en de onafhankelijke variabele moet een categorie zijn, twee of meerdere groepen. Daarnaast mogen er geen outliers in de data zitten en moet de data een random sample zijn van de populatie. Om dit te toetsen is steeds een null hypothese en een alternatieve hypothese opgesteld.

## Kruistabellen

Verder is er gebruik gemaakt van kruistabellen. Kruistabellen zetten twee variabelen tegenover elkaar af. Het voordeel hiervan is dat de data makkelijker te interpreteren is. Vervolgens kan er ook voor gekozen worden om te kijken of er een verband is tussen de twee variabelen. In de kruistabellen zijn verschillende afkortingen gebruikt om de leesbaarheid te vergroten. In figuur 3.4 zijn de verschillende afkortingen terug te vinden met de bijbehorende betekenis.

Afkorting	Betekenis
ZMO	Zeer mee oneens
MO	Mee oneens
NE	Neutraal
ME	Mee eens
ZME	Zeer mee eens
TNB	Totaal niet belangrijk
NB	Niet belangrijk
B	Belangrijk
HB	Heel belangrijk
N	Steekproefomvang

**Figuur 3.4:** Overzicht van de verschillende afkortingen gebruikt in de kruistabellen.

## QGIS

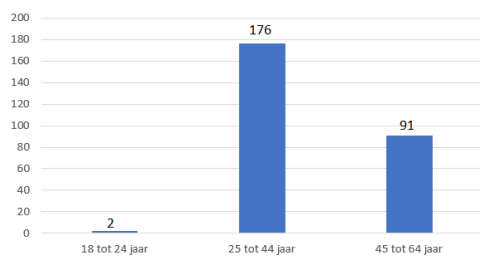
Naast SPSS zijn de resultaten ook geanalyseerd met behulp van QGIS. QGIS is een open source geografisch informatiesysteem (GIS). Tijdens de survey is gevraagd naar de woonplaats (middels de postcode) van de respondent. Doordat de postcode bekend is kunnen de antwoorden ook ruimtelijk geanalyseerd worden en kan er per buurt een samenvatting gegeven worden van de resultaten op buurtniveau. Daarnaast biedt het gebruik van QGIS ook de mogelijkheid om andere (ruimtelijke) data mee te nemen in het onderzoek. Deze data brengt de buurt beter in kaart. Zo zijn de scholen, supermarkten en sportvoorzieningen in de gemeente 's-Hertogenbosch in kaart gebracht. De resultaten van de survey worden daarnaast verwerkt in kaarten. Op deze manier wordt de data niet alleen statisch maar ook visueel gepresenteerd.

## 4. Resultaten

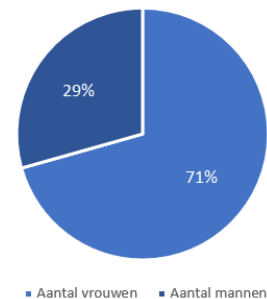
In dit hoofdstuk worden de resultaten besproken van het onderzoek. Een belangrijke bron hiervoor is de survey geweest die gehouden is onder 269 gezinnen met kinderen woonachtig in de gemeente 's-Hertogenbosch.

### Algemene resultaten van de survey

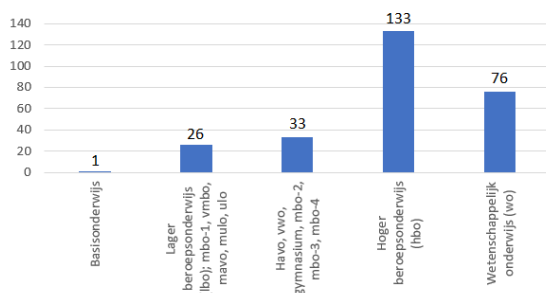
Om een beter beeld te krijgen van de respondenten die hebben deelgenomen aan het onderzoek worden eerst een aantal algemene feiten gepresenteerd. In totaal hebben 269 respondenten deelgenomen aan de survey. Alle respondenten die vertegenwoordigd zijn in de resultaten wonen in de gemeente 's-Hertogenbosch, voor de spreiding van de resultaten zie bijlage VII. Respondenten die niet wonen in de gemeente 's-Hertogenbosch, die geen kinderen hebben of respondenten met kinderen ouder dan 18 en toch hebben meegedaan aan de survey zijn uit de resultaten gefilterd. In onderstaande grafieken zijn de resultaten van alle respondenten samengevoegd. In de verschillende deelvragen zal deze data opnieuw gebruikt worden, maar zal dan geanalyseerd worden op buurtniveau. Onder de respondenten waren 190 vrouwen (71 procent) en 79 mannen (29 procent), zie figuur 4.2. De meeste respondenten, 176, zijn tussen de 25 en 44 jaar oud, 91 respondenten zijn tussen de 45 en 64 jaar oud en 2 respondenten zijn tussen de 18 en 24 jaar oud, zie figuur 4.1. De respondenten zijn over het algemeen hoog opgeleid, zie figuur 4.3. 133 respondenten hebben een HBO opleiding, 76 respondenten een WO opleiding, 33 respondent hebben Havo, vwo, gymnasium, mbo-2, mbo-3, mbo-4, 26 respondenten hebben lager beroepsonderwijs (lbo); mbo-1, vmbo, mavo, mulo, ulo en 1 respondent heeft basisonderwijs als hoogst genoten opleiding. Verder zijn de gezinnen met kinderen die meegedaan hebben aan de survey erg positief over de huidige woonlocatie. Gemiddeld wordt hier een rapportcijfer van een 8,1 aan toegekend.



Figuur 4.1: Leeftijd van de respondenten. N = 269.



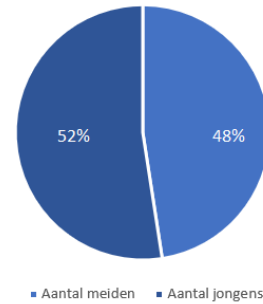
Figuur 4.2: Man/vrouw verhouding onder de respondenten. N = 269.



Figuur 4.3: Hoogste opleiding van de respondenten. N = 269

### Leeftijd en aantal kinderen

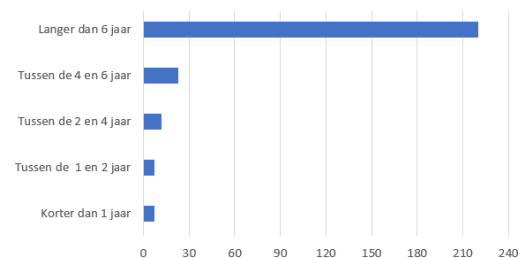
De 269 respondenten hebben samen in totaal 547 kinderen. Dit komt neer op gemiddeld 2 kinderen per respondent. Van de in totaal 547 kinderen was 52 procent een meisje en 48 procent een jongen, zie figuur 4.4.



**Figuur 4.4:** Geslacht van de kinderen. N = 547.

### Woonduur

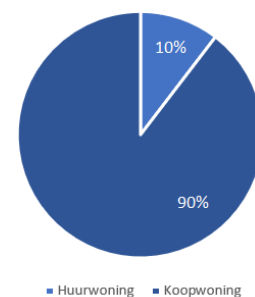
De meeste van de respondenten, 220 gezinnen, woont al 6 jaar of langer in de gemeente 's-Hertogenbosch. Slechts een kleine groep woont korter dan 6 jaar in de gemeente 's-Hertogenbosch. 7 respondenten wonen korter dan 1 jaar in de gemeente 's-Hertogenbosch, 7 respondenten wonen tussen de 1 en 2 jaar in de gemeente 's-Hertogenbosch, 12 respondenten wonen tussen de 2 en 4 jaar in de gemeente 's-Hertogenbosch en 23 respondenten wonen tussen de 4 en 6 jaar in de gemeente 's-Hertogenbosch, zie figuur 4.5.



**Figuur 4.5:** Aantal jaren dat de respondenten wonen in de gemeente 's-Hertogenbosch. N = 269.

### Huurwoning of koopwoning

Van de in totaal 269 respondenten wonen de meeste respondenten in een koopwoning, maar liefst 241 respondenten (90 procent). 28 respondenten (10 procent) geven aan in een huurwoning te wonen, zie figuur 4.6. Het aantal respondenten met een huurhuis is in vergelijking met het aantal respondenten met een koopwoning veel lager. Tijdens het enquêteren bleek dat de bereidheid bij deze groep om aan het onderzoek deel te nemen lager was. Voor een betrouwbaarder resultaat voor deze groep is het raadzaam om bij een vervolgstudie deze groep beter vertegenwoordigd te hebben in de resultaten.

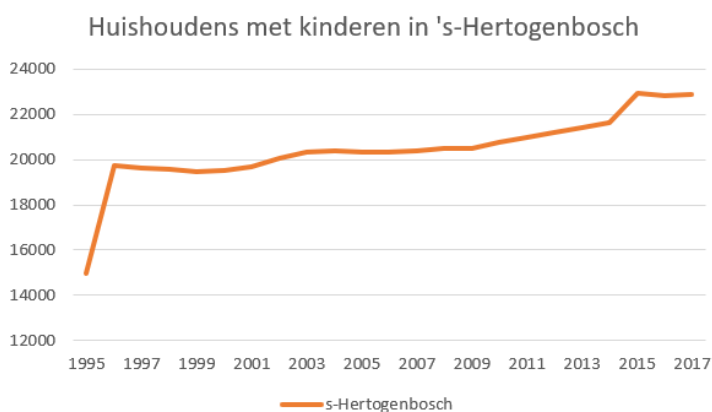


**Figuur 4.6:** Soort huis: huur- of koopwoning. N = 269.

#### 4.1 Waar wonen gezinnen met kinderen het liefst in 's-Hertogenbosch?

Gezinnen met kinderen hebben altijd al in de stad gewoond (Boterman & Karsten, 2015), zo ook in 's-Hertogenbosch. In 's-Hertogenbosch is zichtbaar dat in de loop der jaren het aantal gezinnen met kinderen licht is gestegen. De sterkste stijging in de toename van gezinnen met kinderen is zichtbaar in 1995, zie figuur 4.7. Deze sterke toename wordt verklaard doordat in dat jaar Rosmalen, Hintham, Kruiskamp en Maliskamp aan de gemeente 's-Hertogenbosch werden toegevoegd (CBS StatLine, 2017.). Ook in 2015 is een lichte stijging te zien in het aantal huishoudens met kinderen. Deze stijging is te verklaren door een gemeentelijke herindeling. In dat jaar werden de dorpen Nuland en Vinkel aan de gemeente 's-Hertogenbosch toegevoegd (VNG, N.b.).

In 2017 woonden 22.871 gezinnen met kinderen in de stad (CBS StatLine, 2017). Het aantal gezinnen met kinderen dat in 's-Hertogenbosch woont in vergelijking met andere grote Nederlandse steden is relatief hoog, zie bijlage I. Onderzoek van Karsten et al (2015) toont aan dat in de grote steden 26 procent van de huishoudens bestaat uit huishoudens met kinderen. In groeikernen is dat 42 procent en voor heel Nederland bestaat 35 procent van de huishoudens uit gezinnen met kinderen. Wanneer de data van 's-Hertogenbosch bekeken wordt ligt het percentage van het totaal aantal huishoudens met kinderen op 32 procent (CBS StatLine, 2017), een veel hoger percentage dan de 26 procent die gesteld wordt voor grote steden. Hieruit blijkt dat 's-Hertogenbosch een aantrekkelijke stad is voor gezinnen met kinderen.



**Figuur 4.7:** Het aantal huishoudens met kinderen in 's-Hertogenbosch door de jaren heen (CBS StatLine, 2017).

Als er een vergelijking gemaakt wordt van het jaar 1995 met 2017, zie figuur 4.8, is te zien dat absoluut het aantal huishoudens flink is toegenomen, maar het percentage gezinnen met kinderen van het totaal aantal huishoudens is afgenomen. Als gekeken wordt naar de verschillende leeftijdscategorieën en de bijbehorende percentages is te zien dat deze weinig onderling verschillen. Er zijn nauwelijks grote veranderingen geweest onder gezinnen met kinderen.

	1995	2017
Totaal aantal huishoudens	43.543	71.441
Aantal gezinnen met kinderen	14.952	22.871
Percentage gezinnen met kinderen	34,3	32
Aantal 0-5 jarigen	5.912	8.219
Percentage 0-5 jarigen	13,6	11,5
Aantal 5-10 jarigen	5.329	8.206
Percentage 5-10 jarigen	12,2	11,5
Aantal 10-15 jarigen	5.262	8.147
Percentage 10-15 jarigen	12,1	11,4
Aantal 15-20 jarigen	5.238	8.464
Percentage 15-20 jarigen	12,0	11,8

**Figuur 4.8:** Vergelijking van het aantal huishoudens met kinderen in 's-Hertogenbosch tussen 1995 en 2017 (CBS StatLine, 2017).

#### 4.1.1 Gezinnen met kinderen door de jaren heen

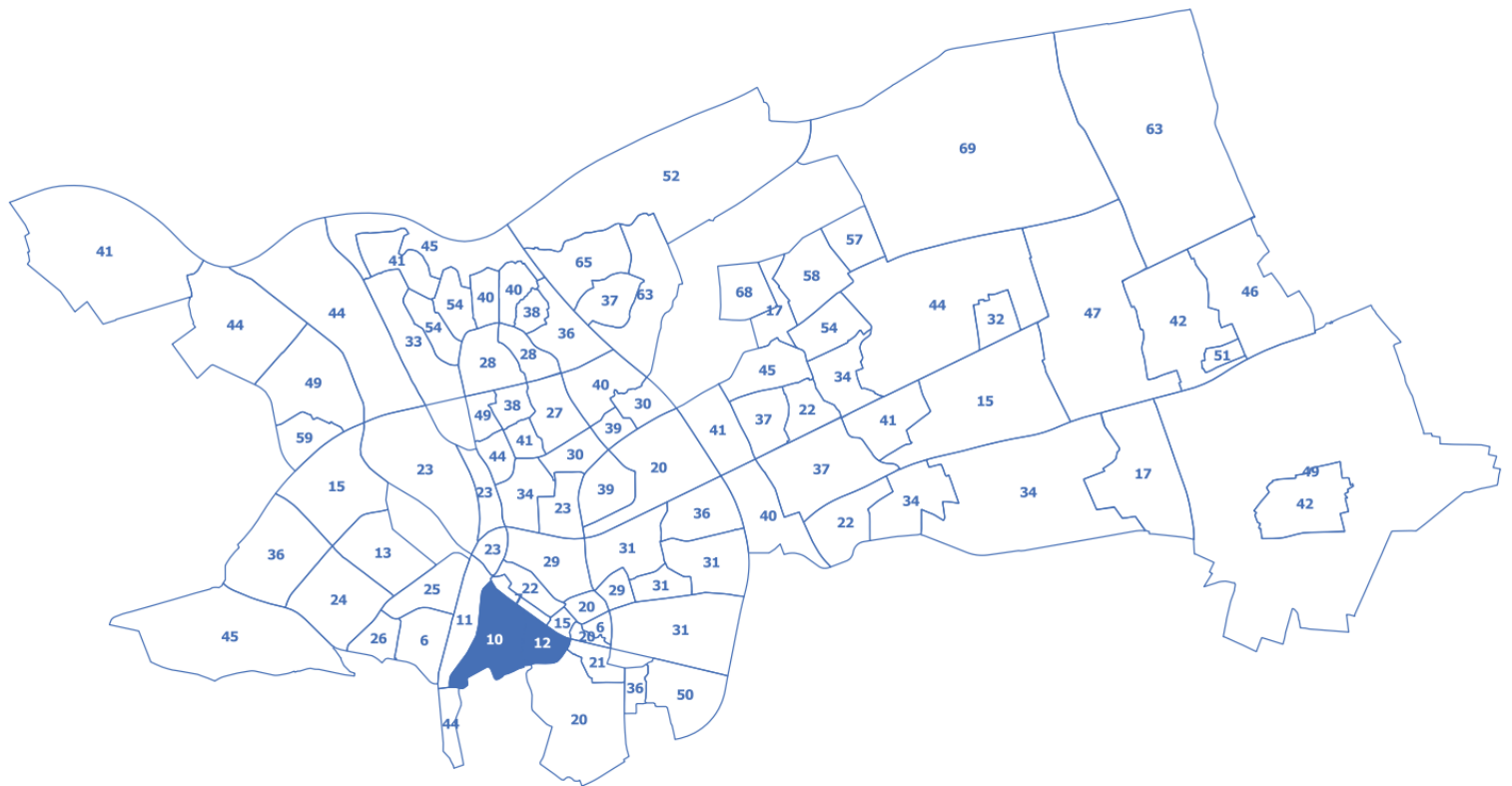
Als gekeken wordt naar de buurten waar 14 jaar geleden de hoogste percentages gezinnen met kinderen woonden zijn weinig opvallende verschillen te zien, zie bijlage VIII. Ook in 2003, 2008 en 2013 was het percentage gezinnen met kinderen dat in de binnenstad woonden lager in vergelijking met de andere buurten. In de data is niet zichtbaar dat door de komst van nieuwe buurten er meer gezinnen uit de binnenstad zijn weggetrokken. Het zijn voornamelijk gezinnen die van elders kwamen en voor een toename hebben gezorgd. Ook in andere buurten zijn weinig opvallende grote verschuivingen zichtbaar. De gemeente 's-Hertogenbosch is alleen in de loop der jaren flink uitgebreid.

#### 4.1.2 Invloed afstand tot het stadscentrum

Karsten (2015) stelt dat naarmate de afstand die afgelegd moet worden om het stadscentrum te bereiken groter wordt het aantal huishoudens met kinderen toeneemt. Dit lijkt ook het geval te zijn voor 's-Hertogenbosch, zie figuur 4.9. Het percentage gezinnen met kinderen dat in en rondom de binnenstad woont is laag, naarmate de afstand tot het centrum groter wordt neemt ook het percentage gezinnen met kinderen toe.

Om na te gaan of dit ook voor 's-Hertogenbosch geldt is gekeken of er samenhang is tussen de variabelen percentage gezinnen met kinderen en de afstand die afgelegd moet worden tot het stadscentrum. Het percentage gezinnen met kinderen is afkomstig uit het CBS wijk en buurt bestand 2017 (CBS, 2017) en de afstand tot het centrum is bepaald met behulp van QGIS.

Allereerst is voor alle buurten het midden bepaald, dit maakt het mogelijk om vanaf dit punt de afstand te meten tot het stadscentrum. Als middelpunt van het centrum is de markt gekozen. Vervolgens is de afstand in km bepaald tussen het middelpunt van een buurt en het middelpunt van het centrum. In deze analyse zijn alleen de buurten met gezinnen met kinderen meegenomen, buurten die een bedrijventerrein vormen zijn weggelaten uit de analyse.



**Legenda:**

■ = Stadscentrum

**Figuur 4.9:** Percentage gezinnen met kinderen per buurt (CBS StatLine, 2017).

De resultaten uit de SPSS output, zie bijlage IXa, laten een significant positief matig verband zien tussen de afstand tot het centrum en het percentage gezinnen met kinderen,  $r(268) = 0,557, p = 0,000$ . Hierbij staat  $r$  voor de correlatiecoëfficiënt. Tussen de haakjes staat het aantal vrijheidsgraden. Het aantal vrijheidsgraden wordt bepaald door het aantal steekproeven af te trekken van de steekproefgrootte ( $N$ ). De  $p$  staat voor de  $p$ -waarde. In de SPSS output is deze terug te vinden onder 'Sig.' (SPSS Handboek, N.b.). Dit betekent dat het aantal gezinnen inderdaad toeneemt naarmate de afstand van het centrum groter wordt in de gemeente 's-Hertogenbosch. Deze wijken lijken dan ook populairder onder de gezinnen

### 4.1.3 Buurten met veel kinderen

De gemeente 's-Hertogenbosch bestaat in totaal uit 14 wijken en 96 buurten (CBS StatLine, 2017). Iedere wijk en buurt heeft zo zijn eigen kenmerken en karakteristieken. De verschillende wijken en buurten verschillen onderling veel van elkaar. Deze diversiteit zorgt ervoor dat 's-Hertogenbosch een aantrekkelijke stad is om te wonen, ook voor gezinnen met kinderen.

Met behulp van de wijk en buurten kaart van het CBS (CBS, 2017) is gekeken in welke buurten de meeste kinderen wonen. Een overzicht van de meest kinderrijke buurten van 's-Hertogenbosch is weergegeven in figuur 4.9 en figuur 4.10. Uit deze data is gebleken dat verreweg de meeste gezinnen met kinderen in 's-Hertogenbosch wonen in de wijken De Kruiskamp, Broekland en De Hoven en zijn gelegen aan de rand van de stad. Karsten en Felder (2016) stellen dat een kenmerkende eigenschap van de grote steden is dat gezinnen met kinderen vooral in de nieuwe wijken aan de rand van de stad wonen. Ook in 's-Hertogenbosch is dit het geval, zie figuur 4.9. Waar de binnenstad vooral gekenmerkt wordt door oude gebouwen met veel historie bevinden zich verder van het centrum aan de rand van de stad enkele nieuwbouwwijken zoals De Haverlij en De Groote Wielen met veel rust, ruimte en natuur. De wijken De Groote Wielen, De Haverlij en Empel zijn de 3 VINEX-locaties die terug zijn te vinden in de gemeente 's-Hertogenbosch, zie bijlage VI. Deze nieuw gebouwde wijken hebben veel gezinnen met kinderen aangetrokken. Als gekeken wordt naar een wijk als De Groote Wielen is zelfs 32 procent van de inwoners jonger dan 15 jaar (CBS StatLine, 2017). De populairste buurten waar veel gezinnen met kinderen wonen zijn weergegeven in figuur 4.10.

Buurt naam	Aantal gezinnen met kinderen	Buurt naam	Aantal gezinnen met kinderen
1. De Kruiskamp	1297	11. Kom Nuland	558
2. Broekland	693	12. Empel-oost	548
3. De Hoven	649	13. Kom Engelen	536
4. De Overlaet-oost	637	14. De Vliert	503
5. Aawijk-Zuid	621	15. Maasvallei	475
6. Hintham-Zuid	589		
7. Sparrenburg	588		
8. Maasakker	578		
9. Molenhoek	577		
10. De Schutskamp	576		

**Figuur 4.10:** De 15 buurten waar de meeste gezinnen met kinderen wonen in 's-Hertogenbosch (CBS StatLine, 2017).

Met behulp van data van het CBS (CBS, 2017b) zijn de plekken waar veel kinderen wonen gedetailleerder in beeld gebracht. In bijlage IV is de kaart weergegeven met daarin het aantal 0 tot 15 jarigen. Vooral de concentraties 0 tot 15 jarige in de nieuwe buurten De Haverleij, Broekland en De Hoven vallen op omdat de overige buurten een minder sterke concentratie kennen.

Om een beter beeld te krijgen van de drie buurten waar de meeste gezinnen met kinderen wonen is een korte beschrijving gegeven. Hierdoor zal ook zichtbaar worden dat de buurten onderling zeer van elkaar verschillen, wordt duidelijker wat voor soort buurt het betreft en wat de kenmerken van de buurten zijn. In de tabel naast de tekst is een vergelijking gemaakt met de stad 's-Hertogenbosch als geheel.

## De Kruiskamp

In de jaren 60 groeide 's-Hertogenbosch zo hard dat uitbreiding noodzakelijk was. Met de komst van twee nieuwe buurten De Schutskamp en De Kruiskamp moest een einde komen aan de clustering van kleine woonbuurten (Bossche encyclopedie, N.b.). De buurt ligt ten westen van het centrum in de wijk West. Hieronder vallen naast de buurten De Kruiskamp, De Schutskamp de buurten Moerputten, het Paleiskwartier, Boschveld, Ertveld en Deuteren (CBS StatLine, 2017). Kenmerkend voor De Kruiskamp en De Schutskamp is het winkelcentrum Helftheuvel. In de buurt is veel aandacht voor groen zo is er een brede groenstrook met wandelvoorzieningen en zijn er diverse sportvoorzieningen te vinden tussen bedrijventerrein De Rietvelden en Kruiskamp en Schutskamp. In de buurt liggen verschillende parken zoals het Beatrixpark en het Schutskampspark (Gemeente 's-Hertogenbosch, 2016).

De Kruiskamp is een diverse wijk en telt maar liefst 38 verschillende nationaliteiten. De wijk heeft in 's-Hertogenbosch geen goede reputatie, het gemiddeld is inkomen is laag en veel mensen leven van een uitkering. Door de lage huizenprijzen wonen er veel gezinnen met kinderen met een laag inkomen. Veel woningen dateren uit de wederopbouw periode van 1945 tot 1969. In deze buurt bevinden zich vooral flats en rijtjeshuizen (Gemeente 's-Hertogenbosch, 2016). Met 8.195 inwoners is De Kruiskamp de grootste buurt van de wijk West (CBS StatLine, 2017). Een groot deel van de bevolking die in De Kruiskamp woont zijn niet-westerse allochtonen. In figuur 4.11 is een vergelijking gemaakt van de wijk De Kruiskamp met de gemeente 's-Hertogenbosch. Hierin is zichtbaar dat het gemiddelde inkomen lager is dan het gemiddelde inkomen in de gemeente en dat de gemiddelde woningwaarde ook lager is.

	De Kruiskamp	's-Hertogenbosch
Aantal inwoners	8.195	152.471
Percentage 0 tot 14 jaar	18	16
Percentage 15 tot 24 jaar	12	12
Aantal huishoudens	6.605	71.441
Percentage huishoudens met kinderen	36	32
Aantal woningen	3.400	68.771
Percentage koopwoningen	47,7	58,8
Gemiddelde woningwaarde	€174.000	€238.000
Gemiddeld inkomen per inwoner	€18.900	€25.700

**Figuur 4.11:** De belangrijkste kenmerken van De Kruiskamp en de gemeente 's-Hertogenbosch met elkaar vergeleken (CBS StatLine, 2017)

## Broekland

Broekland is een buurt gelegen in de VINEX-wijk De Groote Wielen en ligt aan de rand van 's-Hertogenbosch. In totaal wonen er 3.385 inwoners (CBS StatLine, 2017). Hiermee is Broekland de grootste buurt van de Groote Wielen. In de buurt wonen veel kinderen, maar liefst 31 procent van alle inwoners is tussen de 0 en 14 jaar oud. De wijk De Groote Wielen is gebouwd om het tekort aan huizen in de gemeente 's-Hertogenbosch op te vangen. Door de overvloed aan ruimte was deze plek ideaal als uitbreidingslocatie. In totaal werden in de wijk 4.300 woningen gebouwd (Gemeente 's-Hertogenbosch, 2016).

Een ander voordeel van de buurt Broekland is de bereikbaarheid. Het centrum van 's-Hertogenbosch ligt op 10 kilometer afstand en ook het centrum en station van Rosmalen zijn goed te bereiken. Broekland is omringd door veel water en natuur, is er een klein winkelcentrum te vinden en zijn er veel sportvoorzieningen in de buurt. Dit alles maakt het een aantrekkelijk gebied om te wonen. Alle huizen die in deze buurt staan zijn na het jaar 2005 gebouwd. In figuur 4.12 is een vergelijking gemaakt van de wijk Broekland met de gemeente 's-Hertogenbosch. Zichtbaar is dat de gemiddelde woningwaarde in de buurt hoger is evenals het percentage huishoudens met kinderen.

	Broekland	's-Hertogenbosch
Aantal inwoners	3.385	152.471
Percentage 0 tot 14 jaar	31	16
Percentage 15 tot 24 jaar	7	12
Aantal huishoudens	1.195	71.441
Percentage huishoudens met kinderen	58	32
Aantal woningen	1.174	68.771
Percentage koopwoningen	61,4	58,8
Gemiddelde woningwaarde	€291.000	€238.000
Gemiddeld inkomen per inwoner	€26.000	€25.700

**Figuur 4.12:** De belangrijkste kenmerken van Broekland en de gemeente 's-Hertogenbosch met elkaar vergeleken (CBS StatLine, 2017)

### Empel-oost

Empel-oost is een buurt die ligt aan de rand van 's-Hertogenbosch in Empel. Empel bestaat uit een oud en een nieuw gedeelte. De eerste woningen zijn in 1946 gebouwd. In de buurt staan vooral duurdere koopwoningen. Het nieuwste gedeelte, de buurt Empel-oost is in 2011 gebouwd (Gemeente 's-Hertogenbosch, 2016). In totaal wonen er in Empel-oost 2.520 inwoners met ook hier veel kinderen in de leeftijd van 0 tot 14, namelijk 29 procent (CBS StatLine, 2017). In figuur 4.13 is een vergelijking gemaakt van de buurt Empel-oost met de gemeente 's-Hertogenbosch. Hier is zichtbaar, net als in Broekland, dat de gemiddelde woningwaarde er hoger is evenals het percentage huishoudens met kinderen.

Een van de redenen dat er in zowel de wijken Empel-oost, Maasakker, Broekland en De Hoven veel gezinnen met kinderen wonen is dat deze wijken een jonge woningvoorraad hebben waar een jonge bevolking op af komt. In de wijk Empel waar Empel-Oost en Maasakker onder vallen zullen de komende tijd nauwelijks nieuwe woningen gebouwd worden. Verwacht wordt dat hierdoor nieuwe instroom van (jonge) gezinnen zal dalen (Gemeente 's-Hertogenbosch, 2014). Het woningaanbod in Empel-oost is divers. Rijtjeshuizen bevinden zich tegenover duurdere twee-onder-een-kap woningen (Terra Incognita, N.b.). Verder wordt Empel gekenmerkt door veel groen, is bij de vormgeving van de huizen rekening gehouden met het landschap en is gebruik gemaakt van veel natuurlijke materialen. Een overzicht van de ligging van de besproken buurten en de andere buurten in 's-Hertogenbosch is te vinden in bijlage II.

	Empel- oost	's-Hertogenbosch
Aantal inwoners	2.520	152.471
Percentage 0 tot 14 jaar	29	16
Percentage 15 tot 24 jaar	11	12
Aantal huishoudens	870	71.441
Percentage huishoudens met kinderen	63	32
Aantal woningen	827	68.771
Percentage koopwoningen	86,5	58,8
Gemiddelde woningwaarde	€320.000	€238.000
Gemiddeld inkomen per inwoner	€28.000	€25.700

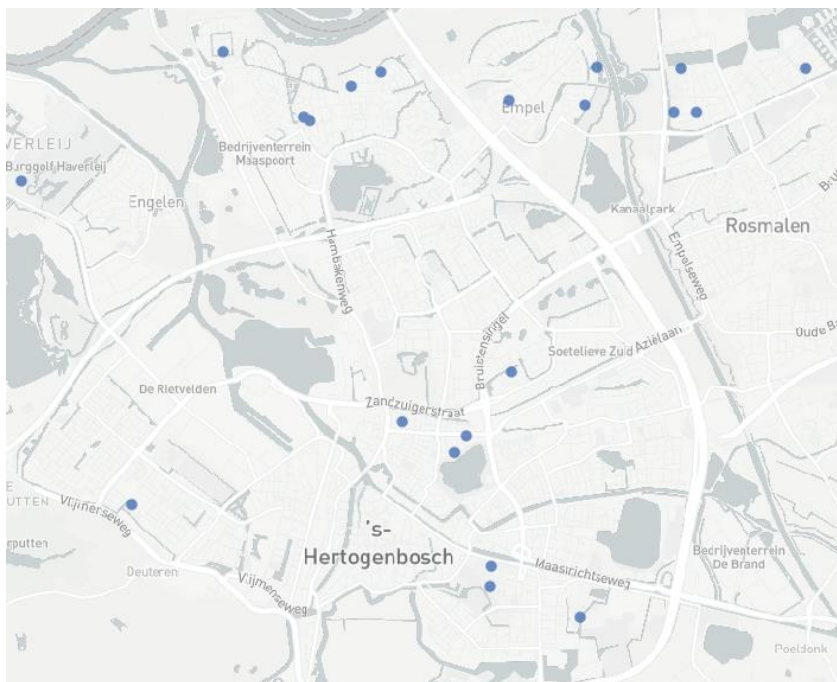
**Figuur 4.13:** De belangrijkste kenmerken van De Kruiskamp en de gemeente 's-Hertogenbosch met elkaar vergeleken (CBS StatLine, 2017)

## 4.2. Wat zijn economische redenen van gezinnen met kinderen om voor een plek in de stad te kiezen?

Waar vroeger de trend zichtbaar was dat alleen gezinnen met veel kapitaal het zich konden veroorloven om de stad te verruilen voor een rustigere omgeving buiten de stad wordt de stad meer en meer als een aantrekkelijke plek gezien. Vooral hoogopgeleide professionals kiezen er steeds meer voor om na de geboorte van de kinderen in de stad te blijven wonen (Boterman & Karsten, 2012).

### 4.2.1 Locatie van het werk

Werk blijft een van de belangrijkste redenen om voor een bepaalde woonlocatie te kiezen maar is in de loop der jaren wel minder belangrijk geworden (Lörzing et al., 2016). De survey laat zien dat werk niet de belangrijkste reden is om voor een bepaalde buurt in 's-Hertogenbosch te kiezen. Op de vraag wat is de belangrijkste reden dat u in deze buurt bent komen wonen gaven slechts 21 respondenten (7,8 procent) aan dat dicht bij werk hiervoor de reden was. Zie figuur 4.14 voor de plekken waar deze respondenten vandaan komen. Andere redenen waaruit gekozen kon worden waren: dicht bij alle belangrijke voorzieningen, dicht bij familie, dicht bij vrienden, de buurt sprak mij aan, ik ben in deze buurt opgegroeid of een anders. Meer over de overige redenen om te kiezen voor een bepaalde buurt is te lezen in paragraaf 4.3. Opvallend is bij de respondenten die aangeven dat werk de belangrijkste reden voor het kiezen van een buurt is dat 6 respondenten aangeven niet in de gemeente 's-Hertogenbosch te werken. Deze groep vindt echter dat de woonlocatie dicht bij het werk is. Een mogelijke verklaring hiervoor zou kunnen zijn is dat het werk van de partner wel de doorslag gegeven heeft. Hier is in de survey geen onderscheid in gemaakt.



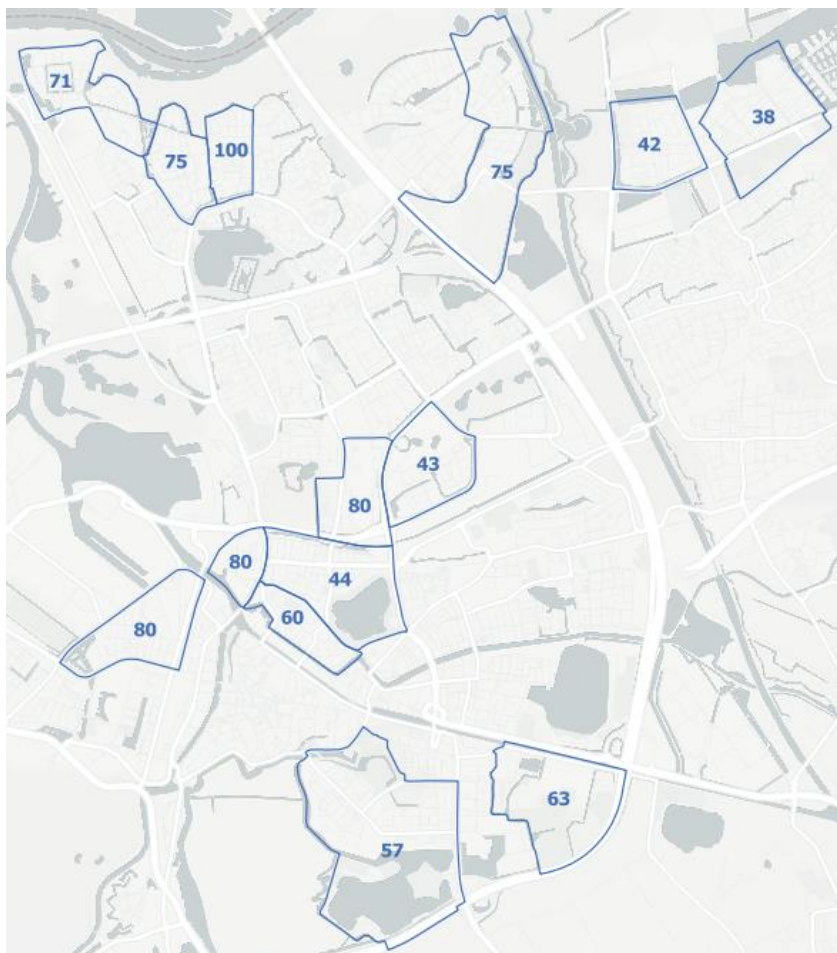
**Figuur 4.14:** Herkomst van de respondenten met dicht bij werk als belangrijkste reden voor het kiezen van een buurt.

Van de in totaal 269 respondenten zijn 155 (58 procent) respondenten werkzaam in de gemeente 's-Hertogenbosch en 114 (42 procent) respondenten niet. In figuur 4.15 zijn enkele buurten terug te vinden waar de meerderheid van de respondenten niet werkzaam is in de gemeente 's-Hertogenbosch.

	Ja	%	Nee	%
De Hoven	19	43	25	57
Broekland	11	38	18	62
De Herven	9	43	12	57
De Vliert	15	44	19	56

**Figuur 4.15:** Kruistabel van 4 verschillende wijken en de vraag bent u werkzaam in de gemeente 's-Hertogenbosch.

Als gekeken wordt naar het percentage respondenten dat werkzaam is in de gemeente 's-Hertogenbosch, zie figuur 4.16, dan valt op dat het percentage werkzaam in de gemeente 's-Hertogenbosch in buurten met nieuwbouw lager is dan in andere buurten. Zo bedraagt het percentage dat werkzaam is in de gemeente 's-Hertogenbosch in Broekland 38 procent, in De Hoven 42 procent en in De Herven 43 procent. In De Herven is men bezig met nieuwbouw op de plek van het voormalig ziekenhuis Carolus. De reeds gebouwde huizen in deze buurt zijn tijdens het afnemen van de survey bezocht. Ook in De Vliert is het aantal respondenten dat in de gemeente 's-Hertogenbosch werkzaam is lager. In deze buurt staan juist weer relatief oudere woningen. In de overige wijken is het percentage respondenten die werkzaam zijn in de gemeente 's-Hertogenbosch beduidend hoger. Er kan dus niet de conclusie getrokken worden dat in buurten met nieuwbouw gezinnen met kinderen eerder buiten de gemeente werkzaam zijn en in buurten met oudere huizen niet. In een buurt als Empel-oost is juist weer een hoog percentage werkzaam in de gemeente 's-Hertogenbosch.



**Figuur 4.16:** Percentage respondenten werkzaam in de gemeente 's-Hertogenbosch. Zichtbaar zijn de buurten met 5 of meer respondenten.

Bent u werkzaam in de gemeente 's-Hertogenbosch?	Ja	Nee	N
Basisonderwijs	0	1	1
Lager beroepsonderwijs (lbo); mbo-1, vmbo, mavo, mulo, ulo	19	7	26
Havo, vwo, gymnasium, mbo-2, mbo-3, mbo-4	23	10	33
Hoger beroepsonderwijs	77	56	133
Wetenschappelijk onderwijs	36	40	76

**Figuur 4.17:** Verdeling van respondenten die werkzaam zijn in de gemeente 's-Hertogenbosch, gesorteerd op hoogst genoten opleiding.

Van alle respondenten werkt het grootste gedeelte in de gemeente 's-Hertogenbosch. Alleen onder de respondenten die wetenschappelijk onderwijs als hoogst genoten opleiding hebben werkt een meerderheid niet in de gemeente 's-Hertogenbosch, zie figuur 4.17. Als vervolgens de antwoorden op de stelling vindt u het belangrijk om dicht bij u werk te wonen van WO en HBO respondenten met elkaar vergeleken worden is hier weinig verschil te zien. Respondenten met een WO opleiding geven gemiddeld een 3,1 en respondenten met een HBO opleiding geven gemiddeld een 3,2 voor deze stelling. Hieruit blijkt dat respondenten met een WO opleiding minder vaak in de gemeente 's-Hertogenbosch werkzaam zijn maar het toch even belangrijk als HBO respondenten vinden om dicht bij het werk te wonen.

Om erachter te komen of het cijfer dat mannen geven verschilt van vrouwen op de vraag ik vind het belangrijk om dicht bij mijn werk te wonen is dit getoetst. In de survey is niet gevraagd naar de afstand die afgelegd moet worden naar het werk, maar is de stelling ik vind het belangrijk om dicht bij mijn werk te wonen getoetst. Hierbij was de hypothese: er is geen verschil tussen mannen en vrouwen in het gegeven cijfer voor ik vind het belangrijk om dicht bij mijn werk te wonen. De survey laat zien dat zoals in de literatuur beschreven wordt door Turner en Niemeier (1997) en Rosenbloom en Burns (1995) er inderdaad een verschil is tussen mannen en vrouwen als het gaat om het belang van dicht bij het werk te wonen. Voor de SPSS output zie bijlage IXk. Vrouwen geven aan het belangrijker te vinden om dicht bij het werk te wonen. Een verklaring hiervoor is dat vrouwen graag dicht bij werk willen wonen om de zorgtaken die bij het opvoeden van kinderen komen kijken te kunnen combineren.

Als het gaat om bereikbaarheid is 's-Hertogenbosch een goede strategische keuze voor werkende gezinnen met kinderen om te vestigen. 's-Hertogenbosch is centraal gelegen langs de zogenaamde A2 'kennisas' die loopt van Amsterdam tot Eindhoven. Dit gebied wordt gekenmerkt door sterke economische groei. Iedere stad langs deze kennisas heeft zo zijn eigen specialisaties. Zo kent Amsterdam een sterke internationale oriëntatie, Eindhoven is meer gericht op de hightech en Utrecht is voornamelijk gefocust op nationale diensten (Gemeente 's-Hertogenbosch, N.b.).

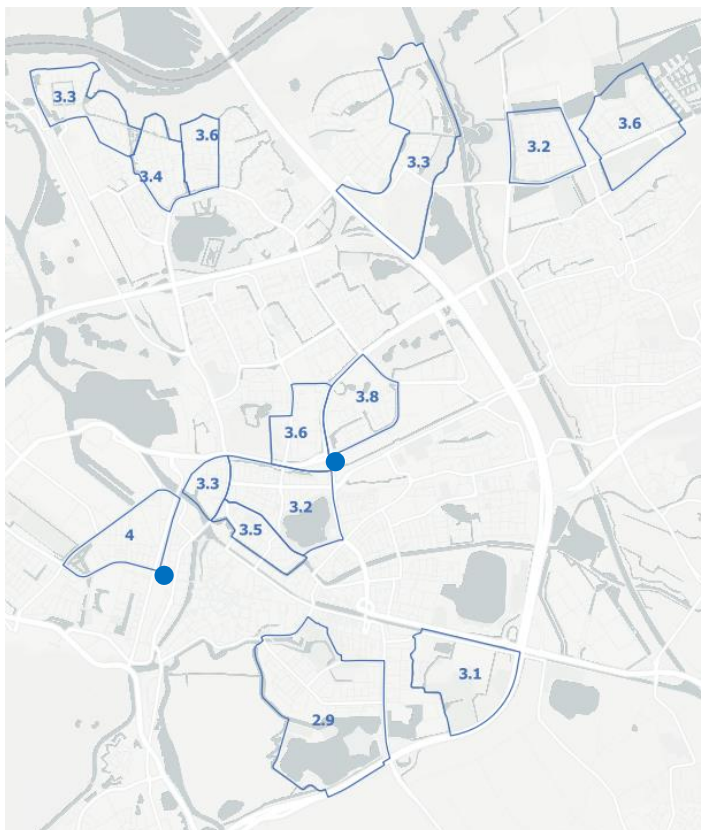
#### 4.2.2 Het belang van openbaar vervoer

Uit de survey komt naar voren dat een kleine meerderheid van 88 respondenten het eens is met de stelling 'ik vind het belangrijk dat mijn huis goed te bereiken is via het openbaar vervoer'. 84 respondenten hebben deze stelling beoordeeld met neutraal. Vervolgens is gekeken naar de verschillen tussen mannen en vrouwen, deze percentages per score zijn terug te vinden in figuur 4.18. 42 procent van de mannen geeft aan het met deze stelling eens te zijn tegenover 29 procent van de vrouwen. Bij de vrouwen wordt deze stelling het meest gescoord met neutraal. Uit de survey is zichtbaar geworden dat mannen meer waarde hechten aan een huis dat goed te bereiken is via het openbaar vervoer dan vrouwen.

Ik vind het belangrijk dat mijn huis goed te bereiken is via het openbaar vervoer	ZMO	MO	NE	ME	ZME	N
Mannen	4	14	29	42	11	79
Vrouwen	5	16	32	29	17	190

**Figuur 4.18:** Procentuele verdeling van respondenten op de stelling 'ik vind het belangrijk dat mijn huis goed te bereiken is via het openbaar vervoer'.

Als op buurtniveau gekeken wordt hoe de stelling beoordeeld wordt dan is daar geen patroon in te ontdekken. Buurten verder weg van bijvoorbeeld het stadscentrum en de treinstations 's-Hertogenbosch en 's-Hertogenbosch Oost zoals Maasoever, Het Zilverpark, Staatsliedenbuurt, Empel-oost, Broekland en De Hoven geven allen scores tussen de 3,2 en 3,6, zie figuur 4.19. Ook in buurten dicht bij de treinstations en het stadscentrum wordt wisselend gescoord. In de buurten De Herven en Boschveld wordt goede bereikbaarheid van het openbaar vervoer als belangrijk beoordeelt.



**Figuur 4.19:** Beoordeling per buurt op de stelling 'ik vind het belangrijk dat mijn huis goed te bereiken is via het openbaar vervoer'. Zichtbaar zijn de buurten met 5 of meer respondenten.

#### Legenda

- Locatie van een treinstation

In de survey is naast de stelling ik vind het belangrijk dat mijn huis goed te bereiken is via het openbaar vervoer gevraagd naar het gebruik van het openbaar vervoer. De stelling hierbij luidt hoe vaak maakt u gebruik van het openbaar vervoer, zie figuur 4.20. Het is opvallend dat bij de stelling ik vind het belangrijk dat mijn huis goed te bereiken is via het openbaar vervoer een groot gedeelte van de respondenten aangeeft het hier mee eens te zijn of zelfs zeer mee eens te zijn terwijl het openbaar vervoer nauwelijks gebruikt wordt.

Tijdens het afnemen van de survey gaven enkele respondenten uit De Hoven en Broekland aan dat zelf het openbaar vervoer nauwelijks gebruikt wordt, maar in het belang van de kinderen een huis dat goed te bereiken is met het openbaar vervoer belangrijk wordt gevonden. Verder werd aangegeven dat een ritje met de bus vooral gezien werd als een uitje voor de kinderen.

Hoe vaak maakt u gebruik van het openbaar vervoer?	Mannen	Vrouwen
Dagelijks	6	3
Ten minste een maal per week	11	9
Ten minste een maal per maand	17	20
Minder dan een maal per maand	41	36
Nooit	25	32

**Figuur 4.20:** Procentuele verdeling van respondenten op de stelling 'hoe vaak maakt u gebruik van het openbaar vervoer?'.

Voor de variabelen ik vind het belangrijk dat mijn huis goed te bereiken is via het openbaar vervoer en het gebruik van het openbaar vervoer is gekeken of er sprake is van een verband. Uit de SPSS output, zie bijlage IXb, is gebleken dat er een negatief verband is tussen de variabelen. Dit betekent dat hoe hoger de stelling gewaardeerd wordt hoe hoger het openbaar vervoer gebruik. Hieruit blijkt dat hoger opgeleiden vaker gebruik maken van het openbaar vervoer dan laagopgeleiden. Echter is er in dit geval sprake van een zwak verband.  $r(268) = -0,253, p = 0,000$ .

Ik vind het belangrijk dat mijn huis goed te bereiken is via het openbaar vervoer	ZMO	MO	N	ME	ZME	N
Wetenschappelijk onderwijs	3,9	14,5	38,2	27,6	15,8	76
Hoger Beroeps Onderwijs	5,3	18,2	27,3	35,6	13,6	132

**Figuur 4.21:** Procentuele verdeling van respondenten die wetenschappelijk onderwijs en hoger beroeps onderwijs als hoogst genoten opleiding hebben op de stelling 'ik vind het belangrijk dat mijn huis goed te bereiken is via het openbaar vervoer'.

Voor gezinnen met kinderen die wetenschappelijk onderwijs hebben afgerond is de bereikbaarheid van het huis voor het openbaar vervoer minder van belang dan voor respondenten die hoger beroeps onderwijs als hoogst genoten opleiding hebben, zie figuur 4.21. Bij de respondenten met wetenschappelijk onderwijs als hoogst genoten opleiding heeft zelfs een meerderheid de stelling met neutraal beoordeelt.

Om te kijken of er een verband is tussen de variabelen opleiding en het openbaar vervoer gebruik is gekeken naar de correlatie. Na het uitvoeren van de analyse levert dat de volgende resultaten op, zie bijlage IXc. Hieruit blijkt dat hoe hoger de hoogst genoten opleiding des te vaker het openbaar vervoer gebruikt wordt. Dit verband is echter laag.  $r(268) = -0,278, p = 0,000$ .

Als ruimtelijk gekeken wordt naar in welke buurten veel gebruik gemaakt wordt van het openbaar vervoer is opvallend dat verder van het centrum het openbaar vervoer nauwelijks dagelijks gebruikt wordt door respondenten. Dit geldt zowel voor de VINEX-buurten Empel-oost, De Hoven en Broekland maar ook voor Het Zilverpark, De Staatsliedenbuurt en Maasoever. Dichter bij het centrum zijn ook de twee treinstations van 's-Hertogenbosch te vinden. Buurten die dicht bij de treinstations in de buurt liggen geven meer dagelijks gebruik van het openbaar vervoer aan. In figuur 4.22 is het antwoord op de vraag hoe vaak maakt u gebruik van het openbaar vervoer terug te zien per buurt.



**Figuur 4.22:** Het antwoord per buurt op de stelling 'hoe vaak maakt u gebruik van het openbaar vervoer?'. Zichtbaar zijn de buurten met 5 of meer respondenten.

**Legenda**

- Locatie van een treinstation
- Dagelijks
- Een keer per week
- Een keer per maand
- Minder dan een keer per maand
- Nooit

### **4.3 Welke afwegingen maken gezinnen met kinderen bij het kiezen van het wonen in een stedelijk woonmilieu?**

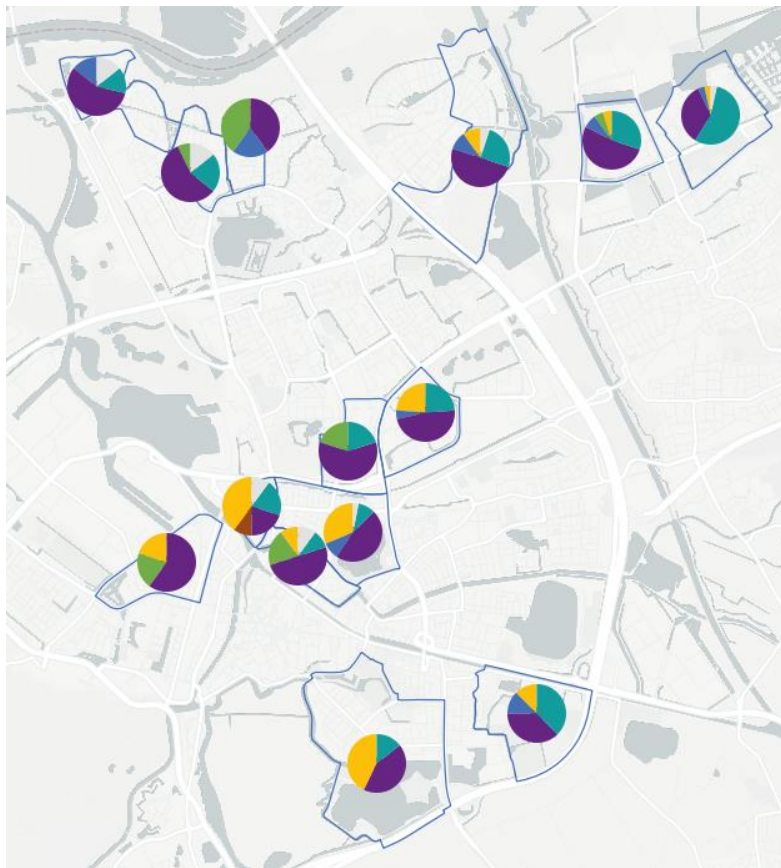
Brede stoepen, grotere woningen en veel andere gezinnen, zo ziet volgens Karsten (2014) een aantrekkelijke buurt eruit. Een plek waar vermaak is en waar ook genoeg andere kinderen zijn die met elkaar kunnen spelen. Maar hoe zien gezinnen met kinderen uit 's-Hertogenbosch dit? In deze deelvraag wordt gekeken welke afwegingen gezinnen met kinderen maken bij het kiezen van een woning. Een belangrijke bron hiervoor is, naast reeds geschreven literatuur, de eigen survey die gehouden is onder 269 respondenten met kinderen.

Ieder gezin met kinderen heeft eigen specifieke wensen. Waar het ene gezin graag bewust kiest voor een huis met karakter kiezen anderen gezinnen liever voor een huis met veel ruimte en dicht bij de natuur in een nieuwbouwwijk als De Grootte Wielen. Dat ieder gezin eigen persoonlijke voorkeuren heeft blijkt wel uit het volgende. Een van de respondenten in de wijk De Vliert gaf aan niet dood gevonden te willen worden in een VINEX-wijk terwijl een respondent uit Broekland aangeeft de rust, natuur en de vele gezinnen met kinderen om zich heen heerlijk te vinden. Hieruit blijkt maar weer dat voorkeuren verschillen. Middels de survey is geprobeerd te achterhalen welke eisen als belangrijk worden gevonden door gezinnen met kinderen. Doordat de verzamelde data uit de survey gelinkt is aan een postcode kan er ook gekeken worden naar de verschillende buurten en naar de verschillen en overeenkomsten hiertussen.

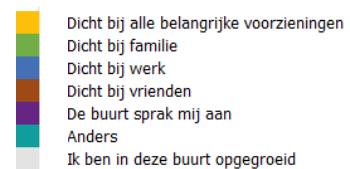
#### **4.3.1 Wat trekt gezinnen met kinderen het meest aan de stad?**

In de survey is gevraagd wat de belangrijkste reden is om in de buurt te komen wonen. Als reden kon er gekozen worden uit een aantal verschillende opties waaronder: dicht bij alle belangrijke voorzieningen, dicht bij familie, dicht bij vrienden, de buurt sprak mij aan of ik ben in deze buurt opgegroeid. Wanneer geen van deze opties het geval was kon zelf aangegeven worden wat de belangrijkste reden was.

De belangrijkste reden is vrijwel in alle buurten: de buurt sprak mij aan, zie figuur 4.23. De reden dicht bij alle belangrijke voorzieningen wordt vooral genoemd in buurten rond het centrum zoals Boschveld, De Vliert, De Muntel en Zuid. Ik ben in deze buurt opgegroeid komt bijna niet voor in de nieuwere buurten. Dit kan ook niet omdat deze er destijds niet waren. Dicht bij vrienden is over het algemeen de minst genoemde reden om te kiezen voor een buurt.



**Figuur 4.23:** Het antwoord per buurt op de stelling ‘wat is de belangrijkste reden dat u in deze buurt bent komen wonen?’. Zichtbaar zijn de buurten met 5 of meer respondenten.

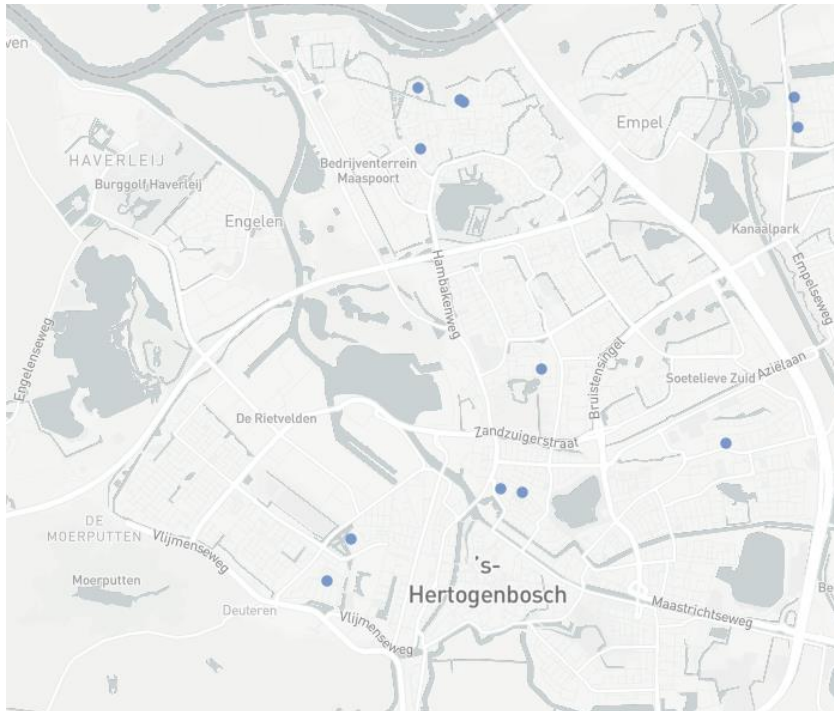


#### 4.3.2 Belang van familie

In de literatuur is terug te vinden dat familie vooral onder laagopgeleiden een belangrijke reden is om te kiezen voor een bepaalde buurt (Karsten & Felder, 2016). Om te kijken of de nabijheid van familie een belangrijke rol speelt bij lager opgeleiden is per opleidingsniveau gekeken hoeveel keer dicht bij familie als belangrijkste reden werd genoemd, zie figuur 4.24. Hieruit blijkt dat familie niet vaker genoemd wordt onder respondenten met een lagere hoogst genoten opleiding. Hierbij moet een kanttekening gemaakt worden dat in de survey slechts weinig laagopgeleiden zijn terug te vinden. Het grootste deel van de respondenten heeft een HBO of WO opleiding als hoogst genoten opleiding. Wanneer meer respondenten met basisonderwijs, lager beroepsonderwijs of havo, vwo gymnasium, mbo-2, mbo-3 of mbo-4 in de dataset zaten had dit resultaat wellicht anders kunnen zijn.

Belangrijkste reden dat u in deze buurt bent komen wonen: dicht bij familie	%	Aantal
Basisonderwijs	0,0	0
Lager beroepsonderwijs (lbo); mbo-1, vmbo, mavo, mulo, ulo	23,0	3
Havo, vwo, gymnasium, mbo-2, mbo-3, mbo-4	38,0	5
Hoger beroepsonderwijs	38,0	5
Wetenschappelijk onderwijs	0	0

**Figuur 4.24:** Procentuele verdeling van respondenten die familie als belangrijkste reden geven voor het kiezen van een buurt per opleidingsniveau.



**Figuur 4.25:** Herkomst van de respondenten met familie als belangrijkste reden voor het kiezen van een buurt. N = 13.

Als ruimtelijk gekeken wordt waar deze respondenten vandaan komen is daar geen patroon in te ontdekken. Het is niet zo dat in een bepaalde buurt familie vaker als reden wordt genoemd. Het antwoord familie wordt zowel in oudere als nieuwere wijken gegeven en ook verder van het stadscentrum wordt familie meerdere malen als belangrijkste reden genoemd. De wijken waar familie als antwoord gegeven is, zijn: Broekland, Orthen, Boschveld, Deuteren, Hintham-noord De Muntel, Het Zilverpark en de Staatsliedenbuurt, zie figuur 4.25.

#### 4.3.3 Kenmerken van de woning

Kenmerken van de woning spelen een belangrijke rol als het gaat om redenen waarom gezinnen met kinderen kiezen voor een bepaalde buurt (Wee, 1994). In de survey gaven 22 respondenten (13 procent) aan dat het soort huis de doorslag heeft gegeven voor het kiezen van een bepaalde buurt. De meeste respondenten die aangaven dat het type woning bepalend was kwamen uit de buurten: Broekland (10), De Hoven (3) en Empel-oost (3). Dit is opvallend omdat deze buurten allen in een nieuwbouwwijk liggen. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat de respondenten de voorkeur geven aan een nieuw huis van hoge kwaliteit. Bovendien is het bij nieuwbouwwoningen vaak mogelijk om eigen wensen door te voeren (van Rheenen, 2015). Hierdoor hoeft later niet alsnog verbouwd te worden.

#### 4.3.4 Imago

In de literatuur wordt imago als een belangrijke reden gegeven voor het kiezen van een buurt. Als gekeken wordt naar 's-Hertogenbosch is het niet per se zo dat een slecht imago ervoor zorgt dat er minder gezinnen wonen. Wel is zichtbaar dat er gezinnen wonen met andere demografische eigenschappen dan in andere buurten met een beter imago.

Het effect van imago op een buurt is duidelijk terug te zien in De Kruiskamp. De reputatie van deze buurt is minder goed en er wordt vaak overlast ervaren (van der Lee, 2018).

De bevolkingssamenstelling in De Kruiskamp is divers en er wonen voornamelijk gezinnen met kinderen met een lager inkomen, gemiddeld €18.900. Ter vergelijking Orthenpoort heeft een gemiddeld inkomen van €24.600 en Aawijk-zuid €23.300 (CBS StatLine, 2017). Meer over de invloed van de huizenprijzen op gezinnen met kinderen is terug te vinden in paragraaf 4.5.

#### 4.3.5 Gelijkgestemden

In de survey is gevraagd hoe belangrijk de gezinnen met kinderen het vinden om met gelijkgestemden te wonen. Hieruit blijkt dat mannen het iets belangrijker vinden om in een omgeving te wonen met gelijkgestemden dan vrouwen. De resultaten hiervan zijn terug te vinden in figuur 4.26.

<b>'Ik vind het belangrijk dat ik woon in een omgeving met gelijkgestemden'</b>	<b>ZMO</b>	<b>MO</b>	<b>N</b>	<b>ME</b>	<b>ZME</b>	<b>N</b>
Mannen	1,0	11,0	24,0	47,0	16,0	79
Vrouwen	2,0	9,0	29,0	41,0	18,0	190

**Figuur 4.26:** Resultaten op de stelling 'ik vind het belangrijk dat ik woon in een omgeving met gelijkgestemden'.

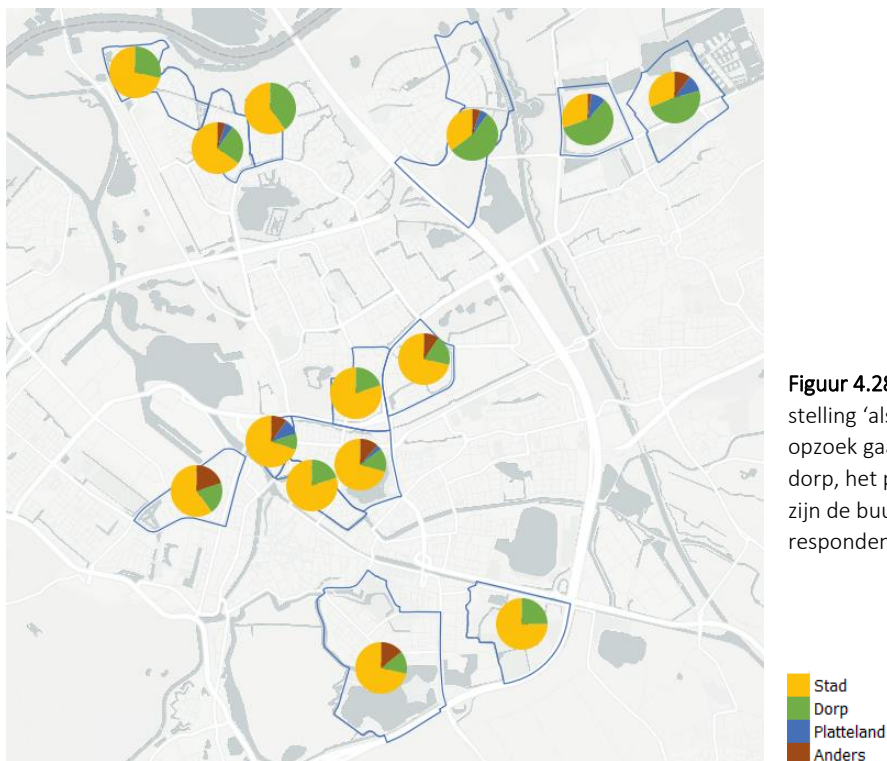
Als gekeken wordt op buurtniveau zijn weinig verschillen te zien. De nieuwere buurten De Hoven, Broekland en de nieuw gebouwde buurt in De Herven waar geënquêteerd is laten een nagenoeg gelijke score zien. Ook de andere buurten tonen weinig verschillen, zie figuur 4.27.



**Figuur 4.27:** Beoordeling per buurt op de stelling 'ik vind het belangrijk dat ik woon in een omgeving met gelijkgestemden'. Zichtbaar zijn de buurten met 5 of meer respondenten.

#### 4.3.6 De stad, een dorp of het platteland

In de survey is ook gekeken waar de gezinnen het naar toe zouden verhuizen als ze zouden verhuizen. De stad blijft populair onder de respondenten. Dit ondersteunt de stelling van Manting en Van Dam (2015) dat gezinnen met kinderen de stad niet willen verruilen voor een andere plek. Verder is duidelijk verschil te zien tussen de buurten dicht bij het centrum en de buurten verder gelegen van het centrum. Zo is zichtbaar dat respondenten in de buurten Empel-oost, Broekland en de Herven (gelegen in VINEX-wijken) eerder voor een dorp kiezen dan bijvoorbeeld de stad. Veel respondenten geven aan dat zij De Grootte Wielen zien als een dorp of als deel van Rosmalen. Vandaar dat ze eerder kiezen voor een dorp. Ook wordt het platteland in deze buurten vaker als optie genoemd. In alle overige buurten wordt het antwoord platteland alleen gegeven in de Orthenpoort. In figuur 4.28 zijn de antwoorden zichtbaar per wijk die de respondenten gaven.

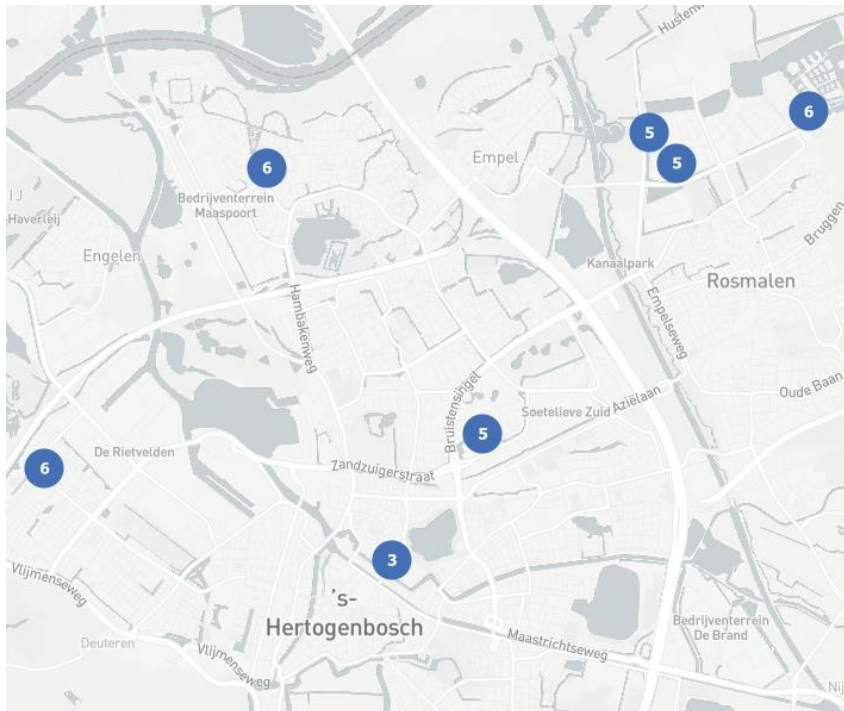


**Figuur 4.28:** Het antwoord per buurt op de stelling 'als u zou verhuizen zou u dan opzoek gaan naar een huis in de stad, een dorp, het platteland of anders?'. Zichtbaar zijn de buurten met 5 of meer respondenten.

#### 4.3.7 Tevredenheid overheerst onder gezinnen met kinderen

Uit de survey blijkt onder andere dat gezinnen met kinderen over het algemeen tevreden zijn met de buurt waarin ze nu wonen. Op de vraag 'hoe tevreden bent u over de buurt waarin u nu woont' geeft maar liefst 83 procent van de respondenten een acht of hoger. Slechts enkele keren werd er een 3, 5 of 6 gegeven. Een 3 is het laagst gegeven cijfer. Wanneer de cijfers lager dan een 7 op de kaart gezet worden is er niet één wijk die eruit springt waar veel lage cijfers zijn gegeven, zie figuur 4.29.

Er blijkt er geen verschil in de cijfers die laagopgeleiden (basisonderwijs, lager beroepsonderwijs (lbo); mbo-1, vmbo, mavo, mulo, ulo of havo, vwo, gymnasium, mbo-2, mbo-3, mbo-4) en hoogopgeleiden (hoger beroepsonderwijs en wetenschappelijk onderwijs) geven. Beide groepen geven een 8,1 gemiddeld als cijfer voor de tevredenheid voor de buurt.



**Figuur 4.29:** Herkomst van de respondenten die lager dan een 7 voor de tevredenheid van de buurt gaven. In de cirkel is het gegeven cijfer zichtbaar. N = 7.

Om erachter te komen of er een verschil zit in het rapportcijfer dat mannen en vrouwen geven voor de buurt is dit getoetst. Hierbij was de hypothese: er is geen verschil tussen mannen en vrouwen in het gegeven cijfer voor hoe tevreden bent u met de buurt waar u nu woont. Uit de analyse blijkt dat er geen significant verschil is tussen het cijfer dat mannen en vrouwen geven. Mannen zijn dus niet positiever of negatiever over de buurt dan vrouwen. In bijlage IXI is de SPSS output terug te vinden.

Van de wijken met tien of meer respondenten is het tevredenheidscijfer met elkaar vergeleken, zie figuur 4.30 en figuur 4.31. De verschillen onderling zijn zeer klein, er is geen buurt die eruit springt met een hoog tevredenheidscijfer. Er kan dus niet gezegd worden dat een bepaalde buurt veel beter scoort onder de respondenten.

	<b>Gemiddelde scores hoe tevreden bent u met de buurt waarin u nu woont?</b>	<b>N</b>
De Muntel	8.0	10
Broekland	8.0	29
Zilverpark	8.0	20
Orthenpoort	8.0	10
De Herven	8.2	24
De Hoven	8.2	44
Empel-oost	8.3	19
De Vliert	8.4	34

**Figuur 4.30:** Overzicht van de verschillende buurten met de bijbehorende gegeven score en het aantal respondenten op de stelling 'hoe tevreden bent u met de buurt waarin u nu woont'.

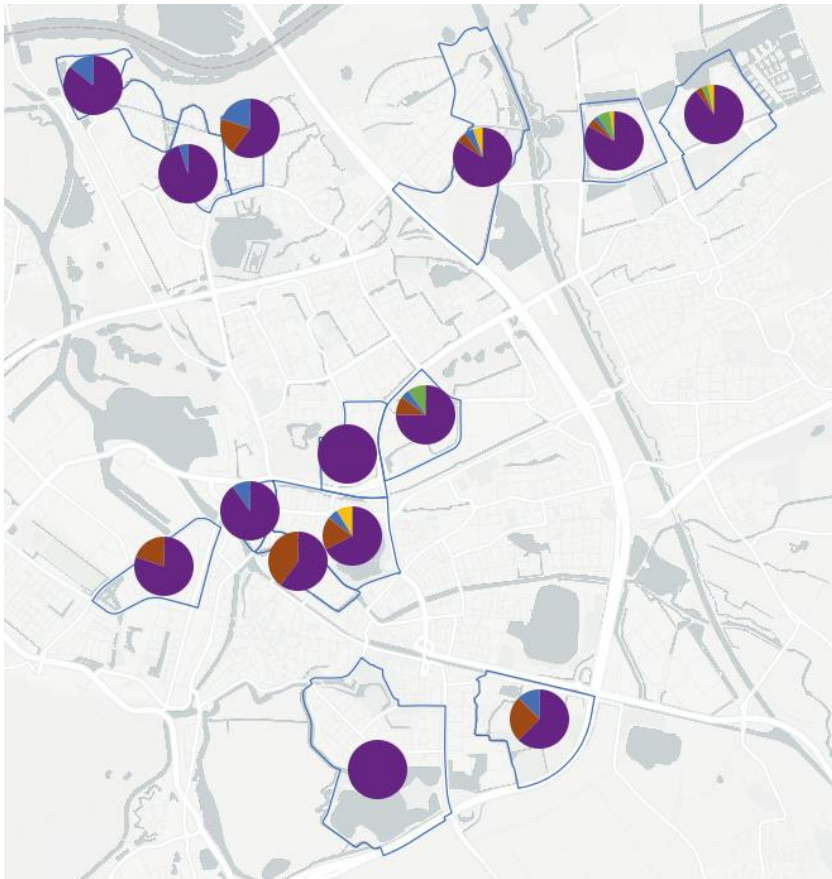


**Figuur 4.31:** Het rapportcijfer per buurt voor de stelling 'hoe tevreden bent u met de buurt waarin u nu woont'. Zichtbaar zijn de buurten met 5 of meer respondenten.

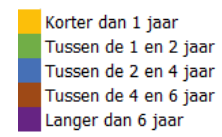
Naast de tevredenheid voor de buurt is in de survey gevraagd of de buurt geschikt wordt gevonden voor kinderen om op te groeien. Om te kijken of er een verband is tussen deze variabelen is gekeken naar de correlatie, zie bijlage IXd voor de SPSS output. Uit de resultaten blijkt dat wanneer de stelling hoger beoordeeld wordt de respondenten een hoger tevredenheidscijfer voor de buurt geven. Respondenten die de buurt geschikt vonden voor kinderen om op te groeien geven een hoger tevredenheidscijfer voor de buurt. Er is hier wel sprake van een matig verband.  $r(268) = 0,409$ ,  $p = 0,000$ .

#### 4.3.8 Hoelang woont u al in de gemeente 's-Hertogenbosch?

Als gekeken wordt naar hoelang de respondenten al in de gemeente 's-Hertogenbosch wonen is dit voor het grootste gedeelte langer dan 6 jaar, zie figuur 4.32. Zichtbaar is dat de nieuwkomers, mensen die korter dan 6 jaar in de gemeente 's-Hertogenbosch wonen, vooral zijn gaan wonen in de buurten De Hoven, Broekland, Empel-Oost en De Vliert. Hiervan zijn er drie nieuwbouwbuurten. In de overige buurten wonen de respondenten voornamelijk langer dan 6 jaar in 's-Hertogenbosch.



**Figuur 4.32:** Antwoord per buurt op de vraag 'hoelang woont u al in de gemeente 's-Hertogenbosch?'. Zichtbaar zijn de buurten met 5 of meer respondenten.

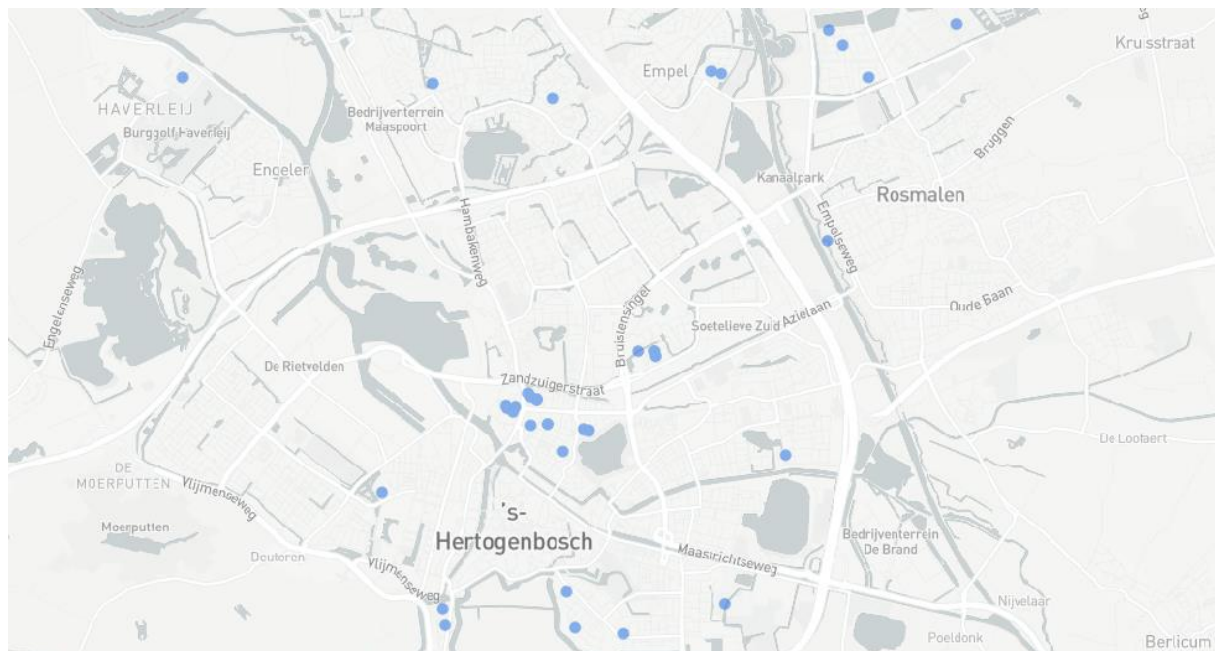


#### 4.4 Wat voor invloed hebben voorzieningen op het vestigen van gezinnen in bepaalde buurten?

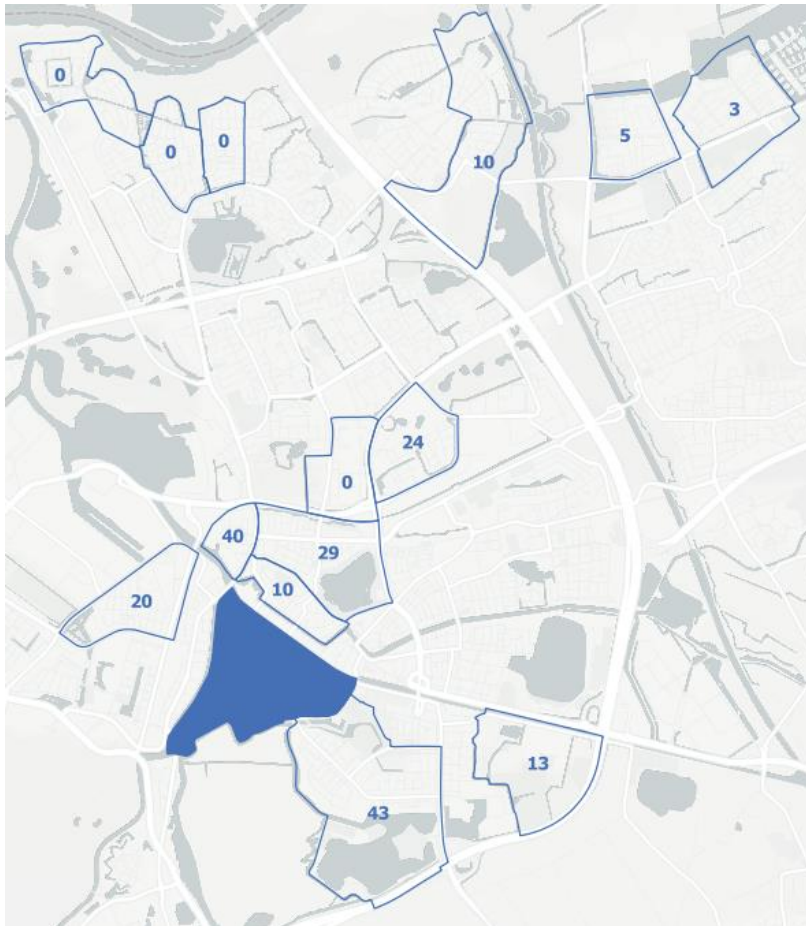
Voorzieningen zijn erg belangrijk als het gaat om een locatie om te wonen (Karsten en Felder, 2016). Uit de survey blijkt dat het antwoord dicht bij alle belangrijke voorzieningen dan ook de belangrijkste reden is in buurten die dicht bij de binnenstad liggen zoals De Vliert, Orthenpoort en De Muntel, zie figuur 4.34 en figuur 4.35. In andere buurten zijn andere redenen populairder. Dit terwijl de gemeente steeds meer waarde hecht aan (kleine) winkelcentra in de wijken, dicht bij de mensen. De kleine winkelcentra worden gezien als belangrijke ontmoetingscentra waar veel mensen samen komen en zijn een belangrijke factor als het gaat om leefbaarheid (Gemeente 's-Hertogenbosch, 2014). In figuur 4.33 zijn de overige redenen te zien voor het kiezen van een bepaalde buurt.

Reden voor kiezen van een buurt	Aantal mannen	Percentage mannen	Aantal vrouwen	Percentage vrouwen
Dicht bij alle belangrijke voorzieningen	6	8	34	18
Dicht bij familie	3	4	10	5
Dicht bij werk	9	11	12	6
Dicht bij vrienden	0	0	1	1
De buurt sprak mij aan	46	58	73	38
Ik ben in deze buurt opgegroeid	4	5	11	6
Anders	11	14	49	26

Figuur 4.33: Redenen voor kiezen van een buurt.



Figuur 4.34: Locaties waar de reden voor het kiezen voor de buurt dicht bij alle belangrijke voorzieningen was.



**Figuur 4.35:** Percentage waar dicht bij voorzieningen de belangrijkste reden was voor het kiezen van een buurt. Zichtbaar zijn de buurten met 5 of meer respondenten.

**Legenda:**

■ = Stadscentrum

In de survey is de respondenten gevraagd om aan te geven hoe belangrijk een bepaalde voorziening gevonden wordt voor het kiezen van de woonlocatie. De gevraagde voorzieningen (aanwezigheid van een school, aanwezigheid van kinderopvang, speelplekken in de buurt, nabijheid van een sportvereniging, nabijheid van een kinderboerderij, nabijheid van een huisarts, nabijheid van groenvoorziening, aanwezigheid van een supermarkt en aanwezigheid van andere winkels) zijn zo gekozen omdat deze het meest van invloed zijn op een gezin met kinderen en daardoor van belang is hoeveel waarde hieraan gehecht wordt.

#### 4.4.1 Overall scores van de respondenten

In figuur 3.36 zijn de overall scores van alle respondenten te vinden. Het belangrijkste wordt door de respondenten gevonden de nabijheid van speelplekken, groenvoorziening en een school.

Soort voorziening	Gemiddelde score
Kinderboerderij	2,7
Winkels	3,5
Belang opvang	3,6
Sportvereniging	3,6
Huisarts	3,8
Supermarkt	3,9
School	4,3
Groenvoorziening	4,3
Speelplekken	4,4

**Figuur 4.36:** Gemiddelde scores per voorziening.

#### 4.4.2 Aanwezigheid van een school

In figuur 4.37 zijn de gemiddelde scores te zien op de stelling hoe belangrijk vindt u de aanwezigheid van een school voor mijn kinderen in de buurt. De gemiddelde score die hier uiteindelijk aan gegeven is een 4,3. Hiermee is school een van de belangrijkste voorzieningen die uit de survey naar voren komt. Alleen de aanwezigheid van speelplekken in de buurt wordt belangrijker gevonden. Ook zichtbaar in figuur 4.37 zijn de basisscholen in de gemeente 's-Hertogenbosch met daaromheen een straal van 500 meter. In de figuur is terug te zien dat de scores van de verschillende buurten nagenoeg gelijk zijn. Alleen Boschveld, De Vliert en De Meerendonk scoren lager. Dit is opvallend omdat in deze buurten wel een basisschool gevestigd is.

Uit onderzoek van Karsten en Felder (2016) blijkt dat bij een afstand van 500 meter gezinnen met kinderen de school als onderdeel van de buurt ervaren. Daarnaast laat de 500 meter straal om de basisschool ook duidelijk het gebied zien dat bereikt kan worden binnen deze afstand. Wat opvalt hierbij is dat er ook enkele buurten zijn zonder basisschool of zelfs buurten zijn waar de 500 meter straal niet geraakt wordt. Echter geven deze respondenten toch een hoge score aan het belang van een school in de buurt. Dit is het geval bij de buurten Zuid (score 4.6), De Hervens (score 4.3), Buitenpepers (score 4.4) en Orthenpoort (score 4.4). Als gedetailleerder wordt gekeken naar de scores is te zien dat alle respondenten in deze buurten HBO of WO onderwijs als hoogst genoten opleiding hebben, op 1 respondent na. Zie figuur 4.38, 4.39, 4.40 en 4.41.



**Figuur 4.37:** De gemiddelde score per buurt voor de stelling 'hoe belangrijk vindt u de aanwezigheid van een school voor uw kinderen in de buurt?'. Zichtbaar zijn de buurten met 5 of meer respondenten.

**Legenda:**

- Locatie van een basisschool met een buffer van 500 meter.

	B	ZB
Hoger beroepsonderwijs (hbo)	3	2
Wetenschappelijk onderwijs (wo)	3	2

**Figuur 4.38:** Kruistabel van scores op de vraag hoe belangrijk vindt u de aanwezigheid van een school voor mijn kinderen in de buurt en opleiding uit de buurt Orthenpoort. N = 10.

	NE	B	ZB
Hoger beroepsonderwijs (hbo)	0	0	1
Wetenschappelijk onderwijs (wo)	1	1	2

**Figuur 4.39:** Kruistabel van scores op de vraag hoe belangrijk vindt u de aanwezigheid van een school voor mijn kinderen in de buurt en opleiding uit de buurt Buitenpepers. N = 5.

	OB	NE	B	ZB
Hoger beroepsonderwijs (hbo)	2	0	3	4
Wetenschappelijk onderwijs (wo)	0	1	1	10

**Figuur 4.40:** Kruistabel van scores op de vraag hoe belangrijk vindt u de aanwezigheid van een school voor mijn kinderen in de buurt en opleiding uit de buurt De Herven. N = 21.

	NE	B	ZB
Lager beroepsonderwijs (lbo); mbo-1, vmbo, mavo, mulo, ulo	0	1	0
Hoger beroepsonderwijs (hbo)	0	4	0
Wetenschappelijk onderwijs (wo)	1	1	1

**Figuur 4.41:** Kruistabel van scores op de vraag hoe belangrijk vindt u de aanwezigheid van een school voor mijn kinderen in de buurt en opleiding uit de buurt Zuid. N = 8.

Respondenten gaven tijdens het afnemen van de survey aan dat in sommige gevallen ook buiten de buurt een school gezocht wordt omdat deze 'beter' wordt gevonden. Daarnaast zijn er ook enkele uitzonderingen. Zo gaf een ouder van een kind met een verstandelijke beperking aan sowieso al verder te moeten reizen voor een school. Wel zou het fijn zijn als deze dichterbij in de buurt was. Hier is echter met het kiezen van een buurt geen rekening mee gehouden gaven de respondenten aan.

### 4.4.3 Groenvoorziening

Uit de survey blijkt dat ondanks het feit dat veel gezinnen bewust kiezen om in de stad te wonen de rust, ruimte en natuur veel gezinnen met kinderen aanspreekt. Zo wordt de nabijheid van groenvoorziening door gezinnen met kinderen als belangrijker ervaren dan dicht bij het werk wonen. In figuur 4.42 en 4.43 zijn de resultaten hiervan terug te vinden.

	ZMO	O	N	E	ZME	N
Ik vind het belangrijk om dicht bij mijn werk te wonen	13,0	15,6	25,6	30,4	15,2	269

**Figuur 4.42:** Resultaten op de stelling 'ik vind het belangrijk om dicht bij mijn werk te wonen'.

	TNB	NB	N	B	ZB	N
Hoe belangrijk vindt u de nabijheid van een groenvoorziening	0,4	1,9	8,5	42,2	46,7	269

**Figuur 4.43:** Resultaten op de stelling 'hoe belangrijk vindt u de nabijheid van een groenvoorziening'.

### 4.4.4 Speelplekken

In de survey is gekeken hoe belangrijk de nabijheid van speelplekken wordt gevonden door ouders. Speelplekken hebben de hoogste waardering gekregen van de respondenten. De gemiddelde score op de vraag hoe belangrijk vindt u speelplekken in de buurt waar mijn kind (veilig) kan spelen is een 4,4. De resultaten per buurt verschillen niet veel onderling zoals te zien is in figuur 4.44. De laagste gemiddelde score in een buurt is een 4.1 en is gegeven voor de buurten: Empel-oost en Maasover. De hoogste score, 4,8, wordt gegeven in de buurt De Muntel.

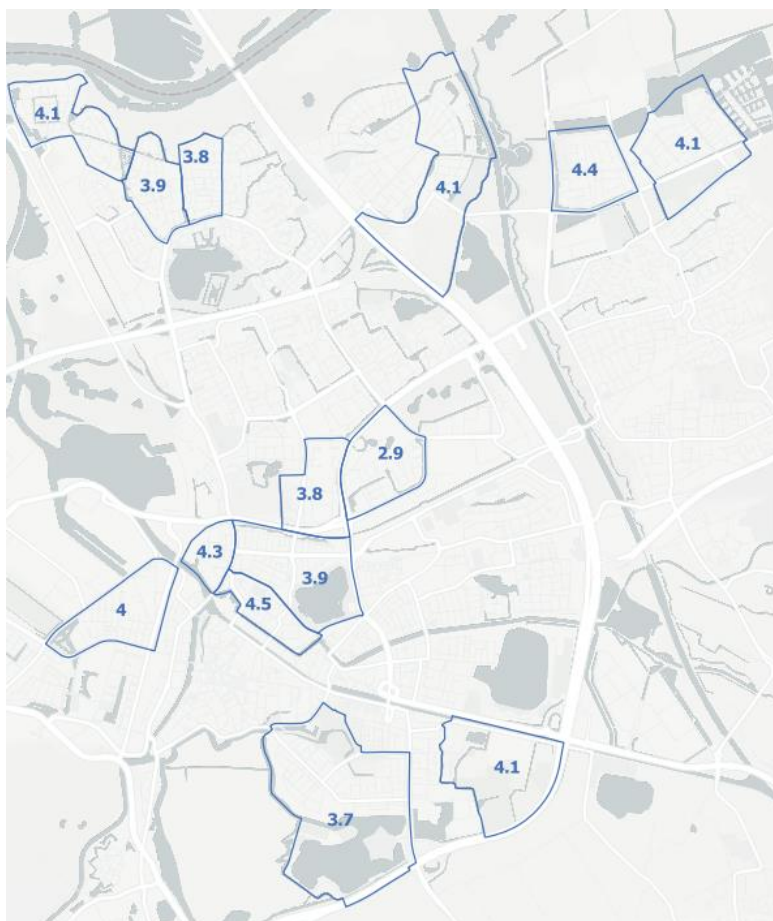


**Figuur 4.44:** Gemiddelde score per buurt voor de stelling 'hoe belangrijk vindt u speelplekken in de buurt waar uw kind (veilig) kan spelen?'. Zichtbaar zijn de buurten met 5 of meer respondenten.

De gezinnen met kinderen uit de survey zijn over het algemeen positief over de mogelijkheden voor kinderen om zich te vermaken in de buurt, zie figuur 4.45 en figuur 4.46. Gemiddeld scoort deze stelling een 4,0. Het opvallendste, als gekeken wordt op buurtniveau, is de lage score in De Herven namelijk een 2,9. Tijdens het invullen van de survey gaven de respondenten al aan hier ontevreden over te zijn. Slechts één klein speeltuintje moet gedeeld worden met een hele nieuwe buurt. De buurt is echter nog volop in ontwikkeling. Rondom de huizen die geënquêteerd zijn wordt nog volop gebouwd. Ook gaf een van de respondenten dat de gemeente hier iets aan gaat doen.

	TNB	NB	N	B	ZB	N
Ik vind dat er genoeg mogelijkheden zijn voor kinderen om zich in mijn buurt te vermaken	3,7	5,6	18,2	35,7	36,8	269

**Figuur 4.45:** Procentuele verdeling op de stelling ik vind dat er genoeg mogelijkheden zijn voor kinderen om zich in mijn buurt te vermaken. N = 269.



**Figuur 4.46:** Gemiddelde score per buurt voor de stelling 'ik vind dat er genoeg mogelijkheden zijn voor kinderen om zich in mijn buurt te vermaken'. Zichtbaar zijn de buurten met 5 of meer respondenten.

In het onderzoek van Karsten en Felder (2016) wordt gesteld dat speelplekken erg afhankelijk zijn van de leeftijd. Vier op de tien kinderen bestempeld de speelplekken als saai. Daarom is gekeken of er een verband is tussen de score die de respondenten hebben gegeven voor de stelling ik vind dat er genoeg mogelijkheden zijn voor kinderen om zich in mijn buurt te vermaken en de gemiddelde leeftijd van de kinderen. Verwacht wordt dat naarmate de leeftijd toeneemt de ouders minder te spreken zijn over de mogelijkheden voor kinderen om zich in de buurt te vermaken. Uit de resultaten, zie bijlage IXe, blijkt dat hoe ouder de kinderen zijn er volgens de respondenten minder mogelijkheden zijn voor hen om zich te vermaken.  $r(268) = -0,193, p = 0,001$ .

In figuur 4.47 is op buurtniveau zichtbaar de scores op de stelling ik vind de plek waar ik nu woon geschikt voor kinderen. Hier is zichtbaar dat de verschillende buurten hoog scoren op deze stelling. Slechts één buurt geeft lager dan een 4 namelijk de Staatslieden buurt. Verdere zaken die opvallen in de kaart zijn de hoge scores in de nieuwbouwbuurten De Hoven (4.8), Broekland (4.7), Empel-oost (4.7) en De Herven (4.9). Ook de oudere buurten dichterbij het stadscentrum scoren hoog zoals De Vliert (4.4), De Muntel (4.6) en Orthenpoort (4.3).



**Figuur 4.47:** Gemiddelde score per buurt voor de stelling 'ik vind de plek waar ik nu woon geschikt voor kinderen om op te groeien'. Zichtbaar zijn de buurten met 5 of meer respondenten.

#### 4.4.5 Aanwezigheid van een sportvereniging

De scores die toegekend worden voor het belang van sportverenigingen voor de verschillende buurten zijn terug te vinden in figuur 4.48. Ook terug te vinden in de kaart zijn de locaties van sportverenigingen zoals tennis-, voetbal-, hockey- en golfclubs. Overall scoort de aanwezigheid van een sportvereniging een 3.6. Hiermee staat de sportvereniging ten opzichte van alle andere gevraagde voorzieningen op een vijfde plek qua score.

Op buurt niveau kennen de buurten De Hoven (3.8) en Broekland (4.1) in De Grote Wielen de waarde belangrijk toe aan de nabijheid van een sportvereniging. In de nabijheid van deze buurten, tussen De Grote Wielen en Rosmalen, is een groot sportcomplex gelegen is waar verschillende sporten kunnen worden beoefend. Zo zijn er voetbalvelden, tennisbanen is er een manege en kan er honkbal, softbal, korfbal en beachvolleybal gespeeld worden. In de binnenstad is zichtbaar dat er minder ruimte is voor sportverenigingen maar toch scoren de buurten Boschveld, De Muntel en De Vliert hoog op deze stelling. Een verklaring hiervoor zou zijn dat respondenten de nabijheid van een sportvereniging ruimer zien dan bijvoorbeeld een school.

Een van de buurten met een lagere score voor de nabijheid van een sportvereniging is de buurt Orthenpoort. Zoals zichtbaar in de kaart bevinden de sportverenigingen zich verder weg van deze buurt en dit is dan ook terug te zien in de score die gegeven is door de respondenten. Vaak werd dit bij het invullen van de survey ook onderschreven door de respondenten. 'Het maakt mij niet uit hoe dichtbij een sportvereniging is, ik breng mijn kinderen er toch met de auto heen', zo gaf een respondent uit de buurt Orthenpoort aan. Dat de score niet echt van invloed lijkt te zijn op de aanwezigheid van een sportvereniging blijkt ook uit de score die de buurten Maasoever, Het Zilverpark en de Staatsliedenbuurt geven. Voor deze buurten bevinden de sportclubs zich verder weg maar toch liggen deze scores dicht bij de waarde 4.0.



**Figuur 4.48:** Gemiddelde score per buurt voor de stelling 'hoe belangrijk vindt u de nabijheid van een sportvereniging?'. Zichtbaar zijn de buurten met 5 of meer respondenten.

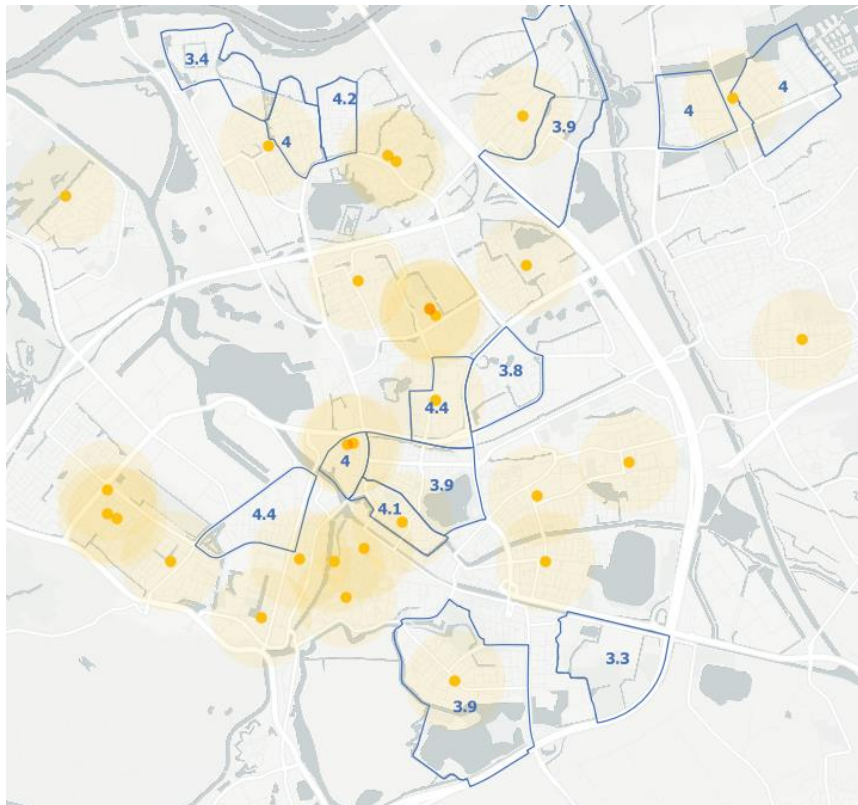
#### Legenda

- Locatie van een tennis-, voetbal-, hockey- of golfclub.

#### 4.4.6 Aanwezigheid van supermarkt


De nabijheid van een supermarkt scoort over het algemeen gemiddeld een 3,9. Als gekeken wordt naar figuur 4.49 waarin de scores voor de nabijheid van een supermarkt worden weer gegeven is opvallend dat in de buurten waar laag gescoord wordt zoals De Meerendonk en Maasoever geen supermarkt gevestigd is. Zelfs niet binnen een straal van 500 meter. In dit geval lijkt het dus zo te zijn dat in buurten waar geen supermarkt te vinden is de gezinnen met kinderen in deze buurt dit ook minder belangrijk vinden.

Verder valt op dat beide buurten in De Grote Wielen eenzelfde score toe kennen namelijk 4.0. Dat beide buurten exact dezelfde score geven is opvallend omdat de locatie van de supermarkt zich precies tussen deze twee buurten in bevindt. Verder geldt voor buurten nabij het stadscentrum, waar ook het aantal supermarkten hoger licht dan in bijvoorbeeld de wijk De Grote Wielen, dat geen hogere score gegeven wordt voor de aanwezigheid van een supermarkt in de buurt dan bijvoorbeeld buurten waar slechts 1 supermarkt in de buurt is.



**Figuur 4.49:** Gemiddelde score per buurt voor de stelling 'hoe belangrijk vindt u de aanwezigheid van een supermarkt in de buurt?'. Zichtbaar zijn ook alle grote supermarkten in de gemeente 's-Hertogenbosch. Zichtbaar zijn de buurten met 5 of meer respondenten.

#### Legenda

 Locatie van een supermarkt met een straal van 500 meter.

#### 4.4.7 Onderzoek naar de buurt

Uit de survey blijkt dat in veel buurten vooraf onderzoek is gedaan of een buurt geschikt was voor kinderen om te wonen, zie figuur 4.50. Vooral in de buurten Zuid (4.0), Empel-oost, De Herven en De Hoven wordt hoog gescoord op de stelling 'toen ik hier kwam wonen heb ik onderzoek gedaan of de buurt geschikt was voor kinderen'. Het lastige van deze stelling is dat er geen onderscheid is gemaakt in respondenten die al op een plek woonden toen ze kinderen kregen. Voor hen is het lastig om onderzoek te doen omdat ze vaak al langer op een bepaalde plek wonen. Ook voor nieuwbouwbuurten is het lastig om vooraf onderzoek te doen. Het is opvallend dat de buurten Empel-oost (3.6), De Hoven (3.5) en De Herven (3.4) echter hoog scoren op de stelling.



**Figuur 4.50:** Gemiddelde score per buurt voor de stelling 'toen ik hier kwam wonen heb ik onderzoek gedaan of de buurt geschikt was voor kinderen'. Zichtbaar zijn ook alle grote supermarkten in de gemeente 's-Hertogenbosch.

## 4.5 Wat voor invloed hebben huizenprijzen op het aantrekken van gezinnen met kinderen

Het aanbod van woningen in 's-Hertogenbosch is schaars en de afgelopen jaren zijn de huizenprijzen alleen maar gestegen. Het tekort aan aanbod wordt mede veroorzaakt door particuliere beleggers die steeds meer investeren in vastgoed (ter Haar, 2018). Steden als 's-Hertogenbosch zijn populaire steden om in vastgoed te beleggen. De gemiddelde prijs van een koophuis in de gemeente 's-Hertogenbosch is nu gemiddeld 305.000 euro (CBS StatLine, 2017). Landelijk bedraagt de gemiddelde prijs van een koophuis nu 273.000 (NVM, 2018), hiermee ligt het gemiddelde van de gemeente 's-Hertogenbosch boven het landelijk gemiddelde. De gemiddelde woningwaarde verschilt per buurt. Zo zijn er dure buurten, maar ook goedkopere buurten. Het verschil met 5 jaar geleden is groot. Destijds werd de volgende stap in een levensfase pas genomen als het eigen huis verkocht was. Nu is dit juist omgekeerd. Mensen zijn actief op zoek naar een nieuw huis. Factoren die hierbij helpen zijn onder andere de sterke economie en de lage hypotheekrente. Dat het goed gaat met de huizenmarkt blijkt ook uit het feit dat ruim een kwart van de woningen boven de vraagprijs wordt verkocht, aldus de NVM (2018). In figuur 4.51 is de gemiddelde woningwaarde zichtbaar van de buurten waar in de survey meer dan 5 respondenten hebben meegedaan.

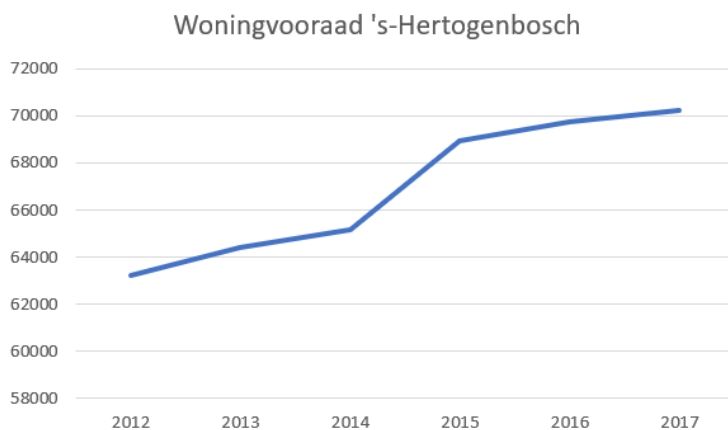
Ten opzichte van 2016 zijn de gemiddelde huizenprijzen in 's-Hertogenbosch met maar liefst 18 procent gestegen (Dynamis, 2017). Dynamis (2017) stelt dat het woningaanbod daalt. Dit komt de betaalbaarheid van huizen niet ten goede. In januari 2018 stonden slechts 704 woningen te koop, een daling van 21 procent ten opzichte van een jaar eerder.



**Figuur 4.51:** Overzicht van de gemiddelde woningwaarde per buurt. Dit getal is gebaseerd op de gemiddelde WOZ-waarden (CBS StatLine, 2017). Zichtbaar zijn de buurten met 5 of meer respondenten.

#### 4.5.1 Nieuwbouw

Factoren die genoemd worden als oorzaak voor de tekorten aan woningen zijn een toename van de trek naar de stad en een toename in de vraag naar huizen na de crisis (Hekwolter, Nijskens, & Heeringa, 2017). Als oplossing wordt er door verschillende deskundigen geopperd meer huizen te bouwen om de tekorten op te vangen (ter Haar, 2018). Dit is gedaan in 's-Hertogenbosch door onder andere de komst van 3 VINEX-wijken. Deze nieuwbouwwijken hebben veel gezinnen met kinderen aangetrokken. De nieuwbouw is terug te zien in de woningvoorraad. Ten opzichte van 2012 is het aantal woningen in de gemeente 's-Hertogenbosch toegenomen met 11 procent (CBS, StatLine 2017), zie figuur 4.52.



**Figuur 4.52:** Woningvoorraad in de gemeente 's-Hertogenbosch (CBS StatLine, 2017).

#### 4.5.2 Het vinden van een nieuwe woning

Dat het lastig is om een woning te vinden laat ook de survey zien. In de survey is de stelling 'het is gemakkelijk om in 's-Hertogenbosch een woning te vinden die aan mijn eisen voldoet' voorgelegd aan de respondenten. De gemiddelde scores op deze stelling per buurt zijn terug te zien in figuur 4.53. Wat hierbij opvalt is dat bij buurten die dichterbij het stadscentrum liggen de gemiddelde score 3 of lager is. Bij de buurten verder van het stadscentrum liggen de gemiddelde scores, op een na, boven de 3. Hieruit blijkt dat gezinnen met kinderen die dichterbij de stad meer moeite hebben met het vinden van een woning die aan hun eisen voldoet. Zo gaf een respondent tijdens het invullen van de survey in de buurt De Vliert aan dat er in 's-Hertogenbosch weinig echt leuke buurten waren. 'Je hebt wel een aantal leuke straatjes maar daar is het weer lastig om voor een acceptabele prijs een woning te bemachtigen'.

In de literatuur wordt door Karsten & Felder (2016) gesteld dat het sociale kapitaal belangrijk is voor het sneller vinden van een nieuwe woning. Naarmate je langer op een plek woont ken je meer mensen en zou het makkelijker zijn om een nieuwe woning te vinden. Dit is getoetst door te kijken naar de correlatie tussen het aantal jaar dat een respondent in de gemeente 's-Hertogenbosch woont en de stelling 'ik vind het gemakkelijk om in de gemeente 's-Hertogenbosch een woning te vinden die aan mijn eisen voldoet'. Hieruit kwam dat het resultaat niet significant is en dus toeval kan zijn. Daarnaast is er nauwelijks sprake van een verband. Het is dus niet zo dat gezinnen met kinderen die langer in Den Bosch wonen minder moeite hebben met het vinden van een nieuwe woning. Zie bijlage IXf voor de SPSS output.  $r(268) = -0,089$ ,  $p = 0,144$ .



**Figuur 4.53:** Gemiddelde score per buurt voor de stelling 'het is gemakkelijk om in 's-Hertogenbosch een woning te vinden die aan mijn eisen voldoet'. Zichtbaar zijn de buurten met 5 of meer respondenten.

#### 4.5.3 Verschillen hoge en lage gemiddelde woningwaarde

Als een vergelijking wordt gemaakt van de demografische eigenschappen van een buurt met een hoge gemiddelde woningwaarde (De Herven) en een buurt met een lage gemiddelde woningwaarde (Boschveld), zie figuur 4.54, dan zijn er een aantal aspecten die in dit geval opvallen. Een lagere gemiddelde woningwaarde trekt een lager gemiddeld inkomen aan. De buurt met een lagere gemiddelde woningwaarde trekt een hoger percentage huishoudens met een laag inkomen aan. De buurt met een lagere gemiddelde woningwaarde trekt een hoger percentage niet westerse allochtonen aan. Het percentage huishoudens met kinderen is lager in de buurt met een lagere gemiddelde woningwaarde. Een lagere gemiddelde woningwaarde zorgt ervoor dat er minder gezinnen met kinderen in de buurt wonen.

	De Herven	Boschveld
Aantal inwoners	800	3040
Percentage 0 tot 14 jaar	22,6	14,9
Percentage 15 tot 24 jaar	5,7	12,9
Aantal huishoudens	310	1645
Percentage huishoudens met kinderen	39	25
Percentage niet westerse allochtonen	3,7	31,3
Gemiddelde woningwaarde	€479.000	€163.000
Gemiddeld inkomen	€403.000	€227.000
Percentage huishoudens met een laag inkomen	1,0	18,0

**Figuur 4.54:** Demografische eigenschappen van een buurt met een hoge gemiddelde woningwaarde en een buurt met een lage gemiddelde woningwaarde.

#### **4.5.4 De invloed van de gemiddelde woningwaarde op een buurt**

Om na te gaan wat de invloed van de gemiddelde woningwaarde op een buurt is worden verschillende gegevens met de gemiddelde woningwaarde getoetst. Hiervoor is van alle buurten in de gemeente 's-Hertogenbosch de volgende data verzameld: de gemiddelde woningwaarde, het percentage huishoudens met kinderen, het percentage niet westerse allochtonen, het gemiddeld inkomen en het percentage huishoudens met een laag inkomen (CBS StatLine, 2017). Buurten waar geen gezinnen met kinderen wonen zijn niet meegenomen in de analyse.

Uit de analyses blijkt onder andere dat hoe hoger de gemiddelde woningwaarde hoe hoger het percentage gezinnen met kinderen. Hier is sprake van een matig verband. Verder blijkt dat hoe hoger de gemiddelde woningwaarde, hoe lager het percentage huishoudens met een laag inkomen en hoe hoger de gemiddelde woningwaarde, hoe hoger het gemiddeld inkomen. Voor beide geldt een sterk verband. Tot slot blijkt naarmate de gemiddelde woningwaarde in een buurt toeneemt het percentage niet westerse allochtonen lager is. Hiervoor geldt een laag verband.

## 5. Conclusie & aanbevelingen

### 5.1 Conclusie

Wat verklaart de populariteit van bepaalde buurten voor gezinnen met kinderen in 's-Hertogenbosch om daar te wonen?'

Gezinnen met kinderen hebben altijd al in de gemeente 's-Hertogenbosch gewoond. Populaire buurten in de gemeente 's-Hertogenbosch waar veel kinderen wonen zijn: De Kruiskamp, Broekland en De Hoven. Het is opvallend dat juist in deze buurten veel gezinnen met kinderen wonen omdat deze buurten onderling veel van elkaar verschillen. Zo wonen in De Kruiskamp bijvoorbeeld meer huishoudens met een laag inkomen, meer niet-westerse allochtonen en is de gemiddelde woningwaarde lager dan in beide andere wijken. Verder zijn de buurten Broekland en De Hoven onderdeel van een VINEX-wijk en is De Kruiskamp een oudere buurt die in de jaren 60 is gebouwd. Als een vergelijking gemaakt wordt tussen 2003 en nu zijn op buurtniveau weinig verschillen te zien. De binnenstad was in 2003 ook al een plek waar in vergelijking met de overige buurten weinig gezinnen met kinderen wonen. Gemeentelijke herindelingen en uitbreiding hebben ervoor gezorgd dat het aantal gezinnen met kinderen in de gemeente 's-Hertogenbosch in de loop der jaren is toegenomen. Dit komt mede doordat het negatieve beeld van de stad in de loop der jaren is veranderd.

Uit het onderzoek is gebleken dat de populariteit verklaard wordt door verschillende factoren waaronder: de kwaliteit van de woonlocatie, de aanwezigheid van voorzieningen, werkgelegenheid, kenmerken van de woning, prijsniveau, imago, ligging van een buurt en de bekendheid van een bepaalde plek. Ook de overheid kan middels de keuze voor bepaalde VINEX-locaties, herstructureringsprojecten of de locatie van bepaalde voorzieningen invloed uitoefenen op de plekken waar gezinnen met kinderen gaan wonen.

Zo blijkt de ligging ten opzichte van het stadscentrum invloed te hebben op het aantal gezinnen met kinderen. Verder van het stadscentrum af zijn meer buurten te vinden met een hoger percentage gezinnen met kinderen. Ook de samenstelling van een buurt is speelt een belangrijke rol als het gaat om populariteit. Door de respondenten wordt aangegeven dat zij het belangrijk te vinden om met gelijkgestemden te wonen. Vrijwel alle buurten scoren hoog voor deze stelling. Verder blijkt dat mannen het belangrijker vinden om in een omgeving te wonen met gelijkgestemden dan vrouwen.

De belangrijkste reden om te kiezen voor een bepaalde buurt is of een buurt de respondenten aanspreekt. Dichter bij het stadscentrum is vooral de nabijheid van alle belangrijke voorzieningen de belangrijkste reden. Dit is opvallend omdat de gemeente 's-Hertogenbosch steeds meer inzet op het belang van kleine winkelcentra. De gemeente ziet deze winkelcentra als belangrijke factor voor de leefbaarheid van een bepaald gebied. Dit komt echter niet terug als belangrijkste reden om te kiezen voor een buurt in de overige wijken.

Nieuwbouw blijft populair onder gezinnen met kinderen. Dit is onder andere terug te zien in cijfers van het CBS. Ook het soort huis speelt hierin een belangrijke rol. Uit het onderzoek komt naar voren dat het soort huis vooral als reden wordt genoemd om voor een bepaalde buurt te kiezen in nieuwbouwbuurten. De tevredenheid in nieuwbouwbuurten is hoog. Verder valt op dat wanneer respondenten zouden verhuizen dit in nieuwbouwbuurten vooral naar een dorp zou zijn. In de andere buurten blijft de stad de favoriete woonplek. De gezinnen zijn ook zeer tevreden over de huidige woonlocatie. Gemiddeld wordt hiervoor een 8,1 gegeven. Uit de data blijkt dat er geen buurten zijn die beduidend slechter scoren.

Verders spelen voorzieningen een belangrijke rol voor populaire buurten met kinderen. De belangrijkste voorzieningen voor de gezinnen zijn volgens de survey: speelplekken, groenvoorziening en een school. De locatie van een voorziening heeft niet direct invloed op of iets als belangrijk wordt ervaren. Zo blijkt uit het onderzoek dat enkele buurten waar niet direct een school, supermarkt of sportvereniging in de nabijheid te vinden is toch hoog scoren als het gaat om het belangrijk vinden. Als gekeken wordt naar de kenmerken van buurten die een school in de buurt de hoogste score hebben gegeven bestaan de respondent hier vooral uit hoogopgeleiden. Verder wordt de nabijheid van een groenvoorziening belangrijker gevonden dan het dicht bij werk wonen. Werk wordt steeds minder belangrijk als het gaat om het kiezen voor een bepaalde buurt. Er is niet een bepaalde buurt waar respondenten overheersend werk als belangrijkste reden hebben om te kiezen voor een buurt. Ook over de speelmogelijkheden voor kinderen zijn de respondenten tevreden en geven hiervoor een hoge score. Uit het onderzoek blijkt dat hoe ouder de kinderen zijn er volgens de respondenten minder mogelijkheden zijn voor hen om zich te vermaken. Hier is wel sprake van een zwak verband. Dat nieuwbouw niet altijd direct zorgt voor hoge waarderingen voor genoeg vermaak voor kinderen blijkt uit het feit dat in De Herven de laagste score wordt gegeven als het gaat om genoeg mogelijkheden tot vermaak voor de kinderen. Deze nieuwbouwbuid kent slechts één speelplek en de respondenten geven aan hier niet tevreden mee te zijn.

Ook de gemiddelde woningwaarde heeft invloed op de populariteit van buurten onder gezinnen met kinderen. Dit is echter een factor waar gezinnen met kinderen weinig invloed op hebben. Zo blijkt dat hoe hoger de gemiddelde woningwaarde is hoe hoger het percentage huishoudens met kinderen. De gemiddelde woningwaarde heeft ook invloed op het soort gezinnen dat er komt wonen. Zo zorgt een hoge gemiddelde woningwaarde voor een lager percentage niet-westerse allochtonen en een lager percentage huishoudens met een laag inkomen. Voor gezinnen met kinderen is het lastig om een woning te vinden in de gemeente 's-Hertogenbosch die aan hun eisen voldoet. Dit geldt vooral voor buurten rondom het stadscentrum. Een belangrijke rol hierbij speelt de hoeveelheid economisch kapitaal, sociaal kapitaal en culturele kapitaal. Uit het onderzoek blijkt echter dat de woonduur in de gemeente 's-Hertogenbosch geen invloed heeft op het feit of er makkelijker een woning gevonden kan worden.

## 5.2 Aanbevelingen

In deze paragraaf zullen enkele aanbevelingen gedaan worden die naar aanleiding van het onderzoek naar voren zijn gekomen.

Het is belangrijk voor gemeentes om rekening te houden met de woonwensen van gezinnen met kinderen. Wanneer hier geen rekening mee gehouden wordt zullen gezinnen met kinderen wegtrekken uit bepaalde buurten. Dit terwijl kinderen juist essentieel zijn voor de leefbaarheid van een gebied

Speelvoorzieningen worden door de respondenten als de belangrijkste voorziening gezien. Mede hierom is het belangrijk om bij de inrichting van een buurt meer rekening te houden met de leeftijd van de kinderen die er wonen. Uit de survey bleek dat respondenten vonden dat naarmate de kinderen ouder worden er minder mogelijkheden zijn om zich te vermaken in de buurt. Een mogelijke oplossing hiervoor zou zijn om samen met de kinderen/jeugdigen uit de buurt te kijken wat voor soort (speel)voorzieningen hen aanspreekt. Op deze manier worden de wensen beter afgestemd op het aanbod. Daarnaast voorkomen betere mogelijkheden tot vermaak verveling en eventuele overlast. Belangrijk is dan ook om dit vanaf het begin af aan goed aan te pakken. Zo laat de survey zien dat in de nieuwbouwbuurt in De Herven gezinnen ontevreden zijn over de mogelijkheden voor kinderen om zich te vermaken. De speelplek wordt als te klein ervaren voor het vele aantal gezinnen dat er woont.

### EVENTUEEL NAAMSWIJIGING OM IMAGO TE VERBETERN.

Om een neerwaartse spiraal te voorkomen is destijds een groot aantal maatregelen getroffen: er is groot onderhoud aan de woningen gepleegd, zowel aan de binnen- als aan de buitenkant. Er is openbaar groen aan privé-groen toegevoegd en hier en daar is de wegenstructuur verlegd. Ten slotte zijn de namen van de 5e tot en met de 10e Hambaken gewijzigd met het doel de wijk te ontdoen van het negatieve imago dat inmiddels was ontstaan.

## 6. Reflectie

In dit hoofdstuk zal gereflecteerd worden op verschillende onderdelen tijdens het doorlopen proces.

Een punt dat ik verkeerd heb ingeschat was het verspreiden van de survey. Ik had verwacht dat het makkelijk zou zijn om snel aan respondenten te komen door de survey online te delen. Er bleken weinig middelen beschikbaar te zijn om de survey online onder de aandacht te brengen. Hierdoor moest overgegaan worden op een andere strategie om aan het aantal benodigde respondenten te komen. Het afnemen van de survey is een tijdrovende klus geweest. Een volgende keer zou ik hier eerder mee beginnen omdat ik merkte dat ik voor het uitwerken toch echt de resultaten nodig had. Het langs de deuren gaan en direct vragen of mensen mee wilden doen aan de survey was een goed alternatief omdat zo het invullen niet 'vergeten' werd. Bij de derde dag enquêteren zijn er ook briefjes en linkjes achter gelaten met het verzoek of de survey zou kunnen worden ingevuld. Dit omdat veel mensen aangaven wel mee te willen doen maar geen tijd hadden op het moment van benaderen. Deze extra manier om respondenten te bereiken is ook terug te zien in de respons.

Verder zijn contacten die je verder kunnen helpen erg belangrijk. Zelf heb ik enkele contacten van het provinciehuis, Jeroen Bosch Ziekenhuis, HAS Hogeschool benadert en is Facebook en LinkedIn ingezet om de survey te promoten. Dit leidde tot meer spreiding in de survey dan wanneer je langs de deuren gaat en vooral respondenten uit dezelfde buurt in je databestand krijgt. Ook tijdens het enquêteren kreeg ik hulp aangeboden van een respondent. Zo gaf ik aan dat ik geprobeerd had of scholen wilden meewerken met het verspreiden van de survey, maar dat zij geen medewerking wilden verlenen. Als tip voor een volgende keer gaf zij aan om een aparte survey op te stellen waar ook de school vragen in kan zetten. Zo zit er voor een school nog een voordeel aan het uitzetten van een survey. Wel moet hiermee tijdig gestart worden omdat je afhankelijk wordt van de school.

Ook ben ik erachter gekomen dat het opstellen van een goede survey lastig is. Tijdens het enquêteren kwam ik er achter dat sommige vragen niet helemaal scherp opgesteld zijn. Hierdoor krijg je weinig verschil in resultaten of niet het resultaat waar je vooraf op gehoopt had.

Een ander punt is dat niet altijd alle groepen even goed vertegenwoordigd waren. Zo had een grote meerderheid van de respondenten een koophuis, was het merendeel vrouw en was er slechts een kleine groep laagopgeleiden. Meer diversiteit in de groep respondenten zou voor het onderzoek beter zijn geweest. Als het gaat om de survey was wellicht de term buurt niet altijd even duidelijk. Dit zorgt ervoor dat er door de respondenten anders gedacht kan worden over het gebied dat als buurt wordt bestempeld en dus ook de scores hiervoor anders zouden zijn (Van der Wouw, 2011).

Ook bleek in sommige gevallen dat de respondenten niet echt nagedacht hadden over de vragen die gesteld werden. Door de vraag te stellen werd bijvoorbeeld aangegeven een bepaalde voorziening wel belangrijk te vinden, maar dat er geen rekening mee is gehouden als het gaat om het kiezen van een bepaalde buurt. Dit maakt het soms lastig om aan te geven wat nu de populariteit van een bepaalde buurt verklaart.

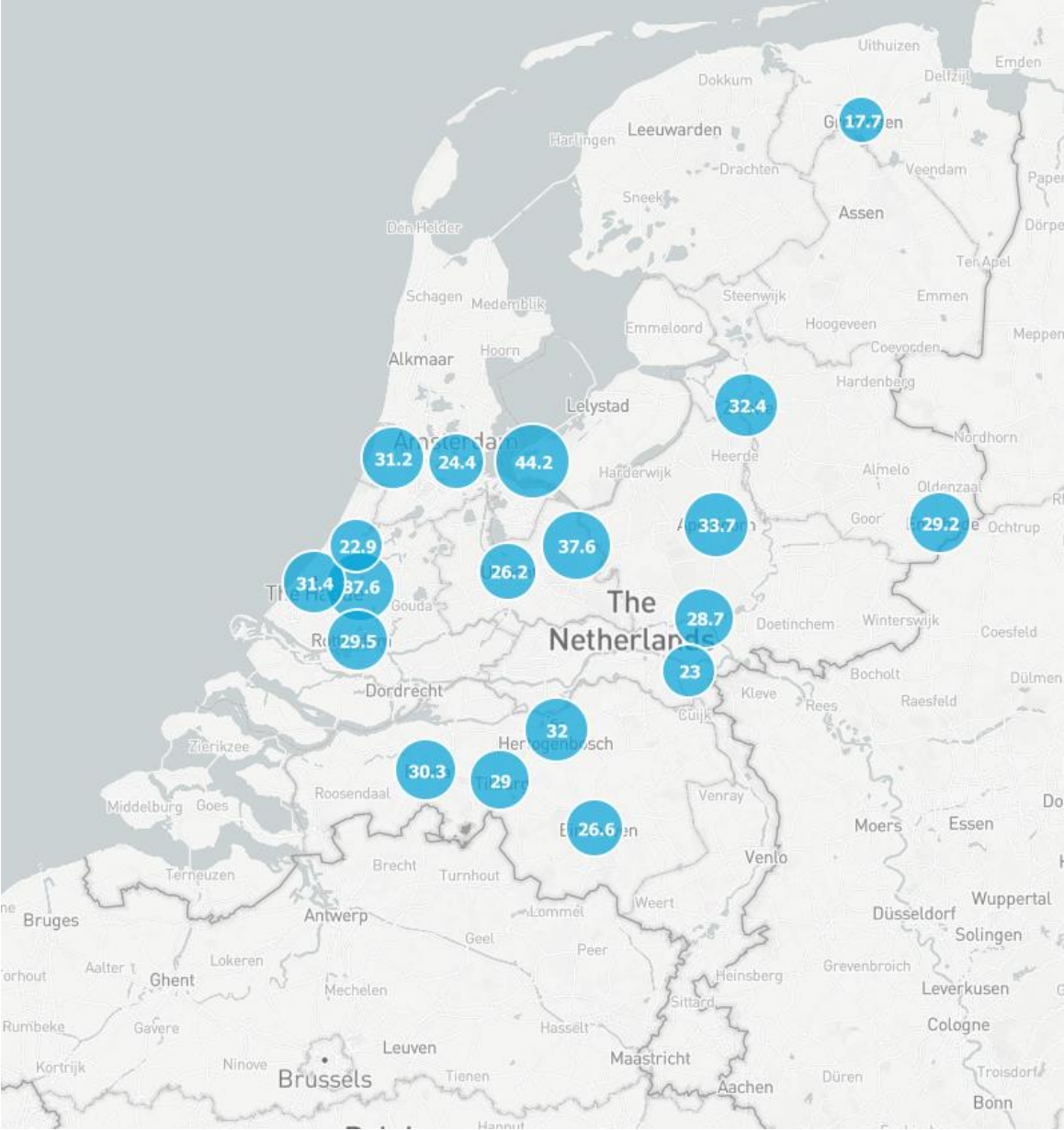
## 7. Bibliografie

- Alders, M. (2004). Demografie van gezinnen. <https://www.cbs.nl/NR/rdonlyres/72FF3987-0D79-488E-9CC0-031017DD377F/0/2003k4b15p031art.pdf>, geraadpleegd op 21 maart 2018.
- ANS Verkeer & Ruimte. (N.b.). Daily Urban System. <https://www.ans-verkeerenruimte.nl/projecten/nmca/40-daily-urban-system>, geraadpleegd op 22 juni 2018.
- Berg, L. van den (1986). *Urban Systems in a dynamic society*.
- Bodd, J., & Hofman, J. (1999, juli). THUIS IN DE BUURT, Leefbaarheid en de behoeftenloopbaan van bewoners. <http://www.rodewouw.nl/assets/documents/versie-thuis-in-de-buurt-januari-03.pdf>, geraadpleegd op 30 maart 2018.
- Bossche encyclopedie. (N.b.). West. [http://www.bossche-encyclopedie.nl/overig/wijken,%20buurten/west%20\(algemeen\).htm](http://www.bossche-encyclopedie.nl/overig/wijken,%20buurten/west%20(algemeen).htm), geraadpleegd op 20 april 2018.
- Boterman, W., & Karsten, L. (2015). De opmars van het stadsgezin. In F. van Dam (Ed.), *De stad: magneet, roltrap en spons* (pp. 118-127). Den Haag: PBL.
- Bourdieu, P. (1984). *Distinction: A social critique of taste*. Cambridge: Harvard University Press.
- Bouw, C., & Karsten, L. (2004). *Stadskinderen; verschillende generaties over de dagelijkse strijd om ruimte*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- BPD. (N.b.). Middelgrote steden steeds meer in trek. <https://www.bpd.nl/actueel/nieuws/middelgrote-steden-steeds-meer-in-trek>, geraadpleegd op 6 maart 2018.
- CBS. (2016a, september 12). PBL/CBS prognose: Groei steden zet door. <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2016/37/pbl-cbs-prognose-groei-steden-zet-door>, geraadpleegd op 7 maart 2018.
- CBS. (2016b, 9 juni). Meer jonge gezinnen verlaten de stad. <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2016/23/meer-jonge-gezinnen-verlaten-de-stad>, geraadpleegd op 7 maart 2018.
- CBS. (2016c). PBL/CBS Regionale bevolkings- en huishoudensprognose 2016–2040: sterke regionale verschillen. <https://www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2016/37/pbl-cbs-regionale-prognose-2016-2040>, geraadpleegd op 19 maart 2018.
- CBS. (2016d, 25 juni). Vinex-wijken zijn relatief rijk en kinderrijk. <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2016/25/vinex-wijken-zijn-relatief-rijk-en-kinderrijk>, geraadpleegd op 25 mei 2018.
- CBS. (2017). Wijk- en buurtkaart 2017. <https://www.cbs.nl/nl-nl/dossier/nederland-regionaal/geografische%20data/wijk-en-buurtkaart-201>, geraadpleegd op 30 maart 2018.
- CBS. (2017b). Kaart van 100 meter bij 100 meter met statistieken. <https://www.cbs.nl/nl-nl/dossier/nederland-regionaal/geografische%20data/kaart-van-100-meter-bij-100-meter-met-statistieken>, geraadpleegd op 30 maart 2018.
- CBS StatLine. (2016). Samenstelling huishoudens. <http://statline.cbs.nl/Statweb/publication/?VW=T&DM=SLNL&PA=71487NED&D1=0%2C4%2C8%2C12&D2=0-6&D3=0&D4=0%2C4%2C9%2C12-13&HD=160426-1245&HDR=T&STB=G1%2CG2%2CG3>, geraadpleegd op, 20 maart 2018.
- CBS StatLine. (2017). Regionale kerncijfers Nederland. <http://statline.cbs.nl/Statweb/publication/?DM=SLNL&PA=70072ned>, geraadpleegd op 20 februari 2018.
- Claassens, J., Koomen, E. (2017) Steden blijven verdichten. *ROM* 35(9): 18-25.
- De Groot, C., Dam, F. v., & Amsterdam, H. v. (2015). Stedelijke woonvoorkeuren. Den Haag: Planbureau van de Leefomgeving; de stad: magneet, roltrap en spons, blz 128-136.
- De Groot, H., G. Marlet, C. Teulings & W. Vermeulen (2010). *Stad en land*. <https://www.cpb.nl/sites/default/files/publicaties/download/bijz89.pdf>, geraadpleegd op 30 maart 2018.
- De Nederlandsche Bank. (2017). De woningmarkt in de grote steden. [https://www.dnb.nl/binaries/OS%20Huizenmarkt\\_tcm46-358879.pdf](https://www.dnb.nl/binaries/OS%20Huizenmarkt_tcm46-358879.pdf), geraadpleegd op 20 maart 2018.
- De Vries, S. & van Veenendaal, W. (2012, april 12). Belang van buitenspielen. <https://www.kennisbanksportenbewegen.nl/?file=5125&m=1445255387&action=file.download>, geraadpleegd op 4 juni 2018
- Dynamis. (2017). Sprekende Cijfers Woningmarkten Q4 's-Hertogenbosch. <https://dynamis.nl/uploads/media/25/global/SCWQ4%202017/SCW%202017%20Q4%20s-Hertogenbosch.pdf>, geraadpleegd op 22 maart 2018.
- Fielding, A. J. (1992). Migration and social mobility: South East England as an escalator region. *Regional studies*, 26(1), 1-15.
- Fischer, T., & Julsing, M. (2014). *Onderzoek doen!: kwantitatief en kwalitatief onderzoek*. Noordhoff.

- Frankowski, A., Van der Steen, M., Meijer, A. J., & Van Twist, M. (2015). De Publieke Waarde (n) van Open Data. [https://www.nsob.nl/wp-content/uploads/2015/11/NSOB-15-17-DT\\_Publieke-Waarde-web-DEF.pdf](https://www.nsob.nl/wp-content/uploads/2015/11/NSOB-15-17-DT_Publieke-Waarde-web-DEF.pdf), geraadpleegd op 22 maart 2018.
- Galle, M., Dam, F. V., Peeters, P., Pols, L., Ritsema van Eck, J., Segeren, A., & Verwest, F. (2004). Duizend dingen op één dag. *Rotterdam, NAI Uitgevers*.
- Gemeente 's-Hertogenbosch. (N.b.). Wijken in 's-Hertogenbosch. <https://www.s-hertogenbosch.nl/wijken.html>, geraadpleegd op 7 maart 2018.
- Gemeente 's-Hertogenbosch. (N.b.). Ruimtelijke Structuurvisie Stad tussen Stromen. [https://www.s-hertogenbosch.nl/fileadmin/Website/Inwoner/Bouwen\\_wonen/Bestplannen/Stad\\_Tussen\\_Stromen.pdf](https://www.s-hertogenbosch.nl/fileadmin/Website/Inwoner/Bouwen_wonen/Bestplannen/Stad_Tussen_Stromen.pdf), geraadpleegd op 30 juni 2018.
- Gemeente 's-Hertogenbosch. (2014). Bevolkingsprognose 's-Hertogenbosch 2013-2030. [https://www.wijkmolenhoek.nl/inc/media/inhoud/downloads/bevolkingsprognose\\_2013-2030-2.pdf](https://www.wijkmolenhoek.nl/inc/media/inhoud/downloads/bevolkingsprognose_2013-2030-2.pdf), geraadpleegd op 20 april 2018.
- Gemeente 's-Hertogenbosch. (2016). Wijk- en buurtmonitor. <https://www.s-hertogenbosch.nl/wijkenbuurtmonitor.html>, geraadpleegd op 22 april 2018.
- Jantje Beton. (2018). <https://jantjebeton.nl/uploads/downloads/onderzoek-buitenspelen-2018-5b150b8761733.pdf>, geraadpleegd op 20 juni 2018.
- Julen, J. (2017). Steeds meer jonge gezinnen verlaten de hoofdstad. <https://www.trouw.nl/home/steeds-meer-jonge-gezinnen-verlaten-de-hoofdstad~a3f5e258/>, geraadpleegd op 5 maart 2018.
- Karsten, L., Reijndorp, A., & van Zwaard, J. (2006). Smaak voor de stad. Een studie naar de stedelijke woonvoorkeur van gezinnen.
- Karsten, L. (2014). Stad 3.2 of hoe gezinnen de stad opnieuw uitvinden. *Stedebouw & Ruimtelijke Ordening*, 95.
- Karsten, L. (2017). Ruimte voor kinderen in de stad. <https://www.ivn.nl/groen-doet-goed/nieuws/ruimte-voor-kinderen-in-de-stad>, geraadpleegd op 20 maart 2018
- Karsten, L., & Felder, N. (2016). De nieuwe generatie stadskinderen; ruimte maken voor opgroei. Rotterdam: Marcel Witvoet, nai010 uitgevers.
- Kennisplatform Verkeer en Vervoer. (2008). Inspiratie voor kindvriendelijke wijken. <https://www.ruimtevoor.nl/sharedspace/publicaties/Rapportages/2008-05%20KennisplatformVV%20%20Inspiratie%20kindvriendelijke%20wijken.pdf>, geraadpleegd op 21 maart 2018.
- Kleinhans, R. (2005), *Sociale implicaties voor herstructurering en herhuisvesting*. Sustainable Urban Areas, vol. 6. Delft: Delft University Press. P.3-10, p.15
- Knol, F. (2005). Wijkkwaliteiten. [https://www.scp.nl/Publicaties/Alle\\_publicaties/Publicaties\\_2005/Wijkkwaliteiten](https://www.scp.nl/Publicaties/Alle_publicaties/Publicaties_2005/Wijkkwaliteiten), geraadpleegd op 3 juni 2018.
- Laerd statistics. (N.b.). Spearman's Rank-Order Correlation. <https://statistics.laerd.com/statistical-guides/spearmans-rank-order-correlation-statistical-guide.php>, geraadpleegd op 10 juni 2018.
- Lörzing, H., Klemm, W., Leeuwen, M. V., & Soekimin, S. (2006). Vinex! Een morfologische verkenning. Rotterdam, Netherlands: NAI Publishers.
- Marlet, G. (2009). De aantrekkelijke stad; Moderne locatietheorieën en de aantrekkingskracht van Nederlandse steden. Nijmegen: VOC Uitgevers.
- Manting, D. & Van Dam, F. (N.b.). Demografische ontwikkelingen in stedelijke regio's. [https://www.researchgate.net/profile/Dorien\\_Manting/publication/281272458\\_Reflectie\\_Demografische\\_ontwikkelingen\\_in\\_stedelijke\\_regio's/links/55ddd09c08ae79830bb57d52.pdf](https://www.researchgate.net/profile/Dorien_Manting/publication/281272458_Reflectie_Demografische_ontwikkelingen_in_stedelijke_regio's/links/55ddd09c08ae79830bb57d52.pdf) geraadpleegd op 19 maart 2018
- Mclave, J.T., Benson, G.B., Sincich, T., & Knyppstra, S. (2014). *Statistiek, een inleiding* (11<sup>e</sup> druk). Amsterdam: Pearson.
- N.b. (2013, oktober 9). Meest Gastvrije Stad 2013. <http://www.meestgastvrijestad.nl/rapporten/2013%20Meest%20Gastvrije%20Stad%20rapport.pdf>, geraadpleegd op 6 maart 2018.
- NVM. (2018). ANALYSE WONINGMARKT. <https://www.nvm.nl/marktinformatie/marktinformatie>, geraadpleegd op 3 juni 2018.
- Ossokina, I., Ji, X., de Groot, H. L. F., & Teulings, C. N. (2014). Agglomeratie, transportinfrastructuur en welvaart. *CPB Policy Brief*, 10.
- PBL. (2010). Nieuwbouw, verhuizingen en segregatie. [https://www.rivm.nl/bibliotheek/digitaaldepot/Nieuwbouw\\_WEB.pdf](https://www.rivm.nl/bibliotheek/digitaaldepot/Nieuwbouw_WEB.pdf), geraadpleegd op 1 juni 2018

- Planbureau voor de Leefomgeving. (2015). DE STAD: MAGNEET, ROLTRAP EN SPONS. [http://www.pbl.nl/sites/default/files/cms/publicaties/PBL\\_2015\\_De%20stad\\_magneet,%20roltrap%20en%20spons\\_1610.pdf](http://www.pbl.nl/sites/default/files/cms/publicaties/PBL_2015_De%20stad_magneet,%20roltrap%20en%20spons_1610.pdf), geraadpleegd op 22 maart 2018
- Rosenbloom, S., & Burns, E. (1995). Why working women drive alone: implications for travel reduction programs. *Transportation Research Record*, nr. 1459, 35-41.
- Ruimtevolk. (2015). Midsize NL. [https://ruimtevolk.nl/wp-content/uploads/sites/115/2016/02/Midsize-NL\\_web\\_def.pdf](https://ruimtevolk.nl/wp-content/uploads/sites/115/2016/02/Midsize-NL_web_def.pdf), geraadpleegd op 5 maart 2018.
- SPSS Handboek. (N.b.). Hoe Interpreteer je Correlatie in SPSS. <https://spsshandboek.nl/interpretatie-correlatie-spss/>, geraadpleegd op 15 juni 2018.
- Ter Haar, W. (2018, april 7). Regionale huizenmarkt gaat richting het kookpunt; beleggers verpesten de markt. <https://www.bd.nl/den-bosch-e-o/regionale-huizenmarkt-gaat-richting-het-kookpunt-beleggers-verpesten-de-markt~a61c7af5/>, geraadpleegd op 3 juni 2018.
- Terra Incognita. (N.b.). Vinex-locatie Empel (fase 3). <http://terra-i.nl/empel.html>, geraadpleegd op 23 mei 2018.
- Turner, T., & Niemeier, D. (1997). Travel to work and household responsibility: new evidence. *Transportation*, 24(4), 397-419.
- United Nations. (2014). World Urbanization Prospects: The 2018 Revision. <https://esa.un.org/unpd/wup/Publications/Files/WUP2018-KeyFacts.pdf>, geraadpleegd op 23 mei 2018.
- Van Arendonk, W. (2010). Gezin in de stad. [https://thesis.eur.nl/pub/10312/0601\\_MCD6\\_Arendonk.pdf](https://thesis.eur.nl/pub/10312/0601_MCD6_Arendonk.pdf), geraadpleegd op 10 juni 2018.
- Van den Beuken, F. (2016). Van uitdijen naar verdichten. <http://www.ruimtevoordestad.nl/2016/03/24/van-uitdijen-naar-verdichten/>, geraadpleegd op 20 juni 2018.
- Van der Klis, M. (2013). Gezinnen onderweg. [https://www.scp.nl/Publicaties/Alle\\_publicaties/Publicaties\\_2013/Gezinnen\\_onderweg](https://www.scp.nl/Publicaties/Alle_publicaties/Publicaties_2013/Gezinnen_onderweg), geraadpleegd op 28 mei 2018.
- Van der Lee, R. (2018). Wijk Kruiskamp voelt zich 'ondergeschoven kindje' van Den Bosch. <https://www.bd.nl/s-hertogenbosch/wijk-kruiskamp-voelt-zich-ondergeschoven-kindje-van-den-bosch~a56fe794/>, geraadpleegd op 10 juni 2018.
- Van Rheenen, W. (2015, 1 augustus). Wonen op de Zuidas. <https://thesis.eur.nl/pub/31753/Peter-van-Rheenen.pdf>, geraadpleegd op 5 juni 2018.
- Veenhoven, R. (2000). *Leefbaarheid: Betekenissen en meetmethoden*. Rotterdam: Erasmus Universiteit.
- Verschuren, P. J. M. & Doorewaard, H. (2007). Het ontwerpen van een onderzoek (4th ed.). The Hague: Eleven International Publishing.
- Visser, P., & F. van Dam (2006) De prijs van de plek: Woonomgeving en woningprijs. Rotterdam: NAI uitgevers.
- VNG. (N.b.). Herindeling Maasdonk, 's-Hertogenbosch en Oss 2015. <https://praktijkvoorbeelden.vng.nl/databank/bestuur-en-organisatie/herindeling/herindeling-maasdonk-s-hertogenbosch-en-oss-2015.aspx>, geraadpleegd op 21 mei 2018
- Wee, G. v. (1994). *Werklocaties, woonlocaties en woonwerkverkeer*. Bilthoven: Rijksinstituut voor volksgezondheid en milieuhygiene.
- Wouw, D., van der (2011). Leefbaarheid: Themarapport Sociale Staat van Zeeland. [https://www.arbeidsmarktplatformpo.nl/fileadmin/bestanden/themas/krimp/themarapport\\_ssvz\\_leefbaarheid\\_zeeland.pdf](https://www.arbeidsmarktplatformpo.nl/fileadmin/bestanden/themas/krimp/themarapport_ssvz_leefbaarheid_zeeland.pdf), geraadpleegd op 21 maart 2018.

**Bijlage I: De 19 grootste steden van Nederland met het percentage huishoudens met kinderen (CBS StatLine, 2017)**



## Bijlage II: Ligging van de verschillende buurten

Het nummer in het vak correspondeert met het nummer uit de tabel op de volgende pagina.



Nummer op de kaart	Buurt	Aantal respondenten die meegedaan hebben aan de survey
1	Haverleij	2
2	De Kruiskamp	3
3	De Schutskamp	2
4	Deutenen	2
5	Boschveld	5
6	Het Zand	1
7	Vugtherpoort	2
8	Zuid	8
9	Bazeldonk	2
10	De Meerdonk	8
11	Aawijk Zuid	1
12	Hintham Zuid	3
13	Hintham Noord	3
14	Graafsebuurt-noord	3
15	Aawijk noord	1
16	De Hinthamer poort	1
17	De Muntel	10
18	De Vliert	34
19	Orthenpoort	10
20	Orthen	2
21	De Buitenpepers	5
22	De Herven	21
23	De Slagen	1
24	De Reit	1
25	De Donk	2
26	Abdijenbuurt	1
27	Lokeren	1
28	Maasstroom	2
29	De Staatsliedenbuurt	5
30	Het Zilverpark	20
31	Maasoever	7
32	De Italiaanse buurt	1
33	Maasdal	1
34	A2 Zone Rosmalen Noord	1
35	Molenhoek	1
36	Maliskamp Oost	1
37	Kruisstraat	1
38	Hondsberg	1
39	Overlaet West	1
40	Broekland	29
41	De Hoven	44
42	Empel oost	19
43	Kom Empel	1

## Bijlage III: Berekening van de steekproefgrootte

Middels de volgende formule is de steekproefomvang berekend:

$$n \geq \frac{N \cdot z^2 \cdot p \cdot q}{z^2 \cdot p \cdot q + (N - 1) \cdot F^2}$$

**N**, gehele populatie gezinnen met kinderen in 's-Hertobenbosch = 22.871

**Z**, standaardafwijking van het betrouwbaarheidspercentage = 1.65

Het gekozen betrouwbaarheidsniveau is 90%.

**P**, kans dat respondent een bepaald antwoord wel geeft = 50

**Q**, kans dat respondent een bepaald antwoord niet geeft = 50

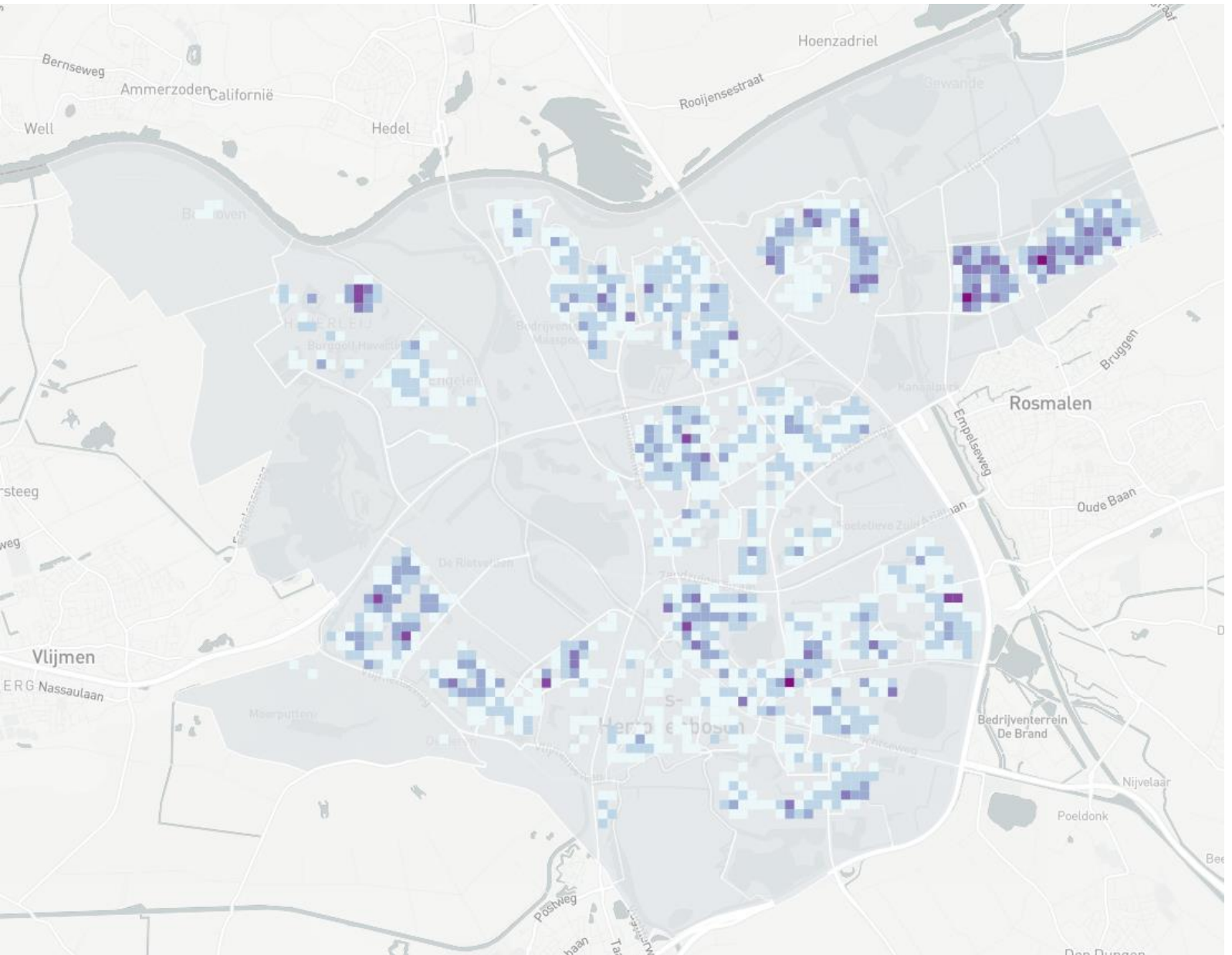
**F**, foutmarge = 5

De steekproefgrootte wordt bepaald door de volgende formule:

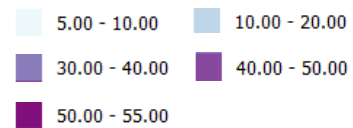
$$n = (22871 \times (1.65^2) \times 50 \times 50) / (((1.65^2) \times 50 \times 50 + (22871 - 1) \times (5^2))$$

$$n = 267$$

## Bijlage IV: Vierkantstatistiek CBS, aantal 0 tot 15 jarige



### Legenda:



Bijlage V: De survey gehouden onder 269 gezinnen met kinderen in 's-Hertogenbosch

## Onderzoek naar populariteit van buurten in 's-Hertogenbosch onder gezinnen met kinderen

**DOELGROEP:** Gezinnen met kinderen die wonen in 's-Hertogenbosch

Beste deelnemer,

In het kader van mijn scriptie voor mijn studie Sociale Geografie aan de Radboud Universiteit in Nijmegen doe ik een onderzoek naar de populariteit van de verschillende buurten in

's-Hertogenbosch onder gezinnen met kinderen. Hiervoor wil ik u vragen om mij hierbij te helpen en deze vragenlijst in te vullen.

Uw antwoorden zijn belangrijk voor het onderzoek, omdat hierdoor meer inzicht verkregen wordt in de populariteit van verschillende buurten in 's-Hertogenbosch onder gezinnen met kinderen.

Tijdens de survey blijft u volledig anoniem, wel wordt er gevraagd om een postcode om te bepalen in welke buurt u woont. In totaal zal de survey ongeveer 5 tot 8 minuten duren.

Indien u nog opmerkingen, suggesties of andere vragen heeft kunt u contact op nemen met [r.koop@student.ru.nl](mailto:r.koop@student.ru.nl)

Met vriendelijke groet,

Rutger Koop

**Radboud Universiteit**



**Vraag 1:** Heeft u kinderen?

Ja

Nee

---

**Vraag 1b:** Woont u in de gemeente 's-Hertogenbosch?

Ja

Nee

---

**Vraag 2:** Hoeveel kinderen heeft u?

---

**Vraag 3:** Hoe oud is/zijn uw kind(eren)?

- |  |                                  |                                       |
|--|----------------------------------|---------------------------------------|
| <input type="checkbox"/> Jonger dan 1 jaar | <input type="checkbox"/> 7 jaar  | <input type="checkbox"/> 14 jaar      |
| <input type="checkbox"/> 1 jaar            | <input type="checkbox"/> 8 jaar  | <input type="checkbox"/> 15 jaar      |
| <input type="checkbox"/> 2 jaar            | <input type="checkbox"/> 9 jaar  | <input type="checkbox"/> 16 jaar      |
| <input type="checkbox"/> 3 jaar            | <input type="checkbox"/> 10 jaar | <input type="checkbox"/> 17 jaar      |
| <input type="checkbox"/> 4 jaar            | <input type="checkbox"/> 11 jaar | <input type="checkbox"/> 18 jaar      |
| <input type="checkbox"/> 5 jaar            | <input type="checkbox"/> 12 jaar | <input type="checkbox"/> Ouder dan 18 |
| <input type="checkbox"/> 6 jaar            | <input type="checkbox"/> 13 jaar |                                       |

**Vraag 4:** Wat is het geslacht van uw kinderen?

Aantal jongens \_\_\_\_\_

Aantal meisjes \_\_\_\_\_

---

**Vraag 5:** Wat is uw geslacht?

Man

Vrouw

---

**Vraag 6:** Wat is uw leeftijd?

18 - 24 jaar

25 - 44 jaar

45 - 64 jaar

65 jaar en ouder

---

**Vraag 7:** Wat is uw postcode?

Voorbeeld: 1111 AA

---

**Vraag 8:** Heeft u een huur- of koopwoning?

Huurwoning

Koopwoning

Anders:

---

---

---

**Vraag 9:** Wat is uw hoogst genoten opleiding?

Geen opleiding (basisonderwijs niet afgerond)

Basisonderwijs (lagere school)

Lager beroepsonderwijs (lbo); mbo-1, vmbo, mavo, mulo, ulo

Havo, vwo, gymnasium, mbo-2, mbo-3, mbo-4

Hoger beroepsonderwijs (hbo)

Wetenschappelijk onderwijs (wo)

**Vraag 10:** Geef bij iedere stelling een score van 1 (totaal niet belangrijk) tot 5 (heel belangrijk).

Hoe belangrijk vindt u....

	1	2	3	4	5
De aanwezigheid van een school voor mijn kinderen in de buurt	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
De aanwezigheid van kinderopvang in mijn buurt	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Speel plekken in de buurt waar mijn kind (veilig) kan spelen	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
De nabijheid van een sportvereniging	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
De nabijheid van een kinderboerderij	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
De nabijheid van een huisarts	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
De nabijheid van een groenvoorziening	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
De aanwezigheid van een supermarkt in de buurt	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
De aanwezigheid van winkels in de buurt	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>

**Vraag 11:** Geef bij iedere stelling een score hoe zeer u het eens bent met deze stelling, 1 (zeer mee oneens) tot 5 (zeer mee eens).

	1	2	3	4	5
Ik heb liever een kleine speelplek voor mijn kinderen om te spelen dan geen speelplek	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Ik vind dat er genoeg mogelijkheden zijn voor kinderen om zich in mijn buurt te vermaken	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Ik beschouw de buurt waarin ik woon als veilig	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Ik vind het belangrijk om dicht bij mijn werk te wonen	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Ik vind het belangrijk dat mijn huis goed te bereiken is via het openbaar vervoer	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>

---

**Vraag 12:** Geef bij iedere stelling een score hoe zeer u het eens bent met deze stelling, 1 (zeer mee oneens) tot 5 (zeer mee eens).

	1	2	3	4	5
Ik vind het belangrijk dat mijn kinderen opgroeien met andere kinderen	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Ik vind het belangrijk dat ik woon in een omgeving met gelijk gestemde	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Ik vind de plek waar ik nu woon geschikt voor kinderen om op te groeien	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Het is gemakkelijk om in 's-Hertogenbosch een woning te vinden die aan mijn eisen voldoet	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Toen ik hier kwam wonen heb ik onderzoek gedaan of de buurt geschikt was voor kinderen	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>

**Vraag 13:** Kunt u door middel van een rapportcijfer aangeven hoe tevreden u bent over de buurt waarin u nu woont?

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>

**Vraag 14:** Wat is de **belangrijkste** reden dat u in deze buurt bent komen wonen?

Bij deze vraag kunt u slechts één antwoord geven.

- Dicht bij alle belangrijke voorzieningen
- Dicht bij familie
- Dicht bij werk
- Dicht bij vrienden
- De buurt sprak mij aan
- Ik ben in deze buurt opgegroeid
- Anders:

---

---

---

**Vraag 15:** Als u zou verhuizen zou u opzoek gaan naar een huis in

- De stad
- Een dorp
- Het platteland
- Anders:

---

---

**Vraag 16:** Ik ben werkzaam in de gemeente 's-Hertogenbosch.

- Ja
  - Nee
- 

**Vraag 17:** Bent u in het bezit van een auto?

- Ja
  - Nee
- 

**Vraag 18:** Hoe vaak maakt u gebruik van het openbaar vervoer?

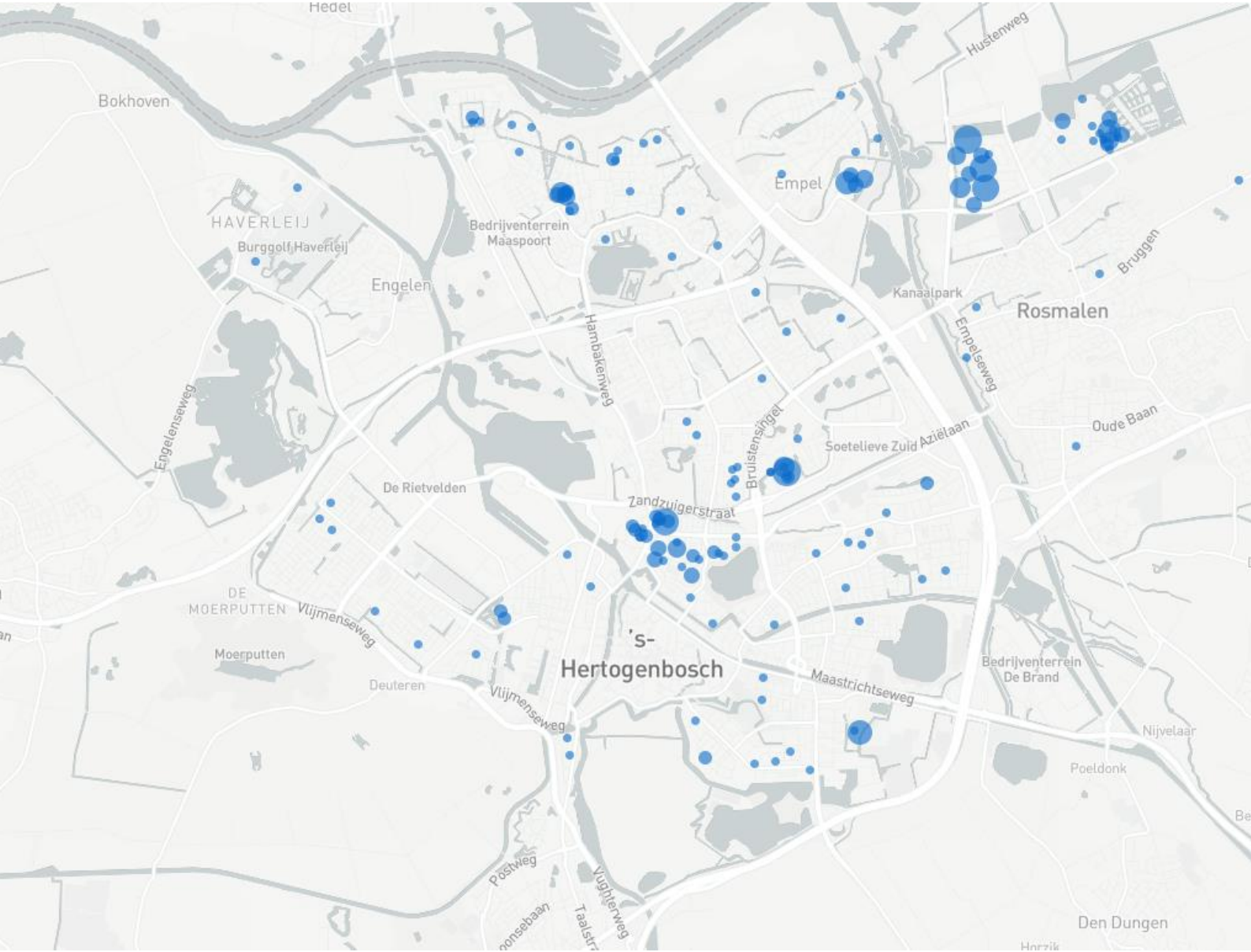
- Dagelijks
  - Ten minste één maal per week
  - Ten minste één maal per maand
  - Minder dan één maal per maand
  - Nooit
- 

**Vraag 19:** Hoe lang woont u al in 's-Hertogenbosch?

- Korter dan 1 jaar
- Tussen de 1 en 2 jaar
- Tussen de 2 en 4 jaar
- Tussen de 4 en 6 jaar
- Langer dan 6 jaar

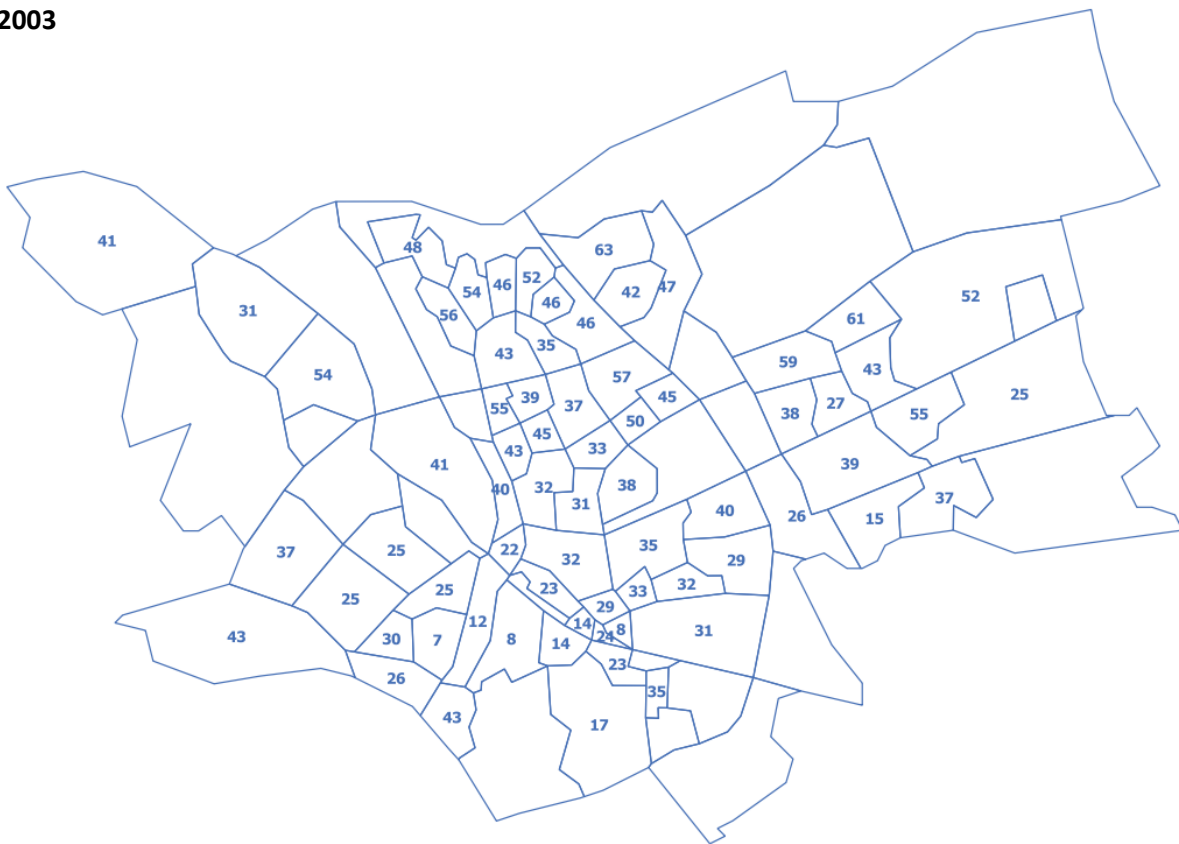


Bijlage VII: Kaart met de verdeling van de respondenten per buurt

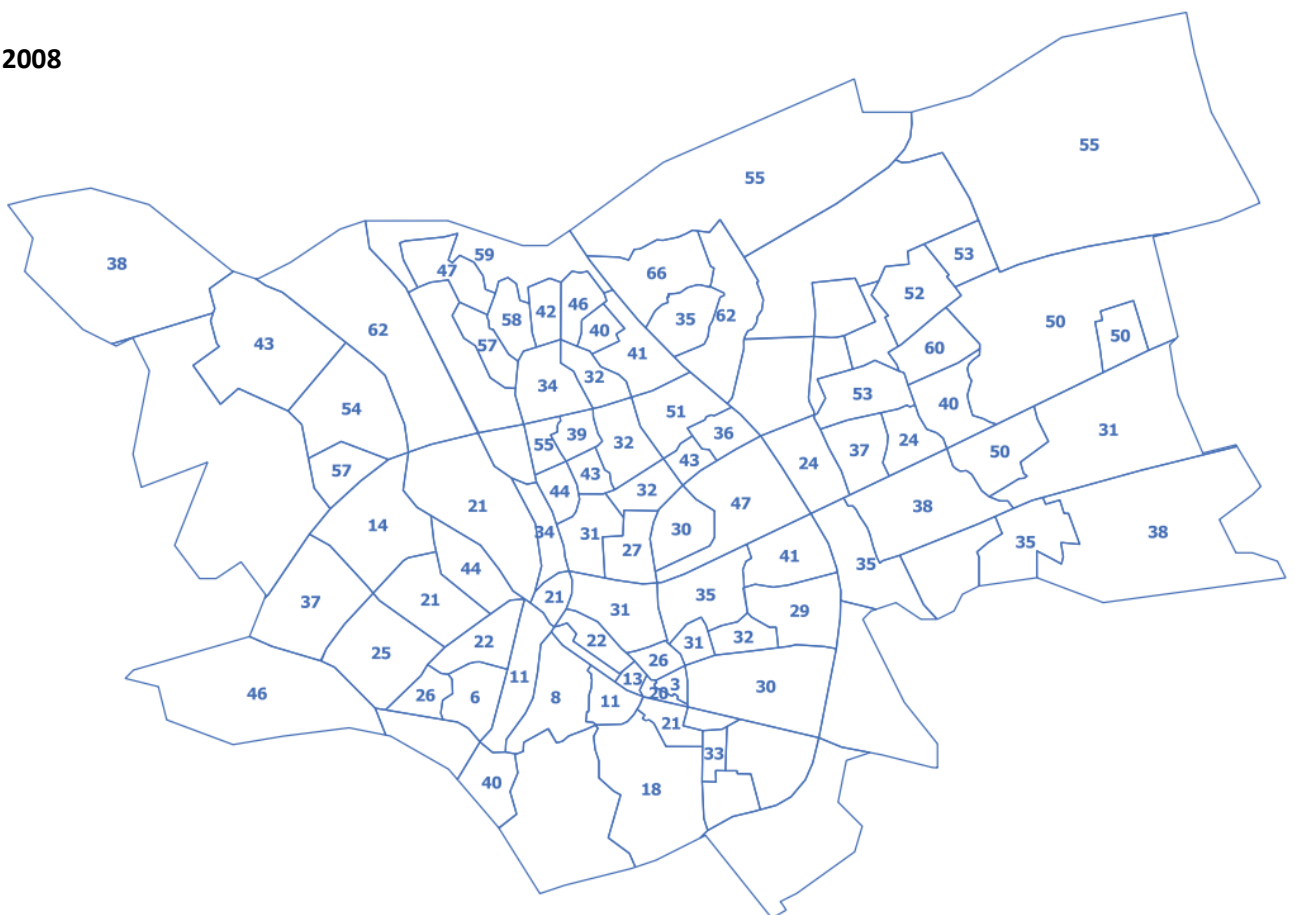


# Bijlage VIII: Percentage huishoudens met kinderen door de jaren heen per buurt

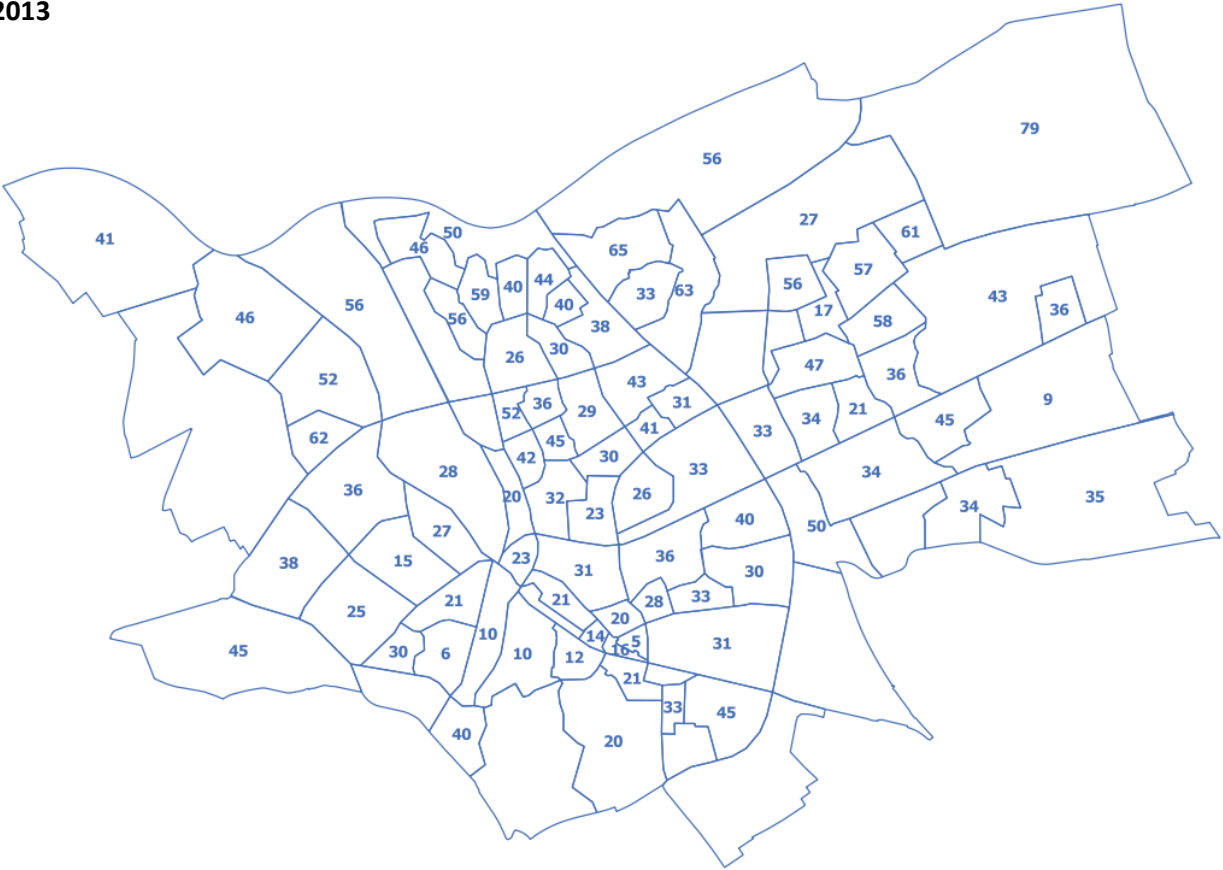
2003



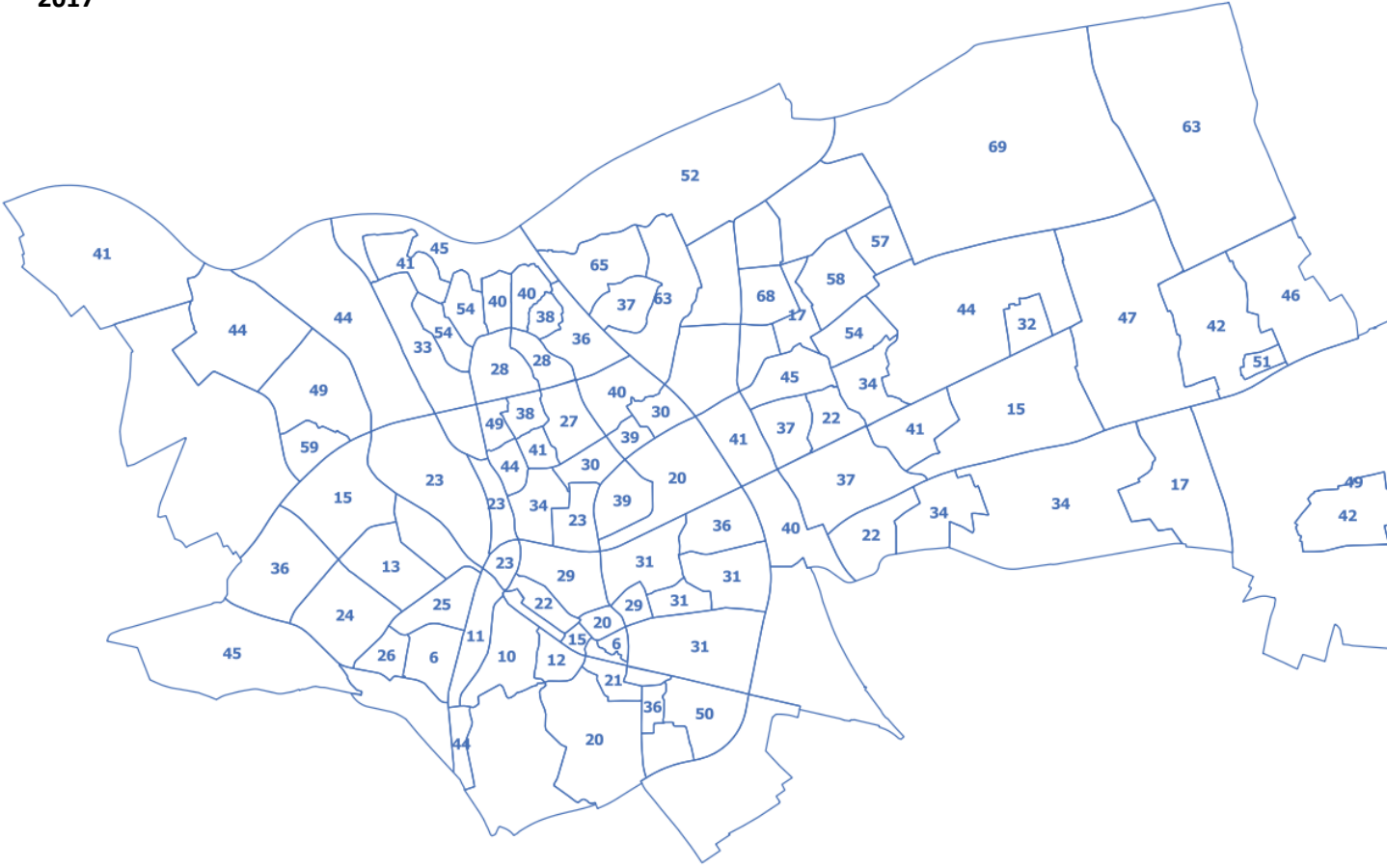
2008



2013



2017



## Bijlage IX: SPSS output

### IXa: Correlatie afstand tot het stadscentrum en het percentage gezinnen met kinderen

Voor de samenhang wordt gekeken naar de Pearson Correlation. De Pearson Correlation kan een waarde aannemen tussen de -1 en +1. Waardes dicht bij de 0 geven een zwak verband aan. Wanneer de Pearson Correlation waarde aanneemt van -1 duidt dit op perfecte negatieve correlatie en een waarde van +1 duidt op een perfecte positieve correlatie (Mclave, Benson, Sincich, & Knypstra, 2014). Waardes tussen de 0,1 en 0,3 duiden een lage correlatie aan, bij waardes tussen 0.3 en 0.6 wordt gesproken van een matige correlatie en vanaf de waarde 0,6 kan gesproken worden van hoge correlatie.

De resultaten uit de SPSS output laten een significant positief matig verband zien tussen de afstand tot het centrum en het percentage gezinnen met kinderen.  $r(268) = 0,557$ ,  $p = 0,000$ .

Hierbij staat de  $r$  voor de correlatiecoëfficiënt en tussen de haakjes staat het aantal vrijheidsgraden. Het aantal vrijheidsgraden wordt bepaald door het aantal steekproeven af te trekken van de steekproefgrootte ( $N$ ). De  $p$  staat voor de  $p$ -waarde. Deze is in de SPSS output terug te vinden onder 'Sig.

		Percentage huishoudens met kinderen	Afstand tot het centrum
Percentage huishoudens met kinderen	Pearson Correlation	1	,557**
	Sig. (2-tailed)		,000
	N	93	93
Afstand tot het centrum	Pearson Correlation	,557**	1
	Sig. (2-tailed)	,000	
	N	93	93

\*\* . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

**IXb: Correlatie ik vind het belangrijk dat mijn huis goed te bereiken is via het openbaar vervoer en het gebruik van het openbaar vervoer**

Voor de variabelen ik vind het belangrijk dat mijn huis goed te bereiken is via het openbaar vervoer en het gebruik van het openbaar vervoer is gekeken of er sprake is van een verband. Hieruit is gebleken dat er een negatief verband is tussen de variabelen. Hiervoor is niet gekeken naar de Pearson's r maar de Spearman's rho correlatiecoëfficiënt. Dit omdat beide variabelen ordinaal van schaalniveau zijn. Deze rangcorrelatiecoëfficiënt berekent het verschil tussen de verschillende rangen. De interpretatie van deze coëfficiënt is hetzelfde als bij de Pearson's r correlatiecoëfficiënt. De Spearmans rho bedraagt in dit geval -.253. Dit betekent dat er een significant negatief verband is tussen deze variabelen. De correlatie is echter laag.  $r(268) = -0,253, p = 0,000$ .

**Correlations**

			Ik vind het belangrijk dat mijn huis goed te bereiken is via het openbaar vervoer	Gebruik Openbaar Vervoer
Spearman's rho	Ik vind het belangrijk dat mijn huis goed te bereiken is via het openbaar vervoer	Correlation Coefficient	1,000	-,253**
		Sig. (2-tailed)	.	,000
		N	269	269
	Gebruik Openbaar Vervoer	Correlation Coefficient	-,253**	1,000
		Sig. (2-tailed)	,000	.
		N	269	269

\*\* . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

**IXc: Correlatie hoogst genoten opleiding en het gebruik van openbaar vervoer**

De resultaten laten een negatief laag verband zien tussen de variabelen hoe tevreden bent u over de buurt waarin u nu woont en ik vind de plek waar ik nu woon geschikt voor kinderen om op te groeien.  $r(268) = -0,278, p = 0,000$ .

**Correlations**

		Opleiding	OV
Opleiding	Pearson Correlation	1	-,278**
	Sig. (2-tailed)		,000
	N	269	269
OV	Pearson Correlation	-,278**	1
	Sig. (2-tailed)	,000	
	N	269	269

\*\* . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

**IXd: Correlatie hoe tevreden bent u over de buurt waarin u nu woont en ik vind de plek waar ik nu woon geschikt voor kinderen om op te groeien**

De resultaten laten een significant positief matig verband zien tussen de variabelen hoe tevreden bent u over de buurt waarin u nu woont en ik vind de plek waar ik nu woon geschikt voor kinderen om op te groeien.  $r(268) = 0,409, p = 0,000$ .

**Correlations**

		Hoe tevreden u bent over de buurt waarin u nu woont?	Ik vind de plek waar ik nu woon geschikt voor kinderen om op te groeien
Hoe tevreden u bent over de buurt waarin u nu woont?	Pearson Correlation	1	,409**
	Sig. (2-tailed)		,000
	N	269	269
Ik vind de plek waar ik nu woon geschikt voor kinderen om op te groeien	Pearson Correlation	,409**	1
	Sig. (2-tailed)	,000	
	N	269	269

\*\* . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

**IXe: Correlatie gemiddelde leeftijd van de kinderen en de stelling ik vind dat er genoeg mogelijkheden zijn voor kinderen om zich in mijn buurt te vermaken**

De resultaten laten een significant laag negatief verband zien tussen de variabelen gemiddelde leeftijd van de kinderen en de score voor ik vind dat er genoeg mogelijkheden zijn voor kinderen om zich in mijn buurt te vermaken.  $r(268) = -0,193, p = 0,001$ .

**Correlations**

		Gemiddelde	Genoeg vermaak voor kinderen
Gemiddelde	Pearson Correlation	1	-,193**
	Sig. (2-tailed)		,001
	N	269	269
Genoeg vermaak voor kinderen	Pearson Correlation	-,193**	1
	Sig. (2-tailed)	,001	
	N	269	269

\*\* . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

**IXf: Correlatie hoelang woont u al in de gemeente 's-Hertogenbosch en ik vind het gemakkelijk om in de gemeente 's-Hertogenbosch een woning te vinden die aan mijn eisen voldoet**

De resultaten laten een zeer laag positief verband zien tussen de variabelen ik vind het gemakkelijk om in de gemeente 's-Hertogenbosch een woning te vinden die aan mijn eisen voldoet en hoelang woont u al in de gemeente 's-Hertogenbosch.  $r(268) = 0,089$ ,  $p = 0,144$ .

**Correlations**

			Tijd wonen in Den Bosch	Vinden van woning
Spearman's rho	Tijd wonen in Den Bosch	Correlation Coefficient	1,000	,089
		Sig. (2-tailed)	.	,144
		N	269	269
	Vinden van woning	Correlation Coefficient	,089	1,000
		Sig. (2-tailed)	,144	.
		N	269	269

**IXg: Correlatie percentage huishoudens met kinderen en de gemiddelde woningwaarde**

De resultaten laten een significant matig positief verband zien tussen de variabelen gemiddelde woningwaarde en het percentage huishoudens met kinderen.  $r(75) = 0,436$ ,  $p = 0,000$ .

**Correlations**

			Percentage huishoudens met kinderen	Gemiddelde woningwaarde
Percentage huishoudens met kinderen	Pearson Correlation	1	,436**	
	Sig. (2-tailed)		,000	
	N	76	76	
Gemiddelde woningwaarde	Pearson Correlation	,436**	1	
	Sig. (2-tailed)	,000		
	N	76	76	

\*\* . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

**IXh: Correlatie gemiddelde woningwaarde en percentage huishoudens met een laag inkomen**  
 resultaten laten een significant sterk negatief verband zien tussen de variabelen gemiddelde woningwaarde en huishoudens met een laag inkomen.  $r(75) = -0,690, p = 0,000$ .

De

**Correlations**

		Gemiddelde woningwaarde	Huishoudens met een laag inkomen
Gemiddelde woningwaarde	Pearson Correlation	1	-,690**
	Sig. (2-tailed)		,000
	N	76	76
Huishoudens met een laag inkomen	Pearson Correlation	-,690**	1
	Sig. (2-tailed)	,000	
	N	76	76

\*\* . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

**IXi: Correlatie gemiddelde woningwaarde en gemiddeld inkomen**  
 resultaten laten een significant sterk positief verband zien tussen de variabelen gemiddelde woningwaarde en het gemiddeld inkomen per inwoner.  $r(75) = 0,684, p = 0,000$ .

De

**Correlations**

		Gemiddelde woningwaarde	Gemiddeld inkomen per inwoner
Gemiddelde woningwaarde	Pearson Correlation	1	,684**
	Sig. (2-tailed)		,000
	N	76	76
Gemiddeld inkomen per inwoner	Pearson Correlation	,684**	1
	Sig. (2-tailed)	,000	
	N	76	76

\*\* . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

**IXj: Correlatie gemiddelde woningwaarde en percentage niet-westerse allochtonen**  
 De resultaten laten een significant laag negatief verband zien tussen de variabelen gemiddelde woningwaarde en het percentage niet-westerse allochtonen.  $r(75) = -0,372, p = 0,001$ .

**Correlations**

		Gemiddelde woningwaarde	Niet-westerse allochtonen totaal
Gemiddelde woningwaarde	Pearson Correlation	1	-,372**
	Sig. (2-tailed)		,001
	N	76	76
Niet-westerse allochtonen totaal	Pearson Correlation	-,372**	1
	Sig. (2-tailed)	,001	
	N	76	76

\*\* . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

**IXk: Independent Samples test verschil tussen mannen en vrouwen op de stelling ik vind het belangrijk om dicht bij mijn werk te wonen**

Hierbij was de H0 hypothese: er is geen verschil tussen mannen en vrouwen in het gegeven cijfer voor ik vind het belangrijk om dicht bij mijn werk te wonen. De alternatieve hypothese: er is wel verschil tussen mannen en vrouwen in het gegeven cijfer voor ik vind het belangrijk om dicht bij mijn werk te wonen.

Allereerst is hiervoor gekeken naar de Levene's test. Deze test geeft aan of er gelijkheid in de variantie bestaat tussen de twee groepen. Wanneer de Levene's test significant is wordt aangenomen dat er geen gelijkheid is in de variantie. In dit geval is de significantie groter dan .05 namelijk .582. Hierbij wordt aangenomen dat de varianties gelijk zijn. Om te kijken of dit verschil significant is en dat er met een betrouwbaarheid van 95 procent of meer gezegd kan worden dat er een verschil bestaat is gekeken naar de significantie (2-tailed). Deze bedraagt .000. De kans is kleiner dan .05, waaruit geconcludeerd kan worden dat er wel een significant verschil is tussen de waardering die mannen geven en de waardering die vrouwen geven aan de stelling. H0 wordt verworpen, HA wordt aangenomen.

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Dicht bij werk wonen	Equal variances assumed	,303	,582	-3,763	267	,000	-,614	,163	-,936	-,293
	Equal variances not assumed			-3,703	140,946	,000	-,614	,166	-,942	-,286

**IXl: Independent Samples Test hoe tevreden bent u over de buurt waarin u nu woont**

Hierbij was de H0 hypothese: er is geen verschil tussen mannen en vrouwen in het gegeven cijfer voor ik vind het belangrijk om dicht bij mijn werk te wonen. De alternatieve hypothese: er is wel verschil tussen mannen en vrouwen in het gegeven cijfer voor ik vind het belangrijk om dicht bij mijn werk te wonen.

Allereerst is hiervoor gekeken naar de Levene's test. Deze test geeft aan of er gelijkheid in de variantie bestaat tussen de twee groepen. Wanneer de Levene's test significant is wordt aangenomen dat er geen gelijkheid is in de variantie. In dit geval is de significantie groter dan .05 namelijk .259. Hierbij wordt aangenomen dat de varianties gelijk zijn. Om te kijken of dit verschil significant is en dat er met een betrouwbaarheid van 95 procent of meer gezegd kan worden dat er een verschil bestaat is gekeken naar de significantie (2-tailed). Deze bedraagt .731. De kans is groter dan .05, waaruit geconcludeerd kan worden dat er geen significant verschil is tussen de waardering die mannen geven en de waardering die vrouwen geven aan de stelling. H0 wordt aangenomen.

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Hoe tevreden u bent over de buurt waarin u nu woont?	Equal variances assumed	1,102	,295	,345	267	,731	,046	,132	-,215	,306
	Equal variances not assumed			,383	187,305	,702	,046	,119	-,189	,281